

การคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร

ร้อยเอก อัจฉริยะ แก้วเจริญ

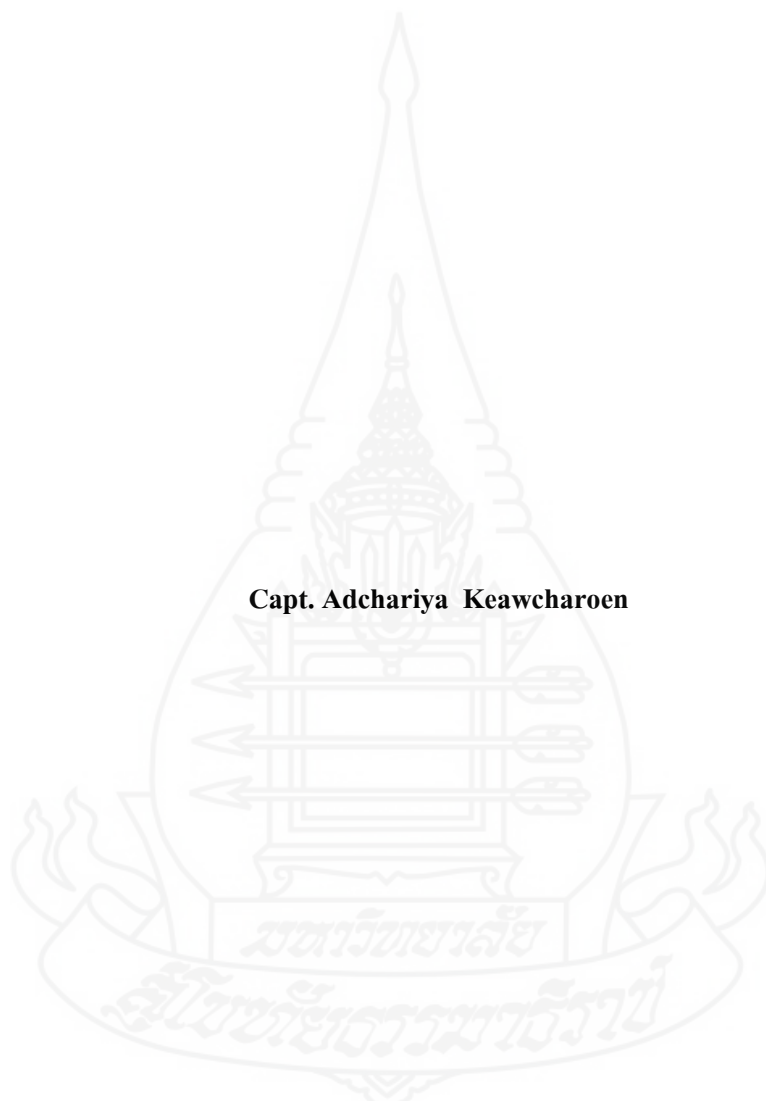

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายมหาชน สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2559

The Protection of the Rights to Complain of Military Personnel

Capt. Adchariya Keawcharoen

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Public Law

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2016

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร
ชื่อและนามสกุล ร้อยเอก อัจฉริยะ แก้วเจริญ
วิชาเอก กฎหมายมหาชน
สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2560

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์วิกรณ์ รักษ์ปวงชน)

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ภาณุมาศ ขัดเงางาม)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร

ผู้ศึกษา ร้อยเอก อัจฉริยะ แก้วเจริญ **รหัสนักศึกษา** 2584000638 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์ **ปีการศึกษา** 2559

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่อง “การคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิดสิทธิ เสรีภาพ และการร้องทุกข์ศึกษากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย ศึกษาเปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในต่างประเทศ และวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการร้องทุกข์ และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารในเรื่องการร้องทุกข์ให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมยิ่งขึ้น

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการวิจัยเอกสาร ซึ่งได้รวบรวมจากตำรา หนังสือ บทบัญญัติของพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กฎหมาย กฎ ระเบียบว่าด้วยการร้องทุกข์ วิทยานิพนธ์ งานวิจัย และข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์จากเว็บไซต์

ผลการศึกษาพบว่า สิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร กฎหมายได้มีการจำกัดเกินกว่าความจำเป็นตามการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งการร้องทุกข์ถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลพึงมีเท่าเทียมกัน ไม่ควรมีการจำกัดสิทธิ แต่สิทธิในการร้องทุกข์ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476 หมวด 4 เรื่องร้องทุกข์ มีข้อห้ามและจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ อีกทั้งยังไม่มีระบบการร้องทุกข์ที่ชัดเจน ไม่มีกฎ ระเบียบ หลักเกณฑ์ หรือวิธีการร้องทุกข์ที่เป็นระเบียบเดียวกัน รวมทั้งไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้ร้องทุกข์ โดยที่การตรากฎหมายเพื่อต้องการให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัย แต่การใช้อำนาจนั้นควรกระทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นและได้สัดส่วน จึงสมควรที่จะได้พิจารณาปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยไม่ควรมีข้อห้ามในการร้องทุกข์และให้มีบัญญัติถึงหลักเกณฑ์ของวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือกล่าวว่าการร้องทุกข์ของทหารให้เป็นระบบเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและเหมาะสมสำหรับข้าราชการทหารในลักษณะที่เป็นมาตรฐานเดียวกันทั้งหมด

คำสำคัญ สิทธิในการร้องทุกข์ วินัยทหาร

Independent Study title: The Protection of the Right to Complain of Military Personnel
Author: Capt. Adchariya Keawcharoen; **ID:** 2584000638; **Degree:** Master of Laws;
Independent Study advisor: Dr. Chittasuphang Tantipiromya;
Academic year: 2016

Abstract

The purposes of this independent study on “The Protection of the Right to Complain of Military Personnel” are to study the definition and the concept of rights and liberty and the complaint; to study the laws relating to right to complain of the military personnel in Thailand; to compare the right to complain of military personnel in Thailand with that of military personnel in foreign countries and to analyze the issues concerning the complaint; and to make a recommendation to reform the law of military disciplines regarding the right to complain to be fair and appropriate.

This study is a qualitative research by the documentation that is collected from textbooks, books, provisions of the Military Disciplines Act B.E. 2476, the Constitution of the Kingdom of Thailand B.E. 2560, laws, rules and regulations concerning complaint, theses, research reports, and electronic data from web sites.

The result reveals that the right to complain of military personnel under the law has been limited greater than necessity under the democratic system provided in the Constitution. Even though, the right to complain is one of the basic rights that the people shall enjoy equally, the right to complain under the Military Disciplines Act B.E. 2476 has been limited. Moreover, there is no explicit rule or procedure for complaint and no provision regarding the protection of the right to complain. It is acceptable that soldiers shall be treated strictly under the military discipline; however, the principles of necessity and proportionality should be taken into account. Consequently, it is reasonable to consider the reform of some provisions concerning the right of complain under the Military Disciplines Act B.E. 2476 to be systematic, fair, and appropriate under the same standard.

Keywords: The right to complain, Military Disciplines

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ ด้วยได้รับความกรุณาอย่างดียิ่งจาก อาจารย์ ดร.จิตตศุภางค์ ตันติภิรมย์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลักการค้นคว้าอิสระ ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและติดตามการศึกษาค้นคว้าอิสระอย่างใกล้ชิดเสมอมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ และขอขอบคุณรองศาสตราจารย์วิกรณ์ รัศมีปวงชน อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมการค้นคว้าอิสระ ที่ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งในครั้งนี้ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความอนุเคราะห์ และความกรุณาของท่านเป็นอย่างสูง และจะจดจำความปรารถนาดีไว้ตลอดไป

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ รวมทั้งเพื่อน ๆ ร่วมรุ่นทุกคน ที่คอยให้กำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้วยดีเสมอมา รวมถึงขอขอบคุณทุกท่านที่มีได้กล่าวนามไว้ ณ ที่นี้ ซึ่งมีส่วนช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนงานให้ออกมาเสร็จสมบูรณ์

อัจฉริยะ แก้วเจริญ

พฤศจิกายน 2560

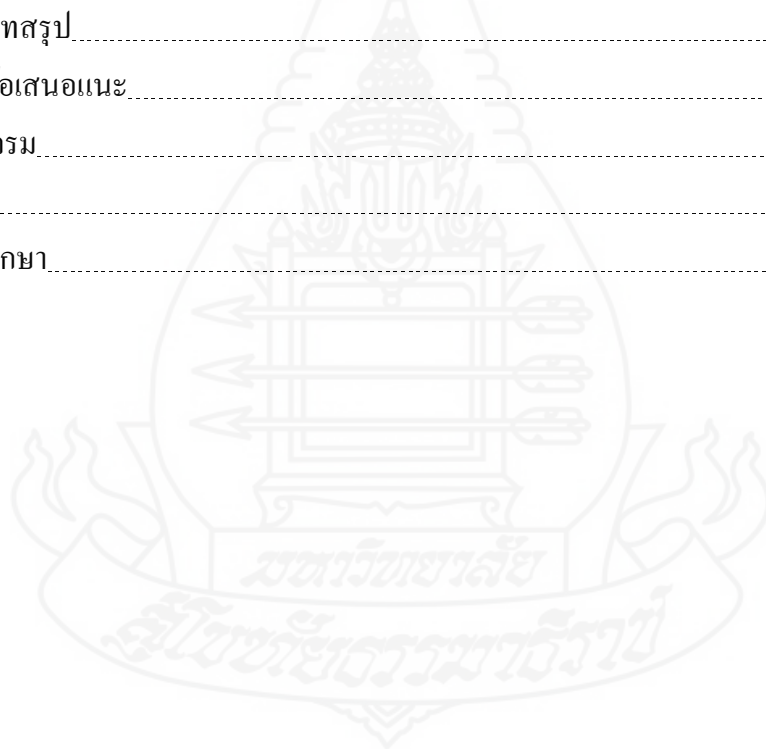

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ณ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย.....	6
กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	6
ขอบเขตการศึกษาวิจัย.....	7
ระเบียบวิธีวิจัย.....	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 ความหมาย แนวคิดสิทธิ เสรีภาพ และการร้องทุกข์.....	8
ความหมายสิทธิและเสรีภาพ.....	8
แนวคิดสิทธิและเสรีภาพ.....	10
แนวคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ.....	12
แนวคิดสิทธิและเสรีภาพของทหาร.....	16
การร้องทุกข์.....	20
บทที่ 3 กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย.....	30
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560.....	30
สิทธิการร้องทุกข์ของทหารตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476.....	31
สิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจและข้าราชการพลเรือน.....	38
เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน.....	49

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 เปรียบเทียบสิทธิในการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ	
และวิเคราะห์ประเด็นปัญหา.....	55
สิทธิ เสรีภาพและการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ.....	55
เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ	
กับการร้องทุกข์ของทหารประเทศไทย.....	60
วิเคราะห์ประเด็นปัญหาเรื่องการร้องทุกข์ของทหาร	
ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476.....	62
บทที่ 5 บทสรุป และข้อเสนอแนะ.....	68
บทสรุป.....	68
ข้อเสนอแนะ.....	72
บรรณานุกรม.....	76
ภาคผนวก.....	79
ประวัติผู้ศึกษา.....	91

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบสิทธิในการร้องทุกข์.....	50

ญ

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....6

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา และความสำคัญของปัญหา

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ถือได้ว่าเป็นเรื่องที่ถูกประเทศให้ความสำคัญ ซึ่งในแต่ละประเทศ มีการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในกฎหมายว่า ประชาชนจะมีสิทธิเสรีภาพในเรื่องใดบ้าง และมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับบริบทสังคมของประเทศนั้นๆ สำหรับประเทศไทย เรื่องสิทธิและเสรีภาพได้มีการประกาศใช้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของประเทศไทย ได้นำหลักการเรื่องของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาบัญญัติไว้ คือ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน” และ“ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม โดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ” และนับแต่นั้นมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ ผู้ที่เกี่ยวข้องจะคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นประการสำคัญเสมอ¹ ซึ่งในปัจจุบันให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพเห็นชัดมากยิ่งขึ้น ทุกคนในประเทศย่อมมีความเสมอภาคกันในการเข้าถึงอำนาจและย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับรองโดยเสมอกัน โดยพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตยนั้น คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ลักษณะสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งประชาชนโดยทั่วไปเป็นเจ้าของอำนาจนั้น ถือได้ว่าประชาชนมีอำนาจมากที่สุดในการปกครองระบอบประชาธิปไตย จะเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ไม่ได้ หากประชาธิปไตยไม่ได้รับการควบคุมอย่างรอบคอบโดยกฎหมาย

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 27 บัญญัติว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของ

¹ สถาบันพระปกเกล้า, (2560, 25 มิถุนายน), *สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย: ฐานข้อมูลการเมืองการปกครอง*, สืบค้นจาก <http://www.thaipolitics government.org>.

รัฐว่า “บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม”

ทหาร คือ บุคคลที่เข้ารับราชการทหารประจำการ ข้าราชการกลาโหม และพลเรือนที่บรรจุในอัตราทหาร สังกัดกระทรวงกลาโหมหรือกองทัพไทย อาจกล่าวได้ว่าทหารเปรียบเสมือนประชาชนกลุ่มหนึ่งของสังคมที่ควรได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเทียบเท่ากับบุคคลอื่น โดยเฉพาะเรื่องสิทธิและเสรีภาพในฐานะที่เป็นมนุษย์ เพราะสิทธิมนุษยชน เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ไม่มีผู้ใดจะก้าวล่วงได้ แต่จากสภาพความเป็นจริงที่เราต้องยอมรับ ก็คือ ความเป็นปัจเจกชนของทหารที่มีสองสถานะ โดยทั้งที่เป็นข้าราชการทหารและประชาชนทั่วไป ซึ่งการเข้าสู่การเป็นทหารนั้นไม่ได้ทำให้สถานะความเป็นประชาชนหมดสิ้นไป ตำแหน่งหน้าที่ราชการเพียงแต่ครอบคลุมประชาชนอยู่เพียงภายนอกเท่านั้น หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ทหารมีหน้าที่ขณะรับราชการอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ หน้าที่ของทหารในยามปกติและหน้าที่ของทหารในยามสงคราม ในการปฏิบัติหน้าที่ทหารต้องอยู่ภายใต้กฎหมายทั้งฝ่ายพลเรือนและฝ่ายทหาร ซึ่งในกองทัพไทยนั้น ประกอบด้วยทหารเป็นจำนวนมาก ย่อมมีทั้งคนดีและไม่ดีปะปนกัน ไม่ว่าจะคนเหล่านั้น จะอยู่ในฐานะของผู้บังคับบัญชา หรือผู้ใต้บังคับบัญชาก็ตาม ซึ่งหากผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นคนไม่ดี ก็ย่อมที่จะสร้างปัญหาให้แก่กองทัพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการปกครองการบังคับบัญชา หรืออาจก่อให้เกิดปัญหากับประชาชนได้ แต่ในทางกลับกันถ้าหากผู้บังคับบัญชาเป็นคนไม่ดี ย่อมจะเกิดความเดือดร้อนต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรง และเมื่อมีความเดือดร้อน ย่อมจะต้องดิ้นรนเพื่อให้พ้นจากความเดือดร้อนนั้น ทำให้ในขณะนั้น ไม่มีจิตใจจะทุ่มเทกำลังกาย กำลังความคิดให้แก่การปฏิบัติราชการ ซึ่งย่อมไม่เป็นผลดีต่อทางราชการโดยส่วนรวม และถึงแม้ทหารจะถูกฝึกมาให้รู้จักความอดทนก็ตาม แต่การที่จะให้ทหารเหล่านั้น ต้องอดทนในสิ่งที่ตนเองไม่ได้เป็นผู้กระทำ น่าจะไม่เกิดผลดีประการใด และที่สำคัญความอดทนของคนย่อมมีขีดจำกัด หากปล่อยให้ได้รับความเดือดร้อนโดยไม่ได้รับการช่วยเหลือหรือไม่สามารถหาทางออก เพื่อคลี่คลายปัญหาได้แล้ว เมื่อถึงจุดๆ หนึ่ง ที่ไม่สามารถอดทนต่อไปอีกได้ สิ่งต่าง ๆ ที่ไม่คาดคิดก็อาจจะเกิดขึ้นได้ และย่อมจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทางราชการตลอดจนประเทศชาติได้ ดังนั้น เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อน และผ่อนคลายความกดดันในเรื่องที่บีบคั้นจิตใจนั้น จึงจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้เสนอเรื่องราวอันเป็นความทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชา ซึ่งอาจจะให้ความช่วยเหลือหรือปลดปล่อยทุกข์นั้นได้ตามสมควร อันนับว่าจะเป็ผลดีต่อผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาที่ร้องทุกข์ ซึ่งการร้องทุกข์ถือได้ว่าเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงมี โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 41 (2) บัญญัติว่า “บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว”

การร้องทุกข์ เป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้บังคับบัญชาได้ระบายความคับข้องใจ ในการปฏิบัติของผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลที่ได้ปฏิบัติต่อตนว่าเป็นการกระทำ ที่ไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย เพราะแต่ละคนต่างก็มีสภาพจิตใจ ความรู้สึก ความต้องการ แตกต่างกัน เมื่อบุคคลในองค์กรเกิดความรู้สึกไม่พอใจหรือเห็นว่าตน ไม่ได้รับความเป็นธรรมในเรื่องใดก็ตาม ผลการปฏิบัติงานของบุคคลนั้นย่อมจะตกต่ำลง ซึ่งอาจ ก่อให้เกิดความเสียหายแก่องค์กรโดยรวมได้ หน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ จึงได้มีการกำหนด วิธีการให้บุคคลได้ระบายความรู้สึกคับข้องใจ อันจะก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับ บัญชากับผู้บังคับบัญชาในหน่วยงาน ก่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงานและนำความเจริญ รุ่งเรืองมาสู่องค์กรหรือหน่วยงานในที่สุด แต่ในการร้องทุกข์ของทหารนั้น ต้องเป็นไปตามพระราช บัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ซึ่งข้อความคิดของการร้องทุกข์และวินัยทหารนี้ ได้ถูก กำหนดขึ้นให้เห็นชัดเจน เป็นบทบัญญัติไว้ในมาตรา 21 กล่าวว่า ในการที่จะรักษาวินัยทหารให้ เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ย่อมเป็นการจำเป็นที่ผู้บังคับบัญชา จักต้องมีอำนาจในการบังคับบัญชา หรือลงโทษที่อยู่เองเป็นธรรมดา แต่ผู้บังคับบัญชาบางคน อาจใช้อำนาจในทางที่ไม่ยุติธรรม ซึ่งเป็น การสมควรที่จะให้ผู้บังคับบัญชามีโอกาสร้องทุกข์ได้ การที่ข้าราชการผู้ใด เห็นว่าผู้บังคับบัญชา ใช้อำนาจต่อตนในทางไม่ยุติธรรม ผิดกฎหมาย หรือผิดแบบธรรมเนียมทหาร ทำให้ตนไม่ได้รับ ประโยชน์หรือมีสิทธิตามที่ควรจะได้รับจากราชการนั้น สามารถร้องทุกข์ได้ เพราะการร้องทุกข์ เป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่จะประกันความเป็นธรรมในการปฏิบัติราชการของข้าราชการได้แต่การร้องทุกข์ ของข้าราชการทหารถูกจำกัดด้วยวินัยทหาร เพราะวินัยทหาร เป็นหลักแห่งความประพฤติของทหาร ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎ ข้อบังคับ คำสั่ง ระเบียบ แบบแผนของทหารโดยเคร่งครัด เพราะทหารจะอยู่ รวมกันมาก ถ้าปราศจากวินัยก็รวมกันไม่ได้ ทำให้การปกครองบังคับบัญชาของข้าราชการทหาร มีข้อแตกต่าง มีกฎระเบียบเข้มงวดกว่าด้วยเรื่องวินัยจำกัดมากขึ้น เมื่อเทียบกับข้าราชการประเภทอื่น ๆ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ขึ้นใช้บังคับกับข้าราชการทหาร โดยเฉพาะ และนอกจากนี้ ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการร้องทุกข์ของข้าราชการทหารไว้ เป็นการเฉพาะเช่นกัน

สำหรับปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร แม้ว่าในความเป็นจริงประเทศไทย เราจะให้สัตยาบันต่อปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแล้ว แต่ด้วยสถานะและสังคมในองค์กรทหาร จะมีความแตกต่างจากบุคคลพลเรือนทั่วไป มีข้อยกเว้นให้ถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพตามกฎหมาย กฎหรือข้อบังคับที่ทางราชการกำหนดไว้ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพดังกล่าว จะต้องกระทำเฉพาะ เท่าที่จำเป็น และจะกระทบต่อสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นไม่ได้ ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษา ต้องการศึกษเกี่ยวกับสิทธิในการร้องทุกข์ของข้าราชการทหารว่ามีสิทธิ หรือถูกจำกัดสิทธิการร้องทุกข์

มากนักเพียงใด เพื่อหาแนวทางในการให้ความเป็นธรรม แก่ไขททุกข์ให้กับข้าราชการทหารที่เดือดร้อนเสียหาย ซึ่งจากสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน ข้าราชการทหารโดยทั่วไป ถึงแม้จะทราบว่ากฎหมายกำหนดให้มีสิทธิร้องทุกข์ได้ก็ตาม แต่มีเพียงข้าราชการส่วนน้อยที่จะเข้าใจวิธีการ อีกทั้งในปัจจุบันข้าราชการทหาร ไม่กล้าที่จะใช้สิทธิร้องทุกข์ เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับการร้องทุกข์นั้น ไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการทหารได้ใช้สิทธิร้องทุกข์อย่างมั่นใจว่าตนจะได้รับการแก้ไขทุกข์ ยกตัวอย่างเช่น

1) พลทหารเอก ทองวิจิตร ทหารกองประจำการ กรมยุทธศึกษาทหารเรือ จ.ชลบุรี เข้าร้องทุกข์ต่อศูนย์บริการประชาชนฯ สำนักงาน ก.พ. โดยระบุว่าถูก พล.ร.ต.เบญจพร บวรสุวรรณ อดีตนายทหารเรือนอกราชการ ทรมานร่างกาย กักขังหน่วงเหนี่ยว และข่มขืนใจ ซึ่งความเป็นจริงแล้ว ควรจะร้องทุกข์ต่อหน่วยงานทหารที่ตนสังกัด แต่กลับไปร้องทุกข์ต่อศูนย์บริการประชาชนฯ สำนักงาน ก.พ.แทน เพราะเกรงว่าจะไม่ได้รับความเป็นธรรมในการร้องทุกข์ครั้งนี้²

2) จำสืบเอกเข้า ชาวประทีป และพลทหารสงกรานต์ มหาวรรณ กำลังพลของ กองทัพบก สังกัดกรมทหารราบที่ 31 รักษาพระองค์ จังหวัดลพบุรี เข้ายื่นหนังสือร้องทุกข์ เพื่อขอความเป็นธรรม ต่อ พล.อ.ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี กรณีรถประจำตำแหน่งของ ผบ.ร.31 รอ. พุ่งชนร้านป้ายทำไวเนล ส่งผลให้มีผู้เสียชีวิต 1 ราย และได้รับบาดเจ็บ 2 คน ซึ่งเหตุการณ์ดังกล่าว ไม่มีการรับผิดชอบความเสียหายที่เกิดขึ้นจาก ผบ.ร.31 รอ. แต่อย่างใด พร้อมกับมีการข่มขู่ให้ผู้เสียหาย ซึ่งเป็นกำลังพลของกองทัพบกในสังกัด ยอมความในคดีดังกล่าวด้วย และ ผบ.ร.31 รอ. บังคับให้พลทหาร ซึ่งเป็นพลขับของตน ไปกู้เงินสหกรณ์ 8 แสนบาท ไปจ่ายค่าซ่อมแซมร้านและรักษาพยาบาลเบื้องต้นให้กับผู้เสียหาย พร้อมบังคับให้ปากคำกับตำรวจว่าโมยรถออกไปขับ จนเกิดอุบัติเหตุ ทั้งที่ความจริงอยู่ระหว่างปฏิบัติหน้าที่ไปส่งผู้บังคับการกรมฯ กลับบ้านพัก³

จากตัวอย่างทั้งสองกรณีดังกล่าว จะเห็นได้ว่าทหารไม่ไปร้องทุกข์ต่อหน่วยงานต้นสังกัด แต่กลับไปร้องทุกข์ต่อหน่วยงานอื่นแทน อาจเป็นเพราะเห็นว่าตนเองเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เป็นทหารชั้นผู้น้อย หากจะร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชา อาจไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือถูกข่มขู่ หรือถูกกลั่นแกล้งได้ และกฎหมายในเรื่องการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ.2476 ยังคงมีข้อจำกัด หรือข้อห้ามในการร้องทุกข์ ซึ่งเป็นสิทธิที่บุคคลพึงมีตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ ประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ

² ผู้จัดการรายวัน, (2558, 26 สิงหาคม) , เบื้องลึกจากปาก คณวงในแฉคอร์รัปชันระบบทหารรับใช้ สืบค้นจาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=958000096929>.

³ ไทยรัฐออนไลน์, (2557,1 กันยายน), ทหารสุดทนผู้บังคับบัญชา ยื่นร้อง คสช. ขอความเป็นธรรม, สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/content/447154>.

1) ทหารจะร้องทุกข์ได้สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่นโดยเด็ดขาด และห้ามลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน และห้ามมีการประชุมกันเพื่อปรึกษาหารือเรื่องจะร้องทุกข์ (มาตรา 23)

2) ห้ามทหารร้องทุกข์ในเวลาที่ดินกำลังเข้าแถว หรือในขณะที่กำลังทำหน้าที่ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นยามหรือเป็นเวร เป็นต้น และห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลาว่างไปแล้ว ยี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น (มาตรา 24)

3) ห้ามร้องทุกข์ว่า ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรงเกินไป ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชานั้น มิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่จะทำได้ (มาตรา 25)

4) กรณีที่ทหารได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาแล้ว และเวลาล่วงผ่านไปสิบห้าวัน แล้วปรากฏว่ายังไม่ได้รับความชี้แจง และความเดือดร้อนก็ยังไม่ปลดเปลื้องไป ให้ร้องทุกข์ใหม่ ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก และในการร้องทุกข์ครั้งนี้ ให้ชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว และตั้งแต่เมื่อใด (มาตรา 28)

5) กรณีที่ทหารผู้ใดร้องทุกข์นั้น หากกระทำไปโดยผิดระเบียบ และกล่าวทุกข์อัน เป็นเท็จ ผู้ร้องทุกข์จะต้องมีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร (มาตรา 31)

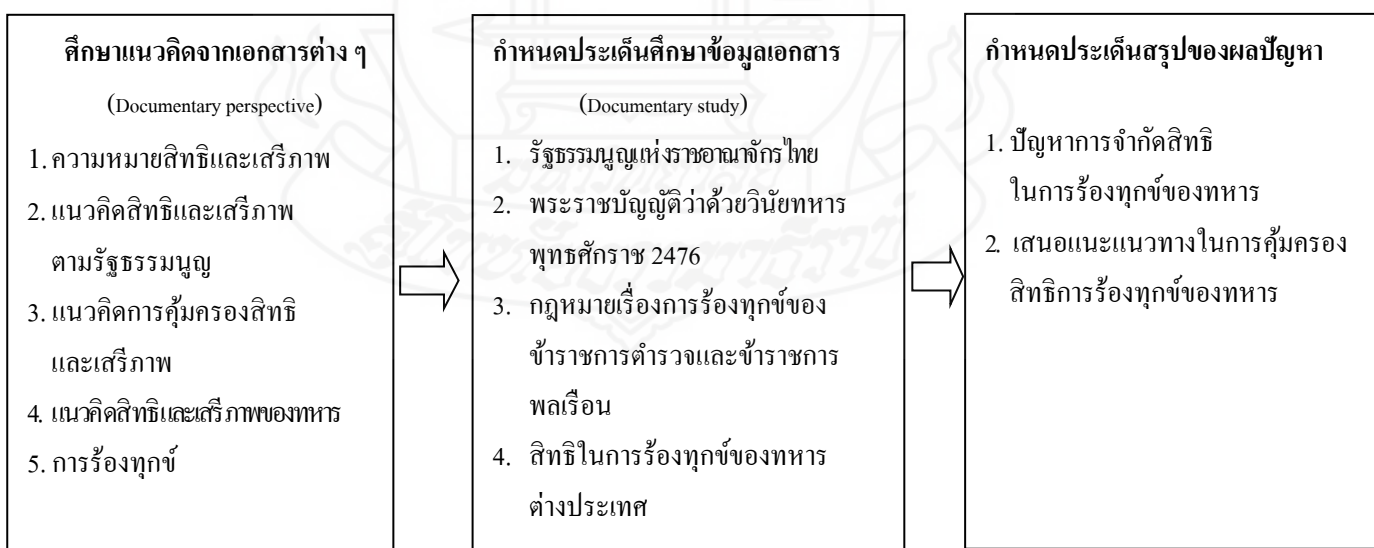
นอกจากปัญหาการจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ที่กล่าวมาแล้ว พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476 หมวดร้องทุกข์ยังคงมีปัญหาในการบังคับใช้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติหลักเกณฑ์ วิธีการ เกี่ยวกับการร้องทุกข์ที่ชัดเจน เช่น เหตุแห่งการร้องทุกข์ วิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ คำวินิจฉัยร้องทุกข์ ก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ ซึ่งเปิดกว้างให้เป็นดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาที่จะพิจารณาและตัดสินเรื่องร้องทุกข์ โดยไม่มีข้อกำหนดที่เป็นระเบียบเดียวกัน และหน่วยงานทหารไม่มีองค์กรหรือคณะกรรมการพิเศษที่จัดตั้งขึ้น ในการทำหน้าที่พิจารณาลั่นกรองเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ทำให้การร้องทุกข์ไม่ได้รับการแก้ไขเท่าที่ควร ทั้งยังมิได้มีการปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันแต่อย่างใด ดังนั้น ข้าราชการทหารต้องอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัตินี้ มาเป็นเวลาเกือบ 84 ปีแล้ว จึงเกิดปัญหาในการบังคับใช้ จำเป็นต้องทำการศึกษาค้นคว้าอิสระในครั้งนี้

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาความหมาย แนวคิดสิทธิ เสรีภาพ และการร้องทุกข์
- 2.2 เพื่อศึกษากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย
- 2.3 เพื่อศึกษาเปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ และวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการร้องทุกข์
- 2.4 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร ในเรื่องการร้องทุกข์ให้เกิดความเป็นธรรม และเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. กรอบแนวคิดของการศึกษาวิจัย

ผู้ศึกษาได้ใช้กรอบแนวคิดความหมายสิทธิและเสรีภาพ สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สิทธิและเสรีภาพของทหาร และการร้องทุกข์ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 กฎหมายว่าด้วยการรับเรื่องราวร้องทุกข์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปปัญหาในการจำกัดสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร เสนอแนะแนวทางในการคุ้มครองสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร ให้ได้รับความเป็นธรรม

ภาพ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการศึกษาวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้า เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร” มีขอบเขตการศึกษา โดยศึกษากฎหมายเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476 ในประเด็นสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร กฎหมายว่าด้วยการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจและข้าราชการพลเรือน และสิทธิการร้องทุกข์ของทหารประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศสิงคโปร์ ตลอดจนการตรากฎหมายและตีความบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวกับการคุ้มครอง และการจำกัดสิทธิของทหารที่มีอยู่ในปัจจุบัน

5. ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งได้รวบรวมจากตำรา หนังสือ บทบัญญัติกฎหมาย พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 กฎหมาย กฎ ระเบียบว่าด้วยการร้องทุกข์ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์จากเว็บไซต์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 6.1 ทำให้ทราบแนวคิด สิทธิ เสรีภาพ และการร้องทุกข์
- 6.2 ทำให้ทราบกฎหมาย เกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย และสิทธิการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ
- 6.3 ทำให้ทราบถึงปัญหา และข้อจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร
- 6.4 ทำให้ทราบถึงแนวทางในการแก้ไขปัญหา เพื่อปรับปรุงพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ให้เกิดการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ และมีความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

บทที่ 2

ความหมาย แนวคิดสิทธิ เสรีภาพและการร้องทุกข์

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของชาวไทยทุกคน โดยให้การรับรองและคุ้มครองอย่างเสมอภาค และเท่าเทียมกัน การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยบทบัญญัติของกฎหมายไม่เจาะจงกรณีใด บุคคลใด เป็นการเฉพาะ และต้องระบอบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ที่ให้อำนาจตรากฎหมายเพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นด้วย ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เน้นเรื่องสิทธิ แต่ด้วยความที่สิทธิและเสรีภาพมักจะมาคู่กันเสมอ จึงขอกล่าวถึงเสรีภาพไว้กว้างๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมของสิทธิและเสรีภาพ รวมถึงศึกษาแนวคิดสิทธิและเสรีภาพของทหาร ข้อความคิด การร้องทุกข์ โดยเฉพาะประเด็นปัญหาสำคัญ คือ สิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ซึ่งมีบทบัญญัติเรื่องข้อห้าม หรือข้อจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ ทำให้การร้องทุกข์ไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งการศึกษาแนวคิดดังกล่าว จะทำให้เกิดแนวทางการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหารต่อไป

1. ความหมายของสิทธิและเสรีภาพ

ความหมายของ “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญในทัศนะของนักวิชาการไทย⁴

สิทธิ เป็นผลประโยชน์สำคัญของบุคคลหนึ่ง ซึ่งบุคคลอื่น จะมีหน้าที่จัด หรือยอมให้บุคคลนั้นได้รับสิทธิในหลักการ สิ่งใดที่เป็นสิทธิของประชาชน หมายความว่า ประชาชนมีสิทธิเลือกที่จะเรียกร้องให้ตนได้รับสิทธินั้นมาใช้อย่างจริงจัง โดยรัฐบาลจะต้องจัดบริการหรือให้ความคุ้มครองพิทักษ์รักษาให้ได้ใช้สิทธินั้น โดยชอบด้วยกฎหมาย

⁴ อมร รักษาสัตย์, รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์, กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

เสรีภาพ หมายถึง การมีอิสระที่จะเลือกกระทำการใด ๆ ภายในกรอบของกฎหมายหรือเท่าที่จะไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทั้งนี้ แล้วแต่บุคคลนั้น จะเลือกใช้สิทธิและเสรีภาพนั้นหรือไม่ก็ได้ โดยไม่ผูกมัดว่ารัฐจะต้องจัดให้บุคคลต้องได้ใช้สิทธิและเสรีภาพนั้น เพราะการใช้เสรีภาพนั้น มักต้องใช้ทรัพยากร และมักจะไปกระทบกระเทือนผู้อื่น หรือสิ่งขัดขวางอื่น

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ สุวรรณ โณ⁵ ได้กล่าวถึง สิทธิเสรีภาพไว้ว่า เสรีภาพ หมายถึง อำนาจที่จะกระทำการใดก็ได้ เลือกประพฤติดีหรือไม่ประพฤติดีอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งก่อให้เกิดหน้าที่เชิงปฏิเสธแก่ผู้อื่นที่จะไม่เข้ามารบกวนใช้อำนาจเลือกประพฤติดีของเรา และในทำนองเดียวกัน ก็ทำหน้าที่ให้เราไม่สามารถเข้าไปแทรกแซงการใช้อำนาจเลือกประพฤติดีของผู้อื่น ส่วนสิทธินั้น หมายถึง อำนาจที่จะให้ผู้อื่นต้องกระทำ หรืองดเว้นกระทำการบางอย่างตามที่เรามีสิทธิ อันเป็นการบังคับให้คนอื่นต้องกระทำตามสิทธิของเรา

ศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ วิศรุตพิชญ์⁶ ได้กล่าวถึง สิทธิเสรีภาพไว้ว่า “สิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายรองรับให้แก่บุคคล ในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น” “เสรีภาพนั้น ได้แก่ ภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่น ภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง กล่าวโดยสรุป เสรีภาพ คือ อำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง โดยอำนาจนี้ บุคคลย่อมเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง”

ศาสตราจารย์ ศรีราชา เจริญพานิช⁷ ให้ความหมายของสิทธิและเสรีภาพไว้ว่า สิทธิเป็นอำนาจของบุคคลที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้ว่า จะกระทำการใดได้อย่างอิสระ รวมทั้งบุคคลย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้บุคคลอื่นกระทำสิ่งใดให้แก่ตน และตนก็ย่อมจะต้องมีหน้าที่กระทำต่อบุคคลอื่นภายในขอบเขตสิทธิของบุคคลอื่นนั้นด้วย ทั้งนี้ เพื่อมิให้การใช้สิทธิของบุคคลแต่ละคนล่วงเกินสิทธิของบุคคลอื่น เสรีภาพ เป็นความสามารถของบุคคลในสถานการณ์นั้นๆ ที่จะกระทำการใด ๆ ได้ตามที่ตนปรารถนา โดยไม่มีอุปสรรคขัดขวาง ทั้งนี้ การใช้เสรีภาพต้องไม่ละเมิดต่อเสรีภาพของบุคคลอื่น

สิทธิและเสรีภาพ ตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

สิทธิ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายบัญญัติให้การคุ้มครองแก่บุคคล ในการที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด และได้รับการปกป้องคุ้มครองสิทธิตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้สิทธิ

⁵ บวรศักดิ์ สุวรรณ โณ, *กฎหมายมหาชน* เล่ม 3, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538, 348

⁶ วราภรณ์ วิศรุตพิชญ์ (2538) *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 21-22

⁷ ศรีราชา เจริญพานิช, “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย: แนวคิดและภาคปฏิบัติ” *จุลนิติ*, 8(1), (มกราคม – กุมภาพันธ์ 2555): หน้า 4

เหล่านั้น มีผลในทางปฏิบัติ เสรีภาพ” หมายถึง สถานการณ์ที่บุคคลมีความเป็นอิสระในการที่จะกระทำกร
อย่างใดอย่างหนึ่งตามความประสงค์ของตน และอำนาจหน้าที่ในการกำหนดตนเองโดยอิสระของบุคคล

จากแนวคิดดังกล่าว ทั้งหมดข้างต้น สรุปได้ว่า สิทธิและเสรีภาพ มีความหมายว่า

สิทธิ หมายถึง อำนาจ หรือประโยชน์อันชอบธรรมที่ได้รับการคุ้มครองและรับรอง
ตามกฎหมาย ซึ่งบุคคลทุกคนพึงมีพึงได้ โดยไม่ไปเบียดเบียน หรือล่วงละเมิดผู้อื่น

เสรีภาพ หมายถึง อำนาจตัดสินใจด้วยตนเองที่จะเลือกดำเนินพฤติกรรม โดยไม่มี
บุคคลอื่นใดอ้าง หรือสอดแทรกเข้ามาเกี่ยวข้องการตัดสินใจนั้น และการกระทำหรือไม่กระทำการใดๆ นั้น
ต้องไม่ละเมิดต่อผู้อื่น ไม่ผิดธรรมเนียมประเพณี หรือศีลธรรมอันดีงามของสังคม หรือการใช้สิทธิ
ตามกฎหมาย โดยที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สิทธิและเสรีภาพ เป็นคำที่ถูกใช้เคียงคู่กันเสมอว่า “สิทธิเสรีภาพ”
จนเข้าใจว่ามีความหมายอย่างเดียวกัน แท้จริงแล้วคำว่า สิทธิและเสรีภาพ ต่างเป็นอำนาจที่กฎหมาย
รับรองให้แก่บุคคล คือ สิทธิ จะเป็นอำนาจที่บุคคลสามารถเรียกร้องให้ผู้อื่นกระทำการ หรืองดเว้น
กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตน ส่วนเสรีภาพ เป็นอำนาจของบุคคล ในอันที่จะ
กระทำการในสิ่งที่ตนประสงค์ และไม่กระทำการในสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ ฉะนั้น สิทธิเสรีภาพ
เป็นรากฐานสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีหน้าที่คอยกำกับ มิให้มีการใช้สิทธิ
เสรีภาพ จนเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด

2. แนวคิดสิทธิและเสรีภาพ

2.1 สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

หลัก “สิทธิและเสรีภาพ” นับว่าเป็นหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตย และเป็นสิ่งที่ควบคู่มากับการกำเนิดของรัฐธรรมนูญ สำหรับประเทศที่ปกครองระบอบ
ประชาธิปไตย การมีรัฐธรรมนูญนั้น ก็ด้วยมีเจตนารมณ์เพื่อที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ
ตลอดจนความเสมอภาคของบุคคล ดังจะเห็นได้จากคำประกาศสิทธิมนุษยชนและพลเมืองของ
ประเทศฝรั่งเศส ปี ค.ศ. 1789 ข้อ 16 ที่กำหนดว่า สังคมใด ไม่มี การให้หลักประกันในการคุ้มครอง
สิทธิเสรีภาพ หรือไม่มี การแบ่งแยกการใช้ อำนาจอธิปไตย จะถือว่าไม่มีรัฐธรรมนูญไม่ได้ และ
หลักการดังกล่าวนี้ ได้กลายเป็นหลักการพื้นฐานของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ยอมรับกันทั่วไป⁸

⁸บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550*, (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2547, 42

แนวความคิดเรื่องการบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้ในรัฐธรรมนูญ อาจกล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดที่มาจากตะวันตกเป็นสำคัญ อันเป็นผลมาจากพัฒนาการของกระบวนการเรียกร้องของกลุ่มต่าง ๆ ที่อ้างความชอบธรรมของประโยชน์นั้น ๆ ว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) โดยมีพื้นฐานในการสนับสนุนความชอบธรรมในการใช้สิทธิมาจากแนวความคิดเรื่อง “สิทธิธรรมชาติ” ที่สืบเนื่องมาจาก “กฎหมายธรรมชาติ” (Natural Law) ในสมัยกรีก และได้พัฒนาแนวความคิดดังกล่าว จากเดิมที่เป็นเพียงการกล่าวอ้างในบริบททางกฎหมาย มาเป็นแนวคิดทางการเมือง ซึ่งเป็นการกล่าวอ้างเพื่อเรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ อิศรภาพและความเสมอภาค โดยแนวความคิดดังกล่าว ได้ปรากฏอย่างเด่นชัดในงานเขียนของ จอห์น ล็อก (John Locke) ในศตวรรษที่ 17 ที่ได้กลายเป็นต้นแบบของแนวความคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพในปัจจุบัน⁹

สำหรับประเทศไทยแล้ว ในช่วงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปีพุทธศักราช 2475 แนวความคิดทางด้านสิทธิและเสรีภาพตามแนวคิดตะวันตกยังไม่เป็นที่รู้จักมากนัก ดังนั้น การใช้สิทธิและเสรีภาพในยุคนั้น จึงยังไม่ได้เป็นไปในลักษณะของการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมาย เฉกเช่นที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน การดำเนินความสัมพันธ์ของบุคคลในสังคมหรือการปฏิบัติตนระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง จะใช้หลักศาสนาและจารีตประเพณี เป็นปัจจัยกำหนด จนกระทั่งเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปีพุทธศักราช 2475 และได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกของประเทศไทย จึงได้นำหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมาบัญญัติไว้ คือ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา หรือลัทธิใด ๆ และมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน” และ“ภายในบังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สินการพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การจัดตั้งสหกรณ์ สมาคม การประกอบอาชีพ” และหลังจากนั้นมา ในการจัดทำรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ จะคำนึงถึงหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เป็นประการสำคัญเสมอ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้นำเรื่องสิทธิและเสรีภาพของประชาชน มาบัญญัติไว้ในหมวด 3 กล่าวไว้ว่า สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะกระทำการใด หรือไม่กระทำการใด และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ

⁹ คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ของชนชาวไทย, กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2549, 2 - 3

ตราบที่ใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้น ไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย กระทบกระเทือน หรือก่อให้เกิดอันตราย ต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมถึงไม่ละเมิดสิทธิ หรือเสรีภาพของบุคคลอื่น สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือตามหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ถึงแม้ยังไม่มีกฎหมายขึ้นมาใช้บังคับบุคคล หรือชุมชน ย่อมใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้อย่างเต็มที่และเท่าเทียมกัน หรือตามที่กฎหมายกำหนดให้ กระทำได้ ดังนั้น หากบุคคลถูกละเมิดสิทธิ หรือเสรีภาพที่ได้รับคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ

2.2 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ

รัฐที่ปกครองโดยระบอบประชาธิปไตย บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพตราบเท่าที่ไม่มี กฎหมายมาจำกัด ซึ่งรัฐมีหน้าที่ในการดำเนินการอันเกี่ยวกับการบริการสาธารณะให้บรรลุ วัตถุประสงค์ รัฐจึงต้องมีอำนาจที่จะจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพราะหากรัฐไม่มีอำนาจ ดังกล่าว การดำเนินการกิจของรัฐ ย่อมไม่อาจเป็นไปได้สนองประโยชน์สาธารณะได้เลย ดังนั้น การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล จึงเป็นอำนาจหน้าที่ภายใต้หลักนิติรัฐ กล่าวคือ เป็นอำนาจที่รัฐ ได้รับมาจากกฎหมาย และกฎหมายที่ให้อำนาจแก่รัฐในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยผ่าน ทางผู้แทนของตน ดังนั้น ผู้ที่มีอำนาจในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ก็คือ ประชาชน ผู้เป็นเจ้าของอำนาจ นั่นเอง

บทบัญญัติรัฐธรรมนูญ พ.ศ.2560 หมวด 3 มาตรา 26 กล่าวว่า iva การจำกัดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่รัฐธรรมนูญ มิได้กำหนดเงื่อนไขไว้ ต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายนั้น ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเกินควรและจะกระทบต่อ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มิได้ รวมทั้งต้องระบุนเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย และกฎหมายต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป ไม่มุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือ แก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นการเจาะจง

3. แนวคิดการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

3.1 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐหรือ รัฐภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้ เพราะถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักสูงสุดของรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญในรัฐเสรีประชาธิปไตยบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลไว้ โดยยึดถือหลักการปกครองโดยกฎหมาย ซึ่งรัฐจะกระทำการใดๆ ก็ตาม ต้องตรวจสอบให้แน่ใจ

เสียก่อนว่า มีกฎหมายให้อำนาจตนกระทำการเช่นนั้นได้ ในนิติรัฐสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ผู้อยู่ใต้การปกครอง จึงได้รับการคุ้มครองและเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งการใช้สิทธิได้ เป็นอย่างดี รัฐธรรมนูญ จึงมุ่งคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน องค์การของรัฐจะละเมิดมิได้ การตรากฎหมาย หรือการกระทำทางปกครอง ซึ่งขัดกับหลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพย่อมใช้บังคับมิได้

ดังนั้น รัฐธรรมนูญตามการปกครองระบอบประชาธิปไตยถือได้ว่าเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศที่บัญญัติขึ้นโดยประชาชนหรือตัวแทนของประชาชน ตามความต้องการของประชาชน โดยยึดหลักความเสมอภาคและผู้ที่ใช้อำนาจในการปกครองประเทศ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากประชาชนส่วนใหญ่ และการใช้อำนาจปกครองจะต้องเพื่อคุ้มครองป้องกันสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน โดยการใช้อำนาจของผู้ปกครองต้องมีการควบคุมและตรวจสอบให้อยู่ในความพอเหมาะ และพอดี

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 26 กล่าวว่า การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยไม่จำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินควร และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์มิได้ รวมทั้งต้องระบุเหตุผลความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพไว้ด้วย จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการใช้อำนาจของรัฐต้องไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งหากรัฐจะกระทำการใด อันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั้น ต้องเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญให้อำนาจกระทำได้ การตรากฎหมายที่จะใช้ในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพต้องคำนึงถึง “หลักความได้สัดส่วน” ซึ่งเป็นหลักกฎหมายที่ได้รับการยอมรับจากประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยด้วยว่าเป็นหลักกฎหมายทั่วไป มีค่าบังคับเช่นเดียวกับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนไว้หลายประการ หากผู้ใช้อำนาจกระทำการอันเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ย่อมกระทำได้เฉพาะที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจ และภายในขอบเขตที่กำหนดไว้เท่านั้น¹⁰

¹⁰ สำนักวิจัยและวิชาการ, *สรุปหลักกฎหมายมหาชน เรื่อง หลักแห่งความได้สัดส่วน*, กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง, 2548, หน้า 1

3.2 หลักความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality)

ความหมายของหลักความได้สัดส่วน

วรพจน์ วิศรุตพิชญ์¹¹ ได้อธิบายหลักความได้สัดส่วน หมายถึง หลักการพื้นฐานของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้อำนาจกับผู้ใต้อำนาจ บังคับให้ผู้ใช้อำนาจจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ภายใต้อำนาจอย่างพอประมาณ โดยได้แบ่งแยกหลักความได้สัดส่วน เป็น 3 หลักการย่อย คือ

1) หลักความสัมฤทธิ์ผล หมายความว่า ในบรรดามาตรการที่กฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับแก่ราษฎรได้นั้น ฝ่ายปกครองต้องใช้พิจารณาในการเลือกมาตรการที่สามารถทำให้เจตนารมณ์ของกฎหมายนั้น สำเร็จลุล่วงไปได้เท่านั้น

2) หลักความจำเป็น หมายความว่า บรรดามาตรการหลาย ๆ มาตรการ ซึ่งเห็นชอบตามหลักความสัมฤทธิ์ผล กล่าวคือ สามารถดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายฉบับที่ให้อำนาจได้แต่มาตรการเหล่านั้นอาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพบุคคลมากน้อยแตกต่างกัน ดังนั้น ฝ่ายปกครองต้องตัดสินใจเลือกออกมาตรการที่มีความรุนแรงน้อยที่สุด

3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ เป็นหลักการที่เรียกร้องให้เกิดดุลภาพขึ้น ระหว่างความเสียหายอันจะเกิดขึ้นแก่เอกชน หรือแก่สังคมโดยรวมกับประโยชน์อันมหาชนจะพึงได้รับจากมาตรการใดมาตรการหนึ่งที่ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับ มาตรการที่ฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับแก่ราษฎรต้องก่อให้เกิดประโยชน์มากกว่าโทษ ถ้าก่อให้เกิดโทษมากกว่าประโยชน์แล้ว มาตรการนั้น ย่อมไม่ชอบด้วยกฎหมาย

สมคิด เลิศไพฑูรย์¹² อธิบายถึง หลักความพอสมควรแก่เหตุ โดยใช้ชื่อว่า “หลักแห่งความได้สัดส่วน” สรุปได้ว่า ในกรณีที่ฝ่ายปกครองมีอำนาจที่จะละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ฝ่ายปกครองจะต้องใช้อำนาจนั้นเท่าที่จำเป็น การละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายเมื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายของการกระทำของฝ่ายปกครอง การวิเคราะห์ดังกล่าว นำไปสู่ความจริงที่ว่าหลักแห่งความได้สัดส่วน มิได้พิจารณาแต่เพียงวิธีการและเป้าหมายเท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาถึงข้อเท็จจริงที่เป็นพื้นฐานของนิติกรรมทางปกครองนั้นๆ ด้วย นั่นก็คือจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนเหมาะสม ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเป้าหมาย และการตัดสินใจ ดังนั้น หลักแห่งความได้สัดส่วน ก็คือ การที่ฝ่ายปกครองนำกฎเกณฑ์ที่ดีที่สุดมาปรับใช้กับเอกชน นั่นเอง

¹¹ วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540, (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543, หน้า 85 - 91

¹² สมคิด เลิศไพฑูรย์, “หลักแห่งความได้สัดส่วน”, วารสารนิติศาสตร์, 20(499), 2453, 101

บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ¹³ อธิบายถึงหลักความพอสมควรแก่เหตุ โดยชื่อว่า “หลักความพอสมควรแก่เหตุ ตามความหมายอย่างกว้าง” สรุปได้ว่า มาตรการของรัฐที่กระทบกระเทือนถึงขอบเขตที่ได้รับความคุ้มครองตามสิทธิขั้นพื้นฐาน ในแง่หนึ่งถือว่าการจำกัดสิทธิโดยชอบตามรัฐธรรมนูญ แต่อีกแง่หนึ่ง อาจเป็นการละเมิดสิทธิโดยมิชอบก็ได้ เป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างสิทธิขั้นพื้นฐานกับมาตรการของรัฐเพื่อความผาสุกของส่วนรวม ซึ่งฝ่ายใดควรจะมีน้ำหนักมากกว่ากัน และการชั่งน้ำหนักดังกล่าวนี้ ต้องยึดหลักว่า “จะต้องไม่เกินกว่าเหตุ” หลักการนี้ แยกพิจารณาได้เป็น 3 หลักการย่อย ตามแนวของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

1) หลักความเหมาะสม ในการออกกฎหมาย ฝ่ายนิติบัญญัติจะเลือกใช้ได้แต่วิธีการที่สามารถส่งผลให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้จริงๆ จึงจะเรียกได้ว่าวิธีการ หรือมาตรการนั้นๆ เป็นมาตรการที่เหมาะสม

2) หลักความจำเป็น หากการที่จะดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สามารถใช้มาตรการที่อ่อนกว่าที่ฝ่ายนิติบัญญัติกำหนดมาได้โดยไม่เสียหาย ก็ถือว่ามาตรการที่ฝ่ายนิติบัญญัติออกมานั้น ขัดต่อหลักความเป็นจริง

3) หลักความพอสมควรแก่เหตุตามความหมายอย่างแคบ มีเกณฑ์ว่าผลกระทบที่มีต่อปัจเจกบุคคล ควรจะอยู่ในสัดส่วนที่สมเหตุสมผลกับประโยชน์ส่วนรวมจะได้รับ การชั่งน้ำหนักระหว่างความรุนแรงของการละเมิดสิทธิกับความสำคัญ และความจำเป็นที่ให้ความชอบธรรมแก่มาตรการนั้น จะต้องคำนึงว่าผลของการดำเนินมาตรการนั้น จะต้องไม่เกินขอบเขตที่อาจคาดหมายให้ผู้ถูกระทบสามารถรับได้

กล่าวโดยสรุป หลักความได้สัดส่วน เป็นหลักการหนึ่งที่ใช้ป้องกันการใช้อำนาจรัฐไม่ให้ใช้อำนาจเกินขอบเขต การใช้อำนาจต้องกระทำเท่าที่จำเป็น การละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ถือว่าเป็นการไม่ชอบด้วยกฎหมาย โดยเฉพาะในกรณีที่มีการละเมิดนั้น เป็นเหตุเกินสมควร ซึ่งหลักแห่งความได้สัดส่วนนี้ ไม่ได้พิจารณาแต่วิธีการและเป้าหมายเท่านั้น คือ จะต้องมีความสัมพันธ์ที่ได้สัดส่วนเหมาะสม ระหว่างเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเป้าหมายและการตัดสินใจ อย่างเช่น การลงโทษทางวินัยนั้น ต้องสัมพันธ์กับความผิดและตรงกับวัตถุประสงค์ของการลงโทษ หลักความได้สัดส่วนจึงต้องพิจารณาถึงเหตุการณ์ การตัดสินใจ และวัตถุประสงค์ไปพร้อมๆ กัน โดยหลักความได้สัดส่วนประกอบไปด้วย หลักการย่อย 3 หลักการ คือ

1) หลักความเหมาะสม (*The Principle of Suitability*) เป็นหลักการที่กำหนดให้ มาตรการของกฎหมายที่รัฐนำมาใช้บังคับ ต้องสามารถบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายนั้น การใช้

¹³ บุญศรี มีวงศ์อุโฆษ , คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ: รัฐธรรมนูญเยอรมัน, กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน , มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535, หน้า 165 - 167

อำนาจฝ่ายปกครองออกคำสั่งให้บุคคลกระทำการ หรือมิให้กระทำการใด โดยที่สิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น หรือประโยชน์มหาชนไม่ได้รับการคุ้มครองให้ดีขึ้น ก็เท่ากับเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพที่ขัดต่อหลักแห่งความเหมาะสม เพราะไม่สามารถบรรลุผลในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลได้จริงในทางปฏิบัติ

2) *หลักความจำเป็น (The Principle of Necessity)* เป็นหลักการที่บังคับให้รัฐต้องใช้มาตรการที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนน้อยที่สุด การจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลเกินกว่าความจำเป็นในการดำเนินการให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ย่อมขัดต่อหลักแห่งความจำเป็น

3) *หลักความพอสมควรแก่เหตุในความหมายอย่างแคบ (The Principle of Proportionality stricto sensu)* เป็นหลักการที่กำหนดให้มาตรการที่กฎหมายให้อำนาจฝ่ายปกครองออกมาใช้บังคับแก่บุคคล ต้องเป็นมาตรการที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่มหาชน ยิ่งกว่าที่จะก่อให้เกิดความเสียหายแก่เอกชน หรือแก่สังคมโดยรวม

4. แนวคิดสิทธิและเสรีภาพของทหาร

รัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ได้บัญญัติสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานไว้ให้แก่ประชาชน และกำหนดให้รัฐ จะต้องเคารพและให้การคุ้มครองในฐานะที่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลบังคับใช้โดยตรง แต่ในขณะที่รัฐธรรมนูญ มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิและเสรีภาพกับประชาชนมากมาย ก็เกิดมีข้อสงสัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นข้าราชการ ไม่ว่าจะ เป็น ข้าราชการ พลเรือน ทหาร ตำรวจ มีสิทธิและเสรีภาพอย่างไรบ้าง ซึ่งจะกล่าวในส่วนของสิทธิและเสรีภาพของทหาร ผู้ซึ่ง เป็น ข้าราชการ จะเป็นบุคคลที่มี 2 สถานะ อยู่ในคนเดียวกัน คือ สถานะหนึ่ง เป็นประชาชนคนหนึ่ง ในสังคม และสถานะที่สองเป็น ข้าราชการของรัฐ หากจะพูดถึงสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน ทหารก็เปรียบเสมือนประชาชนทั่วไป ก็สามารถมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปพึงมี และกระทำได้ รวมทั้งยังต้องส่งเสริมให้เขาเหล่านั้น สามารถเข้าถึงและใช้สิทธินั้น ได้อย่างเต็มที่ แต่ถ้าพูดถึงในฐานะ ข้าราชการ การใช้สิทธิและเสรีภาพก็จะแตกต่างจากบุคคลทั่วไป อาจถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพ บางประการตามที่กฎหมายกำหนด ดังนั้น การที่ข้าราชการใช้สิทธิและเสรีภาพ จึงต้องใช้หรือกระทำด้วยความระมัดระวังมากขึ้น หรือเป็นพิเศษไปกว่าที่ได้ดำเนินการหรือที่กระทำอยู่เดิม ในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของข้าราชการนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 27 วรรคท้าย ได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของเจ้าหน้าที่ของรัฐว่า บุคคล ผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงาน หรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับ

บุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือ จริยธรรม

ทหาร มีบทบาทสำคัญมากมายแก่ประเทศชาติ ทั้งในเรื่องของการปกป้องเอกราช ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งประเทศชาติ คอยปกป้องการรุกรานอำนาจอธิปไตยของต่างชาติที่จะเข้ามายึดครอบครองประเทศ และหน้าที่สำคัญ คือ การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชาติ พิทักษ์รักษาเอกราช และความมั่นคงแห่งราชอาณาจักร จากภัยคุกคามทั้งภายนอกและภายในราชอาณาจักร ปราบปราม การกบฏ และการจลาจล โดยจัดให้มีและใช้กำลังทหาร ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามที่กฎหมายกำหนด และนอกจากนี้ ในปัจจุบัน ทหารยังมีหน้าที่ในการพัฒนาประเทศให้เจริญรุ่งเรือง มีส่วนร่วมงานมวลชนมากขึ้น ทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ที่ดีตัวตัวทหารและต่อองค์กร จึงนับได้ว่าทหารถือเป็นบุคคล หรือกำลังสำคัญของประเทศชาติที่ควรได้รับเกียรติฯ ได้รับการยกย่อง รวมถึงมีสิทธิเสรีภาพเทียบเท่ากับบุคคลทั่วไปพึงมี และได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้น จึงควรที่จะทำการศึกษาแนวคิดสิทธิและเสรีภาพของทหาร ว่าทหารมีบทบาทในฐานะข้าราชการ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบทบาทของทหารในการบังคับใช้กฎหมายพลเรือนอย่างไร ทหารมีสิทธิและเสรีภาพ หรือถูกจำกัดสิทธิในความเป็นจริงมากน้อยเพียงใด สรุปได้ ดังนี้

4.1 การปฏิบัติหน้าที่ทางการทหารในฐานะที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ

การปฏิบัติหน้าที่ทางการทหาร ในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ใน บทบัญญัติที่กฎหมายกำหนดไว้ให้กระทำได้ ดังต่อไปนี้

4.1.1 กฎหมายสิทธิมนุษยชน¹⁴ ตามหลักกฎหมายนี้ ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีสิทธิเรียกร้อง เมื่อถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนไว้ด้วยอย่างชัดเจน ซึ่งทหารเมื่อในยามที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ในสนามรบ หรือยามสงบศึก หรือยามที่สถานการณ์ที่ขัดแย้ง หรือขัดกันทางกำลังทหาร สิทธิขั้นพื้นฐานถือสิทธิมนุษยชนที่ไม่อาจละเลยได้

4.1.2 กฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ¹⁵ หรือเรียกว่า กฎหมายสงคราม วัตถุประสงค์ก็เพื่อจำกัดขอบเขตของสงคราม ป้องกันไม่ให้บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องกับสงครามได้รับ

¹⁴ วีระ ผดุงไทย, *กฎหมายทหารและสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน และระเบียบว่าด้วยการปฏิบัติ ประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิด*, 2544

¹⁵ พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ, *ข้อความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ (International Humanitarian Law)* สืบค้นเมื่อวันที่ ,16 ตุลาคม 2560, จาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/5758>

ผลกระทบ เพื่อจำกัดประเภทอาวุธและยุทธวิธีทางการสงคราม และป้องกันความสูญเสียจากการสงครามต่อชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งป้องกันประชาชนผู้บริสุทธิ์

4.1.3 ความแตกต่างระหว่างกฎหมายสิทธิมนุษยชนกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศ กฎหมายสิทธิมนุษยชนนั้น ใช้กับการให้ความคุ้มครองพลเรือนในทุกขณะ ทั้งในยามออกรบและในยามปกติสุข ส่วนกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศนั้น ใช้ในกรณีที่มีการขัดแย้งกันทางกำลังทหารในยามออกสนามรบ

4.1.4 การปฏิบัติหน้าที่ในด้านการรักษาสันติภาพ เพื่อมุ่งขจัดความขัดแย้งที่มีอยู่ทั่วภูมิภาค หรือตามมติขององค์การระหว่างประเทศ ในลักษณะของการปฏิบัติการกิจร่วมกับทหารของประเทศอื่น หรือการปฏิบัติการกิจร่วมแบบพหุภาคี ภายใต้การดูแลของสหประชาชาติ ต้องใช้ทั้งกฎหมายมนุษยธรรมระหว่างประเทศและกฎหมายสิทธิมนุษยชน ในการส่งหน่วยทหารเข้าปฏิบัติการ

4.1.5 การปฏิบัติหน้าที่ของทหารตามระบอบประชาธิปไตย ทหารก็คือ ประชาชนคนหนึ่ง ซึ่งต้องมีหน้าที่รักษาระบอบประชาธิปไตย และปฏิบัติหน้าที่ตามที่ระบอบประชาธิปไตยกำหนดไว้ โดยไม่เข้าแทรกแซงอำนาจอื่น ไม่วางอำนาจเหนือรัฐบาล หรือเหนือองค์การทางพลเรือน กองทัพต้องถือว่า ตนเองเป็นผู้รับใช้ของประชาชน ปฏิบัติหน้าที่เพื่อส่วนรวม และเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำหน้าที่ ตามระบอบประชาธิปไตยให้แก่ประเทศชาติ

4.2 สิทธิและเสรีภาพในด้านการแสดงออกของทหาร

สิทธิและเสรีภาพในการแสดงออก ถือเป็นสิทธิมนุษยชนตามกฎหมายและมาตรฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ เป็นสิทธิที่เราสามารถที่จะแสดงออก หรือสื่อสารความรู้สึกนึกคิด หรือความเห็น ด้วยการพูด การแสดงท่าทาง หรือการสื่อสารด้วยตัวหนังสือ ไม่ว่าจะในกระดาษ หรือในอินเตอร์เน็ต ตลอดจนในรูปแบบอื่นๆ เช่น เสียงเพลง ภาพถ่าย หรือภาพเคลื่อนไหว ฯลฯ นอกจากนี้ ยังรวมถึงสิทธิในการค้นคว้า การเข้าถึงหรือได้รับข้อมูล ความรู้สึกนึกคิด ความเห็นที่มีการสื่อสารและเผยแพร่ด้วย ดังนั้น เสรีภาพในการแสดงออกของทหาร เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของกำลังพล เนื่องจากให้เขาได้มีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออก ให้รู้สึกว่าคุณเองมีส่วนร่วมในองค์กร แต่หากจะจำกัดสิทธิในการแสดงออก ก็ควรจะจำกัดสิทธิเฉพาะที่เป็น การปฏิบัติการทางทหารที่สำคัญ ที่ต้องมีการออกกฎข้อบังคับจำกัดสิทธิและเสรีภาพของทหาร เพื่อรักษาสมรรถภาพและวินัยทหารเท่านั้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าทหารมีสิทธิและเสรีภาพในการแสดงออกด้านต่าง ๆ ดังนี้

4.2.1 เสรีภาพในการแสดงออกทางความคิดเห็น เป็นเสรีภาพที่ไม่ควรถูกจำกัด เนื่องจากเป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมี โดยสามารถแสดงความคิดเห็นได้หลายทาง เช่น การพูด การพิมพ์ การเขียน และการแสดงสิทธิในการรวมกลุ่มเสนอความคิดเห็น

4.2.2 เสรีภาพในการพูดในกองทัพ ทหารมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงออกในการเข้าร่วมพูดคุยอย่างมีอิสระได้ แต่อาจจะไม่ได้รับการคุ้มครองจากการลงโทษทางแพ่ง ทางอาญาและวินัย หากการพูดนั้น ละเมิดต่อกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น เช่น คำพูดหรือภาษาที่แสดงถึงการไม่เคารพผู้บังคับบัญชาเหนือตน หรือแสดงกริยาที่ทำให้เกิดการแตกความสามัคคี รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นความลับ การอภิปรายหรือการพูด เกี่ยวกับเรื่องนอกเหนือจากเรื่องทางทหารโดยปราศจากอำนาจ

4.2.3 เสรีภาพว่าด้วยสิ่งพิมพ์ในกองทัพ การเผยแพร่สิ่งพิมพ์ของกองทัพในทางปฏิบัติเกี่ยวกับสื่อสิ่งพิมพ์ หากเป็นเอกสารใด ๆ ซึ่งตามปกติแล้ว หากไม่เกิดผลในทางลบต่อวินัยหรือประสิทธิภาพทางทหาร ก็สามารถนำเอกสารออกเผยแพร่หรือแจกจ่ายได้ตามสมควร ยกเว้นเอกสารนั้น จะเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ หรือเป็นความลับของทางราชการที่ห้ามเปิดเผยหรือประโยชน์ต่อการบังคับบัญชา

4.2.4 สิทธิในการรวมตัวอย่างสงบในกองทัพ ผู้บังคับบัญชาอาจมีคำสั่งห้ามทหารรวมกลุ่มกันในหน่วยทหาร ภายใต้สถานการณ์ที่อาจก่อให้เกิดอุปสรรคสำคัญต่อการปฏิบัติการทางทหาร ซึ่งการรวมตัวของทหารอาจเป็นผลกระทบต่อระเบียบวินัยและขวัญกำลังใจอันดีของกองทัพ เช่น ห้ามกำลังพลเข้าร่วมในการชุมนุมขณะปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งก่อให้เกิดการละเมิดกฎหมายและคำสั่ง

4.3 การจำกัดสิทธิของทหาร

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติสิทธิขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นสิทธิที่บุคคลทั่วไปพึงมี และย่อมได้รับการคุ้มครองตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งถ้าจะเปรียบกับข้าราชการที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของหน่วยงานรัฐ ถือได้ว่าเป็นประชาชนคนหนึ่ง แต่มีอีกหนึ่งสถานะ นั่นก็คือ ข้าราชการหรือประชาชนในเครื่องแบบ ดังนั้น สิทธิขั้นพื้นฐานอาจถูกจำกัดมากกว่าบุคคลทั่วไป เนื่องจากการปฏิบัติต้องอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของอำนาจปกครองของรัฐ ซึ่งในการบังคับบัญชาการทหารยังมีความอ่อนไหวในด้านการรบ หรือการยุทธอยู่บางประการ เช่น ในการเตรียมความพร้อมในการออกรบ กองทัพจะต้องมีความพร้อมในด้านต่างๆ ทั้งในเรื่องงบประมาณ บุคลากร และทรัพย์สิน เช่นเดียวกับหน่วยงานของรัฐอื่นๆ โดยเฉพาะเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล ที่อาจต้องมีการกระทบสิทธิและเสรีภาพของทหารได้ ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นการแต่งตั้งโยกย้าย การปลดออก หรือให้ออก รวมถึงการกระทำผิดทางวินัยทหารที่ไม่เกี่ยวกับการรบหรือการยุทธ

ทหารซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ เขาควรได้รับสิทธิขั้นพื้นฐาน ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม สิทธิรักษาพยาบาล โดยรัฐจะต้องไม่เข้าแทรกแซง รวมทั้งยังต้องส่งเสริมให้สามารถเข้าถึงและใช้สิทธินั้นได้อย่างเต็มที่ แต่อย่างไรก็ตาม ทหารถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพบางประการ เพื่อเป็นการป้องกันการรักษาความสงบเรียบร้อย การรักษาวินัย สมรรถภาพในการป้องกันประเทศ จึงมีกฎหมายจำกัดสิทธิมากกว่าเมื่อเทียบกับบุคคลทั่วไป รวมทั้งสิทธิทางการเมืองเพื่อป้องกันไม่ให้ทหารใช้อำนาจในทางมิชอบ

สิทธิที่ทหารถูกจำกัดมากกว่าบุคคลและข้าราชการทั่วไป¹⁶ ได้แก่

4.3.1 สิทธิทางศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับการห้ามมิให้มีการอุทธรณ์ ฎีกาในคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในเวลาไม่ปกติ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

4.3.2 สิทธิทางศาล ในส่วนที่เกี่ยวกับการไม่สามารถเป็นผู้ฟ้องคดีในศาลทหารได้ด้วยตนเอง โดยต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นผู้ดำเนินคดีแทน ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร

4.3.3 สิทธิในการเดินทาง ในส่วนที่เกี่ยวกับการเดินทางออกนอกราชอาณาจักร ซึ่งจะต้องได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาก่อน

4.3.4 สิทธิการในฟ้องคดีที่เกี่ยวกับวินัยทหารต่อศาลปกครอง ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

4.3.5 สิทธิในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาทางปกครองของเจ้าหน้าที่ทหาร ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539

4.3.6 สิทธิในการยื่นเรื่องร้องทุกข์ของทหาร ต้องเป็นไปตามบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ

5. การร้องทุกข์

5.1 วิวัฒนาการของการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ของไทยนั้น มีมาอย่างยาวนานควบคู่ไปกับสังคมและระบบการปกครอง ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสังคมในแต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดความสมดุลเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการร้องทุกข์ในประเทศไทย มีลำดับความเป็นมา ดังนี้¹⁷

¹⁶ ชำนาญ จันทร์เรือง, สิทธิมนุษยชนทหาร, สืบค้นเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2560,

5.1.1 สมัยสุโขทัย มีการร้องทุกข์เกิดขึ้นครั้งแรก ซึ่งมีพ่อขุนรามคำแหงมหาราช เป็นกษัตริย์ ทรงเห็นถึงความสำคัญในเรื่องทุกข์ร้อนของราษฎร ทรงสร้างความสัมพันธ์ระหว่าง พระมหากษัตริย์กับราษฎรอย่างใกล้ชิด คูดั่งพ่อปกครองลูก ราษฎรคนใด มีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ หรือมีทุกข์ร้อน ก็สามารถร้องทุกข์ได้ โดยทรงรับสั่งให้แขวนกระดิ่งไว้ที่ประตูวัง ราษฎรที่มีเรื่องทุกข์ร้อนก็สามารถไปตีสันกระดิ่ง พระองค์จะเสด็จออกมารับฟังเรื่องราวทุกข์ คัดสินปัญหาและคดีความ ด้วยความเป็นธรรม

5.1.2 สมัยอยุธยา สมัยนี้ มีการรับอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียค่อนข้างชัดเจน รวมทั้งกฎหมาย กฎหมายแม่บทในสมัยอยุธยา คือ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นผู้พิพากษาสูงสุด และทรงรับฎีกาจากประชาชน เมื่อบรรดาลูกขุนไม่สามารถตัดสินคดีนั้นได้ หรือเมื่อมีปัญหาทำให้ตัดสินคดีล่าช้า หรือประชาชนไม่พอใจคำพิพากษา เพราะเห็นว่าไม่ยุติธรรม บรรดาลูกขุน ขุนนาง หรือประชาชนก็นำเรื่องขึ้นกราบบังคมทูลให้พระมหากษัตริย์ทรงตัดสิน

5.1.3 สมัยรัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชำระกฎหมายเก่า ที่มีมาแต่ครั้งโบราณ แล้วรวบรวมเป็นประมวลกฎหมาย โปรดให้เรียกว่า “กฎหมายตราสามดวง” เป็นกฎหมายที่ใช้เป็นคู่มือในการชี้ขาดตัดสินคดี เพราะเป็นกฎหมายที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาพิพากษาคดี และใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นหลัก ราษฎรจะร้องถวายฎีกาได้ ก็ต่อเมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกนอกพระราชวังเท่านั้น

5.1.4 สมัยรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ยังคงใช้กฎหมายตราสามดวงอยู่ เช่นเดียวกับสมัยรัชกาลที่ 1 แต่จะทรงปรับปรุงและออกกฎหมายต่างๆ ที่สำคัญราษฎรจะร้องถวายฎีกาได้ ก็ต่อเมื่อพระเจ้าอยู่หัวเสด็จออกนอกพระราชวังเท่านั้น

5.1.5 รัชกาลที่ 3 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงให้ความสำคัญกับการดูแลการตัดสินคดีความของราษฎรมากยิ่งขึ้น ทรงริเริ่มให้ราษฎรติกลงวินิจฉัยเพื่อยื่นฎีกา และต่อมาได้ทรงขยายการรับฎีการ้องทุกข์คดีต่างๆ ไปยังท้องถื่นห่างไกลมากขึ้น เมื่อผู้ถวายฎีกาติกลงแล้ว ตำรวจเวรก็ไปรับเอาตัวมาและนำความขึ้นกราบบังคมทูลให้ทราบฝ่าละอองธุลีพระบาท เพื่อให้มีการชำระความกันไป จึงเป็นที่มาของสำนวนที่ว่า “ติกลงร้องทุกข์”

¹⁷ วราภรณ์ จิตจักร และคณะ , *โครงการไทยศึกษาเชิงประจักษ์เรื่อง การร้องทุกข์กับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย*, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, สืบค้นเมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2560, จาก http://b6blogger.blogspot.com/2016/11/blog-post_60.html

5.1.6 รัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการปฏิรูปการปกครองเฉพาะในด้านประเพณีที่มีมาแต่เดิมๆ อย่างเช่น ปรับปรุงประเพณีการเข้าเฝ้า มีพระบรมราชโองการให้ทุกคนสวมเสื้อเข้าเฝ้า โปรดให้ราษฎรเข้าเฝ้าอย่างใกล้ชิด นอกจากนี้ในสมัยก่อนที่มีประเพณีถวายฎีกาต้องปฏิบัติดังนี้คือผู้ที่ถวายฎีการ้องทุกข์จะต้องถูกเขียนก่อน 30 ครั้งและต้องไปตีกลองชื่อ วินิจฉัยเกรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้โปรดให้ยกเลิกวิธีนี้เสียในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้เปลี่ยนวิธีการถวายฎีการ้องทุกข์โดยกำหนดให้ พระองค์ท่านเสด็จออกรับฎีการ้องทุกข์ของราษฎรด้วยพระองค์เองทุกวัน โคน รวมเดือนละ 4 ครั้ง

5.1.7 สมัยรัชกาลที่ 5 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังทรงใช้วิธีการทูลเกล้าถวายฎีการ้องทุกข์และทรงพยายามริเริ่มปฏิรูปการศาลให้ดีขึ้น โดยการจัดตั้งศาลรับสั่งขึ้นตรงต่อพระองค์ เพื่อพิจารณาคดีความที่อยู่ในกรมพระนครบาลกรมมหาดไทย และกรมท่า นอกจากนี้ยังทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งกระทรวงยุติธรรม ในพ.ศ.2435 เพื่อพิจารณาคดีอาญาและคดีแพ่งตามแบบตะวันตก

5.1.8 สมัยรัชกาลที่ 6 ทรงจัดระเบียบการทูลเกล้าถวายฎีกาใหม่ โดยมีการตราพระราชกฤษฎีกาวางระเบียบทูลเกล้าถวายฎีกาพุทธศักราช 2475 และทรงปรับปรุงกฎหมายและการศาล โดยแบ่งงานในกระทรวงยุติธรรมเป็น 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายตุลาการ และฝ่ายตุลาการ เป็นครั้งแรกที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ ยังโปรดฯ ให้ตั้งสถานีนิติศึกษา มีหน้าที่จัดระเบียบ และวางหลักสูตรการศึกษาของโรงเรียนกฎหมาย

5.1.9 สมัยรัชกาลที่ 7 ได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติข้าราชการฝ่ายตุลาการ เพื่อปรับปรุงแก้ไขระเบียบราชการตุลาการให้เหมาะสมแก่กาลสมัย ส่งเสริมสมรรถภาพของผู้พิพากษาตลอดจนการกวาดล้างในเรื่องวินัยและมารยาท เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเที่ยงธรรมและความเชื่อถือศรัทธาของประชาชนในราชการศาลยุติธรรม มีประกาศใช้พระธรรมนูญศาลยุติธรรม แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา โดยศาลชั้นต้น จะแบ่งเป็นศาลในกรุงเทพฯ และศาลในหัวเมือง (กระทรวงยุติธรรม)

การร้องทุกข์ของไทย เป็นสิ่งที่สำคัญควบคู่ไปกับสังคม และระบบการปกครอง ซึ่งแน่นอนว่าต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับสถานการณ์แต่ละยุคสมัย เพื่อให้เกิดความสมดุลเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ปัจจุบัน ประชาชนจะใช้กระบวนการยุติธรรมในการร้องทุกข์ (ร้องเรียน) หรือฟ้องคดี โดยผ่านศาลและองค์กรอิสระ รวมถึงเปิดกว้างในเรื่องการร้องทุกข์ มีหน่วยงานที่รับเรื่องการร้องทุกข์เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงการร้องทุกข์ได้มากยิ่งขึ้น

5.2 ความสำคัญ ความหมาย และวัตถุประสงค์ในการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ เป็นวิธีการหนึ่งที่เปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ได้ระบายความคับข้องใจในการปฏิบัติของผู้บังคับบัญชา เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลที่ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติต่อตนว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้อง เพื่อผู้บังคับบัญชาจะได้มีโอกาสทบทวนการปฏิบัตินั้น และแก้ไขในสิ่งที่ไม่ถูกต้อง หรือชี้แจงเหตุผลความถูกต้องที่ได้ปฏิบัติไปให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ และเข้าใจ หรือให้ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ได้พิจารณาให้ความเป็นธรรม ซึ่งก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา เสมือนหนึ่งเป็นการทำความเข้าใจกันระหว่างคนในครอบครัวเดียวกัน นอกจากนี้ ยังเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชาให้เป็นที่ไปโดยถูกต้อง และเป็นธรรมด้วย

การร้องทุกข์ ตามพจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของการร้องทุกข์ไว้ว่า หมายถึง การบอกความทุกข์เพื่อขอให้ช่วยเหลือ ส่วนบทนิยามว่าด้วยการร้องทุกข์ของหน่วยงานอื่น ๆ อาจกำหนดขึ้น เป็นไปตามลักษณะการปฏิบัติงานหรือการบังคับบัญชาของหน่วยงานนั้น แต่ยังคงความหมายของการร้องทุกข์ไว้ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

วัตถุประสงค์ของการร้องทุกข์

5.2.1 เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชา สามารถขอให้ผู้บังคับบัญชาทบทวน หรือชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับการปฏิบัติของตน ที่เป็นเหตุให้ผู้ใต้บังคับบัญชารู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเกิดความคับข้องใจ อันจะทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้

5.2.2 เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาได้รับทราบความรู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือมีความคับข้องใจของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา อันเกิดจากการปฏิบัติของตน และมีโอกาสชี้แจงทำความเข้าใจ หรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลง แก้ไข เกี่ยวกับการปฏิบัติของตนได้เหมาะสม

5.2.3 เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชา หรือผู้ที่ได้รับความเดือนร้อน มีทางออกในการระบายความทุกข์ และไม่ไปแสดงออกในทางที่ผิด หรือไม่ถูกไม่ควร

5.2.4 เพื่อให้มีกลไกการตรวจสอบ และถ่วงดุลการใช้อำนาจของผู้บังคับบัญชา ให้เป็นที่ไปโดยถูกต้อง เหมาะสม และเป็นธรรม เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรม ในการบริหารงานบุคคลของผู้บังคับบัญชา ซึ่งจะเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติราชการ

5.3 ระบบการรับเรื่องราวร้องทุกข์ในปัจจุบัน

ระบบการรับเรื่องราวร้องทุกข์ของหน่วยงานของรัฐในปัจจุบัน การดำเนินการเกี่ยวกับการรับเรื่องราวร้องทุกข์ โดยส่วนใหญ่ของหน่วยงานของรัฐ จะมีขั้นตอนและวิธีการที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีกรดำเนินการบางส่วนที่แตกต่างกันออกไป สรุปสาระสำคัญต่าง ๆ ได้ดังนี้

5.3.1 หน่วยงานที่รับร้องทุกข์

ปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ จะมีอยู่ 2 ประเภท คือ

1) หน่วยงานที่รับเรื่องราวร้องทุกข์เป็นการทั่วไป ไม่เฉพาะเจาะจงว่าเรื่องร้องทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้น อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานใด หรือเป็นเรื่องร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับกฎหมายหรือเป็นการร้องทุกข์ในเชิงบริหาร หน่วยงานของรัฐประเภทนี้ จะเป็นหน่วยงานที่ตั้งขึ้นเพื่อรับเรื่องราวร้องทุกข์โดยเฉพาะ เช่น ศูนย์ดำรงธรรม ศูนย์บริการประชาชน สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ หรือสำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เป็นต้น

2) หน่วยงานที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ในเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานนั่นเอง หน่วยงานประเภทนี้ ส่วนใหญ่จะได้แก่ สำนักงานรัฐมนตรีของแต่ละกระทรวง สำนักงานปลัดกระทรวง กรม หรือส่วนราชการอื่นๆ ที่อยู่ในกระทรวงนั้นๆ หน่วยงานเหล่านี้ จะรับเรื่องราวร้องทุกข์ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตนเท่านั้น

5.3.2 ช่องทางการรับเรื่องราวร้องทุกข์ ส่วนใหญ่จะมีช่องทางรับเรื่องราวร้องทุกข์จาก 4 ช่องทางหลัก คือ

- 1) การร้องทุกข์ผ่านทางไปรษณีย์ หรือโทรสาร
- 2) การร้องทุกข์ผ่านทางเว็บไซต์หน่วยงาน
- 3) การร้องทุกข์ทางโทรศัพท์ และ
- 4) การร้องทุกข์โดยเดินทางมาด้วยตนเอง

5.3.3 หลักเกณฑ์การดำเนินการเรื่องร้องทุกข์ตามกฎหมายไทย

พระราชบัญญัติประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พุทธศักราช 2477 และพุทธศักราช 2499 ให้ความหมายของคำว่า คำร้องทุกข์ หมายความว่า การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ว่ามีผู้กระทำความผิดขึ้น จะรู้ตัวผู้กระทำความผิด หรือไม่ก็ตาม ซึ่งกระทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหาย และการกล่าวหาเช่นนั้น ได้กล่าวโดยมีเจตนาจะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ การร้องทุกข์ถือเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะให้ พนักงานสอบสวน มีอำนาจในการสอบสวนคดีอาญาทั้งหลายได้ จากนิยามคำร้องทุกข์ข้างต้นนี้ สามารถสรุปหลักเกณฑ์เรื่องร้องทุกข์ ได้ดังต่อไปนี้

1) *ผู้ร้องทุกข์* คือ บุคคลที่จะมีสิทธิร้องทุกข์ได้ จะต้องเป็นผู้เสียหายเท่านั้น
 2) *ผู้รับคำร้องทุกข์* จะเป็นเจ้าพนักงานคนเดียวกับกับมีหน้าที่รับคำกล่าวโทษ กล่าวคือ เป็นพนักงานสอบสวน และเป็นผู้ซึ่งมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยตามกฎหมาย เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมียศต่ำกว่านายร้อยตำรวจตรีลงไป หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชา เป็นต้น

3) *เจตนาของผู้ร้องทุกข์* การร้องทุกข์เพื่อให้เจ้าหน้าที่ดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิดต่อไป ผู้ร้องทุกข์จะต้องมีเจตนาที่จะให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ หากการร้องทุกข์ไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าผู้เสียหายประสงค์จะให้มีการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด ไม่ถือว่าเป็นคำร้องนั้น เป็นคำร้องทุกข์ตามกฎหมาย

4) *ความผิดที่จะร้องทุกข์ได้* เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น บุคคลสามารถร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานได้เสมอ โดยไม่ต้องคำนึงว่าความผิดที่เกิดขึ้นนั้น จะเป็นความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดต่อแผ่นดิน เพียงแต่ในความผิดต่อส่วนตัว หากไม่มีการร้องทุกข์จากผู้เสียหายเกิดขึ้น พนักงานสอบสวนจะไม่มีอำนาจสอบสวน และดำเนินคดีอาญานั้นต่อไป

5) *การร้องทุกข์ต้องทำตามระเบียบ* ซึ่งการร้องทุกข์ที่จะให้เป็นไปตามระเบียบ ผู้เสียหายจะทำคำร้องทุกข์เป็นหนังสือ หรือร้องด้วยปากก็ได้ แต่ในคำร้องทุกข์จะต้องปรากฏ ชื่อ ที่อยู่ของผู้ถูกร้องทุกข์ ลักษณะแห่งความผิด พฤติการณ์ต่างๆ ของการกระทำความผิด ความเสียหายที่ได้รับ และชื่อ ลักษณะของผู้กระทำความผิด เท่าที่ผู้เสียหายจะสามารถทำได้

6) *การแก้และถอนคำร้องทุกข์* การแก้คำร้องทุกข์เป็นการแก้ไข เพิ่มเติม หรือตัดทอนรายละเอียดแห่งที่มีสาระสำคัญของการร้องทุกข์ ซึ่งผู้เสียหายสามารถแก้คำร้องทุกข์ ในระยะเวลาใดก็ได้ ส่วนการถอนคำร้องทุกข์นั้น ก็สามารถถอนในระยะเวลาใดก็ได้ ในระหว่างการดำเนินคดีโดยชั้นสืบสวน ผู้เสียหายจะขอถอนต่อพนักงานสอบสวน หรือในชั้นพิจารณาผู้เสียหาย จะถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานอัยการ หรือศาลก็ได้ แต่การถอนคำร้องทุกข์ผู้เสียหาย จะต้องมิมีเจตนาที่จะไม่ประสงค์ดำเนินคดีตามที่ได้ร้องทุกข์ไว้ มิเช่นนั้น ถือว่าการร้องทุกข์ยังคงมีอยู่ตามกฎหมาย และเมื่อได้มีการถอนคำร้องทุกข์แล้ว ในความผิดต่อส่วนตัว จะมีผลทำให้สิทธิในการนำคดีอาญา มาฟ้องระงับไป แต่หากเป็นคดีความผิดต่อแผ่นดิน การถอนคำร้องทุกข์จะไม่มีผลต่ออำนาจ การสอบสวนของพนักงานสอบสวน หรือไม่มีผลต่อการฟ้องคดีของพนักงานอัยการพนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการ ยังคงมีอำนาจดำเนินการตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต่อไป หน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่รับเรื่องราวร้องทุกข์ จะมีขั้นตอน และวิธีการดำเนินการที่คล้ายคลึงกัน โดยเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบ จะพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่า เรื่องร้องทุกข์นั้น เป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ภายในหน่วยงานของตนหรือไม่ก่อน ถ้าอยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานของตน ก็ให้

ดำเนินการ ก็จะดำเนินการหรือส่งเรื่องไปยังหน่วยงานภายในเพื่อดำเนินการตามเรื่องร้องทุกข์ต่อไป แต่ถ้าเรื่องร้องทุกข์นั้น อยู่ในอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานอื่น หน่วยงานที่รับเรื่องร้องทุกข์ต้องส่งต่อเรื่องร้องทุกข์ไปยังหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการ เพื่อยุติเรื่องร้องทุกข์ต่อไป อย่างไรก็ตาม แม้ขั้นตอนวิธีการหลักๆ ในการดำเนินการของหน่วยงาน เพื่อยุติเรื่องร้องทุกข์จะมีความคล้ายคลึงกัน แต่ในส่วนรายละเอียดของขั้นตอนและวิธีการและระยะเวลาในการดำเนินการของแต่ละหน่วยงานยังมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง และความแตกต่างกันในส่วนนี้ จะส่งผลไปถึงความมีประสิทธิภาพของระบบการรับเรื่องราวร้องทุกข์ โดยสรุป อาจกล่าวได้ว่าหน่วยงานใดที่มีการวางระเบียบ ข้อบังคับ หรือแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน จะทำให้การดำเนินการเรื่องร้องทุกข์ของหน่วยงานนั้น จะมีความมีประสิทธิภาพ และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้ร้องทุกข์ได้ดีกว่าหน่วยงานที่ไม่มีการวางกฎเกณฑ์ หรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ดังกล่าว

5.4 ข้อความคิดเรื่องร้องทุกข์ของทหาร

ทหาร ก็คือ ประชาชนคนหนึ่ง ซึ่งย่อมมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเต็มที่ ภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ แต่อย่างไรก็ตาม ทหารยังต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายฝ่ายทหารเป็นพิเศษ นอกเหนือจากกฎหมายที่ใช้บังคับแก่บุคคลทั่วไป ซึ่งกฎหมายฝ่ายทหารนั้น อาจจำกัดสิทธิเสรีภาพของทหารมากกว่าประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องการร้องทุกข์ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 41 (2) กล่าวไว้ว่า บุคคล และชุมชน ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว แต่การร้องทุกข์ของทหารต้องเป็นไปตามที่พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เนื่องจากกฎหมายวินัยทหาร เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความเกี่ยวข้องกับระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยให้อำนาจผู้บังคับบัญชาในการปกครองและลงทัณฑ์แก่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำผิดวินัยทหาร เพื่อรักษาซึ่งความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความมีประสิทธิภาพของหน่วย

5.5 ความเป็นมาของกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร¹⁸

การปกครองของไทยในสมัยโบราณ นับตั้งแต่กรุงสุโขทัย ยึดถือนโยบายการป้องกันประเทศเป็นหลัก ชาวยุทธทุกคนต้องเป็นทหาร การปกครองทั่วไป ใช้วิธีปกครองอย่างทหาร ดังนั้น วินัยกับทหาร จึงเป็นสิ่งที่คู่กันมาตลอดมา แต่ระเบียบกฎเกณฑ์หรือข้อบังคับต่างๆ ยังมีได้ตราขึ้นเป็นกฎหมาย ยังคงยึดถือประเพณี หรือแบบธรรมเนียมที่ทหารต้องประพฤติปฏิบัติตามครั้นในสมัยต่อ ๆ มา แม้การศึกสงครามจะห่างลง ทำให้การปกครองอย่างทหารอ่อนคลายลงไป

¹⁸ ศูนย์การศึกษาวิจัยทางกฎหมายมหาชน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธำมาศ, วินัยและแบบธรรมเนียมทหารการปฏิบัติทางทหาร, สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2560, จาก <http://www.rtckorat.org/index.php?limitstart=55>

ดังนั้น การออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการศึกษาสงเคราะห์ก็ได้เริ่มบัญญัติไว้ เช่น พระอัยการอาญาหลวงที่บัญญัติในแผ่นดินสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พ.ศ.1895 และพระอัยการกบฏศึก พบว่าผูกพันกันเป็นอย่างมาก ซึ่งจะมีกฎหมายหลายฉบับที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการเกณฑ์ทหาร และเรียกผู้อยู่ได้อำนาจปกครองควบคุมดูแล และสั่งการนั้นว่า “ผู้ได้บังคับบัญชา” เป็นต้น

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงตราพระราชบัญญัติและประกาศต่างๆ เล่ม 3 ออกใช้บังคับ ซึ่งในกฎหมายฉบับนี้ มีตราเป็นพระราชกำหนดกฎหมายทหาร โดยพระยาบุรุษรัตนพิศลกิจวาง ผู้กำกับทหารบกทุกหมู่ ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันอังคาร เดือน 7 ขึ้นหนึ่งค่ำ จ.ศ.1225 (พ.ศ.2406) สำหรับใช้บังคับแก่ทหารที่มียศต่างๆ ตั้งแต่ครู นายแหว และทหารเลว รวม 13 ชื่อ เพื่อยึดถือปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องการลา การเตรียมตัว เมื่อถึงเวลาฝึกหัด การระวังรักษาดูแลเครื่องแต่งกาย การจัดยามประจำหน้าที่ การลงโทษทหารที่เกียจคร้านการฝึก การลงโทษทหารที่ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การลงโทษทหารที่นินทาหรือด่าว่าผู้บังคับบัญชา ทั้งต่อหน้า และกฎหมายฉบับนี้ เป็นกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารและแบบธรรมเนียมต่างๆ สำหรับให้ทหารผู้บังคับบัญชาและผู้ได้บังคับบัญชาได้ยึดถือปฏิบัติกันในสมัยนั้น

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตรากฎหมายว่าด้วยวินัยทหารขึ้นสองฉบับ คือ กฎหมายว่าด้วยอำนาจลงอาญาทหารเรือ สำหรับใช้บังคับทหารเรือ และกฎหมายว่าด้วยยุทธวินัยและการลงอาญาทหารบก ลงวันที่ 7 มิถุนายน 2458 สำหรับใช้บังคับทหารบก จนกระทั่งในปี พ.ศ.2464 กฎหมายทั้งสองฉบับดังกล่าว ไม่เหมาะสมแก่กาลสมัยและยังไม่มีข้อความชัดเจนพอ กล่าวคือ ไม่มีบทนิยามศัพท์ให้แน่ชัดว่าวินัยทหาร คืออะไร และเมื่อให้อำนาจผู้บังคับบัญชาในการลงทัณฑ์ทหารแล้ว ก็สมควรมีแนวทางให้ผู้ได้บังคับบัญชาสามารถร้องทุกข์ได้ ในกรณีที่ถูกผู้บังคับบัญชากดขี่โดยอยุติธรรม ดังนั้น จึงได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตออกกฎหมายใหม่ และได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตรากฎหมายว่าด้วยยุทธวินัย และการลงอาญาทหารบกฐานละเมิดยุทธวินัย ลงวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2456 ขึ้นใช้บังคับ และให้ยกเลิกกฎหมายเดิมทั้งสองฉบับนั้นเสีย

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน ในปี พ.ศ. 2476 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้ตราพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ขึ้น โดยได้รับคำแนะนำและความยินยอมจากสภาผู้แทนราษฎร เนื่องจากขณะนั้นทั้งทหารบกและทหารเรือยังเป็นกระทรวงเดียวกันอยู่ จึงสมควรให้กฎหมายฉบับเดียวกันบังคับแก่ทหารทั้งหมด พร้อมกับให้ยกเลิกกฎหมายว่าด้วยยุทธวินัย และการลงอาญาทหารบกฐานละเมิดยุทธวินัย โดยให้พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มีผลใช้บังคับ ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม 2476 ตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

วินัยทหาร หมายถึง การที่ทหารต้องประพฤติตามแบบธรรมเนียมของทหาร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ซึ่งคำว่า “ประพฤติตามแบบธรรมเนียมของทหาร” ไม่มีคำอธิบายที่แน่ชัดว่า แบบธรรมเนียมของทหาร ได้แก่ อะไรบ้าง แต่อาจกล่าวได้ว่า แบบธรรมเนียมทหาร เป็นหลักที่กำหนดขึ้นไว้ให้ทหารทุกคนต้องปฏิบัติตาม เพื่อให้กองทัพสามารถคงอยู่ได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งแบบธรรมเนียมของทหารดังกล่าวนี้ ได้แก่ บรรดากฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำ ประกาศ คำชี้แจง และบรรดาหนังสือต่าง ๆ ที่ผู้บังคับบัญชาได้ออกหรือได้วางไว้เป็นหลักฐานให้ทหารถือปฏิบัติ ยกตัวอย่างเช่น ข้อบังคับทหารว่าด้วยการเคารพ ระเบียบ กห. ว่าด้วยป้ายชื่อติดเครื่องแบบ กฎหมายคุ้มครองการปฏิบัติราชการทางทหาร และพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เป็นต้น ดังนั้น คำว่า “วินัย” ถือเป็นหลักสำคัญที่สุด สำหรับทหาร เป็นตัวเชื่อมโยงที่สำคัญในการจัดระเบียบการปกครองทหารในกองทัพให้เป็นระเบียบเรียบร้อย โดยที่ผู้บังคับบัญชาทหาร มีหน้าที่รับผิดชอบให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัย เพราะฉะนั้น ทหารทุกคนต้องรักษาโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้ใดฝ่าฝืน ท่านให้ถือว่าผู้นั้นกระทำผิด

การร้องทุกข์ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มีความหมายโดยเฉพาะ กล่าวคือ ผู้ที่จะร้องทุกข์ได้ต้องเป็นทหารเท่านั้น เนื้อหาของการร้องทุกข์แบ่งเป็น 2 กรณี คือ การกล่าวหา กับ การขอความช่วยเหลือ ซึ่งการกล่าวหา คือ การที่ผู้บังคับบัญชาของผู้ร้องทุกข์ได้กระทำแก่ผู้ร้องทุกข์โดยไม่ยุติธรรม หรือผิดกฎหมาย หรือผิดแบบธรรมเนียมทหาร ส่วนการขอความช่วยเหลือ คือ การที่ผู้ร้องทุกข์มิได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับในราชการ ซึ่งการที่ผู้ใต้บังคับบัญชา เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ยุติธรรม กระทำต่อตนโดยผิดกฎหมาย หรือผิดแบบธรรมเนียมของทหาร หรือการที่ตนมิได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับในหน้าที่ราชการ จึงต้องมีการตรวจสอบความชอบให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในแบบธรรมเนียมของทหาร สำหรับการจะกล่าวโทษผู้ใดให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้นั้น และหากผู้ร้องทุกข์ไม่ทราบแน่ชัด ว่าตนได้รับความเดือดร้อนเพราะผู้ใด ก็ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตน เพื่อเสนอตามลำดับชั้นจนถึงที่สุด คือ ผู้ที่จะสั่งการได้สวนและแก้ความเดือดร้อนนั้น แต่การร้องทุกข์ของทหารต้องอยู่ภายใต้ของกฎหมายฝ่ายทหารเป็นพิเศษ ซึ่งกฎหมายนั้น อาจจำกัดสิทธิของทหารมากกว่าประชาชนหรือข้าราชการทั่วไป ซึ่งการร้องทุกข์ของทหารนั้น มีบทบัญญัติให้กฎหมายจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ในเรื่องต่าง ๆ เป็นไปตามที่พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 บัญญัติไว้ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาสำคัญได้แก่

- 1) ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่น ห้ามลงชื่อรวมกันร้องทุกข์ ห้ามเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน ห้ามประมุขกันเพื่อหาหรือเรื่องที่จะร้องทุกข์ (มาตรา 23)
- 2) ห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลาว่างไปแล้ว 24 ชั่วโมง นับแต่มีเหตุ (มาตรา 24)
- 3) ห้ามร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรงเกินไป (มาตรา 25)
- 4) เมื่อผู้ใดได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบที่ว่ามานี้แล้ว และเวลาว่างพ้นไปสิบห้าวัน ยังไม่ได้รับความชี้แจงประการใด ทั้งความเดือดร้อนก็ยังไม่ปลดเปลื้องไป ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไป เป็นลำดับอีก (มาตรา 28)
- 5) ห้ามนำความเท็จมาร้องทุกข์ หรือการร้องทุกข์นั้น กระทบไปโดยผิดระเบียบ ต้องได้รับโทษ (มาตรา 31)

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาต้องการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิในการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน โดยทุกคน ซึ่งการร้องทุกข์เป็นการเปิดโอกาสเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาสามารถขอให้ผู้บังคับบัญชา ทบทวน แก้ไข หรือ ชี้แจง ทำความเข้าใจ เกี่ยวกับการปฏิบัติของตนที่เป็นเหตุให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รู้สึกว่าไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือเกิดความคับข้องใจ อันจะทำให้ลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กรได้ แต่การร้องทุกข์ของทหาร ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ซึ่งมีข้อห้าม หรือข้อจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ โดยในบทต่อไป จะกล่าวถึงกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร เปรียบเทียบกับสิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางในการปรับปรุงกฎหมายการร้องทุกข์ของทหารให้เกิดความเท่าเทียมกัน

บทที่ 3

กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย

รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้บัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยว่า บุคคลย่อมเสมอภาคกันในกฎหมาย และได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ในงานวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงเรื่องการร้องทุกข์ ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บุคคลและชุมชน ย่อมมีสิทธิได้รับเท่าเทียมกัน แต่หากข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ อาจถูกจำกัดสิทธิไว้ในกฎหมายเฉพาะ ในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพในเรื่องวินัยสำหรับทหาร เพราะวินัยทหาร เป็นรากฐานสำคัญ และเป็นมาตรการจำเป็น ที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการเป็นส่วนรวมนั่นเอง ในบทนี้จะกล่าวถึง กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร รวมถึงสิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน ว่ามีสิทธิในการร้องทุกข์เท่าเทียมกัน หรือแตกต่างกันอย่างไร โดยนำมาเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นแนวทางในปรับปรุงหรือแก้ไขให้ข้อบังคับทางกฎหมาย ให้มีความยุติธรรม และเหมาะสม

1. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560

สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญของรัฐเสรีประชาธิปไตยต่างๆ บัญญัติรับรองไว้ให้แก่บุคคลนั้น เป็นสิทธิและเสรีภาพที่มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีและใช้เพื่อพัฒนาตนเอง เป็นคุณค่าสูงสุดที่องค์กรต่างๆ ของรัฐ ทุกองค์กรจะต้องเคารพและให้การคุ้มครองในฐานะที่เป็นบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีผลบังคับโดยตรงต่อองค์กรเหล่านั้น นอกจากนี้ ประเภทของสิทธิและเสรีภาพที่รัฐต่างๆ ได้ให้การรับรองเอาไว้ในรัฐธรรมนูญมีรูปแบบที่หลากหลาย และพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องในด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิและเสรีภาพในทางการเมืองการปกครอง สิทธิและเสรีภาพในทางเศรษฐกิจและสังคม แต่ละประเภทต่างกำหนดให้องค์กรของรัฐ ต้องปฏิบัติไปในทางที่แตกต่างกัน มีทั้งประเภทที่วางเป็นกรอบไม่ให้องค์กรของรัฐก้าวล่วงสิทธิและเสรีภาพที่ปัจเจกบุคคลนั้นๆ พึงมี บางประเภท ก็กำหนดให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องกระทำการส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองได้รับประโยชน์ที่เขาพึงได้รับ รวมทั้งสิทธิและเสรีภาพบางอย่างเป็นสิทธิมนุษยชน แต่บางอย่าง ก็มุ่งรับรองไว้เพื่อบุคคลที่เป็นราษฎรของรัฐนั้นๆ เป็นการเฉพาะ แต่ทั้งนี้ ไม่ได้หมายความว่ารัฐธรรมนูญ

ไม่ได้ให้ความสำคัญแก่บรรดาสีทธิและเสรีภาพประการอื่นของประชาชน ซึ่งแม้ไม่ได้รับการบัญญัติไว้ อย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญก็ตาม สิทธิและเสรีภาพเหล่านี้ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ เช่นเดียวกัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย โดยบัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญ หรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรานั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น ซึ่งนอกจากจะให้สิทธิและเสรีภาพแล้ว ยังกำหนดว่าบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญให้การรับรอง ย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือตามกฎหมายบัญญัติ และในกรณีที่รัฐธรรมนูญไม่ได้มีการบัญญัติเงื่อนไข นอกเหนือจากที่กำหนดไว้กฎหมายอื่น ต้องระบุนเหตุผลในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพนั้นด้วย ไม่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ และจะกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคลมิได้ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 27 กล่าวว่า บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แต่ในทางกลับกัน บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม และในเรื่องการร้องทุกข์ มาตรา 41 กล่าวว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว แต่สิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร ต้องเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มีการจำกัดสิทธิ โดยมีข้อห้ามในการร้องทุกข์

2. สิทธิการร้องทุกข์ของทหาร ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476

ทหาร เป็นข้าราชการที่อยู่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐ มีหน้าที่ขณะรับราชการอยู่ด้วยกัน 2 ประการ คือ หน้าที่ของทหารในยามปกติและหน้าที่ในยามสงคราม ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทหารมีหน้าที่ป้องกันประเทศชาติโดยตรง และเป็นกลุ่มบุคคลที่ถืออาวุธได้โดยเปิดเผย บางครั้งอาจทำให้มีการกระทำผิดได้ง่ายกว่าพลเรือนทั่วไป ดังนั้น การปกครองบังคับบัญชาทหารจึงจำเป็นต้องกระทำโดยเด็ดขาด โดยใช้อำนาจการบังคับบัญชา หมายถึง อำนาจปกครอง ควบคุม ดูแล และสั่งการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ โดยเรียกผู้มีอำนาจปกครองและสั่งการนั้นว่า “ผู้บังคับบัญชา” และ

เรียกผู้อยู่ใต้อำนาจปกครอง ควบคุม ดูแล และสั่งการนั้นว่า “ผู้ใต้บังคับบัญชา” สิ่งสำคัญที่ทำให้ทหารจำนวนมากปฏิบัติหน้าที่และอยู่รวมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็คือ ความมีวินัย ซึ่งหากทหารขาดวินัยหรือวินัยหย่อนยาน ย่อมก่อให้เกิดความแตกแยก แยกความสามัคคี และยากที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุภารกิจได้ ซึ่งอาจส่งผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อส่วนรวมในที่สุด เครื่องมือที่สำคัญของผู้บังคับบัญชาในอันที่จะรักษาระเบียบวินัยของทหาร ก็คือ “กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร” ดังนั้น จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ขึ้นบังคับกับข้าราชการทหาร ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับทหารทุกนาย ทุกเหล่าทัพ และทุกชั้นยศ ที่ให้อำนาจผู้บังคับบัญชาใช้ในการปกครองบังคับบัญชา มีอำนาจในการลงทัณฑ์ทหารที่กระทำผิดวินัยโดยเฉพาะ ทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างกองทัพให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพเข้มแข็ง และนอกจากนี้ ยังได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการร้องทุกข์ของข้าราชการทหารไว้เป็นการเฉพาะเช่นกัน

2.1 สาระสำคัญของพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 สรุปได้ดังนี้

2.1.1 หลักกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร

เนื่องจากทหารเป็นข้าราชการที่มีระเบียบและกฎเกณฑ์การปฏิบัติแตกต่างจากข้าราชการอื่นๆ จึงจำเป็นต้องมีการกำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับวินัยทหารและการร้องทุกข์ไว้ต่างหาก แยกจากข้าราชการอื่น ซึ่งเนื้อหาสำคัญของเรื่องวินัยทหารบัญญัติไว้ในมาตรา 4 และมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยกล่าวว่า การที่ทหารต้องประพฤติตามแบบธรรมเนียมของทหาร ต้องอยู่ในกฎ ระเบียบ และรักษาวินัยไว้โดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ซึ่งแบบธรรมเนียมของทหารมีกำหนดไว้ ทั้งที่เป็นและไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ในส่วนที่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้แก่ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง คำชี้แจง เป็นต้น นอกจากนี้ กฎหมายได้ยกตัวอย่างการของกระทำผิดวินัยทหารไว้ในมาตรา 5 ซึ่งถือได้ว่าเป็นหลักเกี่ยวกับวินัยทหารในเบื้องต้น และทหารทุกคน จะต้องประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องเหมาะสม มิให้เข้าเกณฑ์การกระทำผิดวินัยทหาร ตัวอย่างการกระทำผิดวินัยทหาร ได้แก่ ชัดขึ้น หลีกเลียงหรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชา ไม่รักษาระเบียบ ไม่ให้การเคารพระหว่างผู้ใหญ่ ผู้น้อย ไม่รักษามรรยาท กระทำการก่อให้เกิดความสามัคคีในกองทัพ มีความเกียจคร้าน ละทิ้ง หรือปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อ ไม่กล่าวคำโกหก หรือแสดงกิริยาก้าวร้าว ไม่ว่ากล่าวตักเตือนหรือลงทัณฑ์ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำผิด และมีการดื่มสุรา ของมึนเมา จึงขาดสติ

2.1.2 ผู้มีหน้าที่รักษาวินัยและลงทัณฑ์ทางวินัย

ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 มาตรา 10 และมาตรา 11 ซึ่งเมื่อวิเคราะห์จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้แล้ว จะเห็นได้ว่า ผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่รักษาวินัยและลงทัณฑ์ทางวินัยต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา และหากในกรณีที่ผู้บังคับบัญชามีการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยข้าราชการชั้นสัญญาบัตรนั้น กฎหมายกำหนดว่าผู้บังคับบัญชา จะต้องทำรายงานเสนอไปตามลำดับชั้น จนถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ดังนั้น ผู้บังคับบัญชา เป็นบุคคลผู้มี

อำนาจควบคุมบังคับบัญชา และสั่งการให้ข้าราชการทหารในบังคับบัญชาของตน ตั้งแต่ 1 คนขึ้นไป ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชานั้น ในกรณีเช่นนี้ ย่อมรวมถึงผู้บังคับบัญชาตามสายการบังคับ บัญชาลำดับชั้นขึ้นไป จึงเห็นได้ว่า ผู้บังคับบัญชา มีหน้าที่สำคัญในการรักษาวินัย ทั้งในด้านการปฏิบัติ และควบคุมระมัดระวังเกี่ยวกับวินัยของผู้ใต้บังคับบัญชา อีกทั้งการลงทัณฑ์ทางวินัยอีกด้วย

2.1.3 บทกำหนดโทษเพื่อลงทัณฑ์ทหารในการกระทำผิดวินัย ได้กำหนดไว้ใน มาตรา 8 โดยมีทัณฑ์ 5 สถาน กล่าวคือ ภาคทัณฑ์ ทัณฑ์กรรม กัก ขัง และจำขัง ผู้ที่จะกำหนดการลงทัณฑ์ แก่ทหารได้นั้น ต้องเป็นผู้บังคับบัญชาตามตารางเกณฑ์เทียบชั้นผู้ลงทัณฑ์ หรือตำแหน่งที่เทียบเท่า นอกจากนี้ กฎหมายยังได้กำหนดทัณฑ์ที่จะลงแก่ทหารที่กระทำผิดวินัยเป็นเกณฑ์สูงสุด ซึ่งจะลงทัณฑ์ ให้เกินกำหนดกว่านี้ไม่ได้ ดังนั้น ผู้บังคับบัญชาผู้สั่งลงทัณฑ์แก่ทหารผู้กระทำผิดวินัย จึงต้อง พิจารณาถึงหลักเกณฑ์การสั่งลงทัณฑ์นี้ด้วย

2.1.4 หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วย วินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้บัญญัติ รับรองสิทธิในเรื่องร้องทุกข์ มาตรา 41 กล่าวว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ ต่อหน่วยงานของรัฐและได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นว่า แม้ในกฎหมายสูงสุดของประเทศ ได้คำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องให้สิทธิในการเสนอเรื่องราว ร้องทุกข์ที่ประชาชนทุกคนสามารถกระทำได้ ภายใต้กรอบแห่งกฎหมายบัญญัติ แต่การร้องทุกข์ ของทหาร ยังคงถูกจำกัดหรือมีข้อห้ามด้วยคำว่าวินัยทหาร ซึ่งหลักเกณฑ์การร้องทุกข์ได้กล่าวไว้ ในมาตรา 21 ถึง 31 มีสาระสำคัญ ดังนี้

1) ในการที่จะรักษาวินัยทหารให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย ผู้บังคับบัญชา จำเป็นต้องมีอำนาจในการบังคับบัญชาหรือลงทัณฑ์ได้ตามที่กฎหมายกำหนด แต่ผู้บังคับบัญชาบางคน อาจใช้อำนาจในทางที่มิชอบ ไม่ยุติธรรม หรือกลั่นแกล้ง ซึ่งเป็นการสมควรที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีโอกาสร้องทุกข์ได้ (มาตรา 21)

2) คำชี้แจงของทหารที่กล่าวว่า ผู้บังคับบัญชากระทำแก่ตนด้วยการ อันไม่ยุติธรรม หรือผิดกฎหมาย หรือแบบธรรมเนียมทหาร หรือตนไม่ได้รับผลประโยชน์ หรือ สิทธิตามที่ควรจะได้รับในราชการนั้น เรียกว่า “ร้องทุกข์” (มาตรา 22)

3) ทหารจะร้องทุกข์ได้แต่สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่น เป็นอันขาด และห้ามลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน และห้ามประชุมกันเพื่อหารือ เรื่องจะร้องทุกข์ (มาตรา 23)

4) ห้ามทหารร้องทุกข์ในเวลาที่คุณกำลังเข้าแถว หรือในขณะที่กำลังทำหน้าที่ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เวลาเป็นยาม เป็นเวร ดังนี้ เป็นต้น และห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลาล่วงไปแล้วยี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น (มาตรา 24)

5) ห้ามทหารร้องทุกข์ว่า ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์รุนแรงเกินไป ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชานั้น มิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่จะทำได้ (มาตรา 25)

6) หากทหารจะกล่าวโทษผู้ใด ให้ยื่นคำร้องต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้นั้น โดยจะทำเป็นหนังสือ หรือจะร้องทุกข์ด้วยวาจาก็ได้ ถ้าผู้ร้องทุกข์มาร้องทุกข์ด้วยวาจาให้ผู้รับเรื่องร้องทุกข์ บันทึกข้อความสำคัญของเรื่องที่ร้องทุกข์ และให้ผู้ร้องทุกข์ลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐาน แต่ถ้าหากว่าผู้ร้องทุกข์ไม่ทราบว่าคุณจะได้รับทุกข์เพราะผู้ใด ก็ให้ยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของตน เพื่อเสนอไปตามลำดับชั้น (มาตรา 26)

7) ถ้ามีการเขียนใบร้องทุกข์เป็นจดหมายแล้ว ต้องลงลายมือชื่อของผู้ร้องทุกข์ในทูลฉบับ หากฉบับใดไม่มีการลงลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ ผู้บังคับบัญชาไม่มีหน้าที่จะต้องพิจารณา (มาตรา 27)

8) เมื่อทหารผู้ใด ได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบที่วางมาไว้แล้ว และเวลาล่วงผ่านไป 15 วัน ยังไม่ได้รับความชี้แจง อีกทั้งความเดือดร้อนก็ยังไม่ได้รับการปลดเปลื้อง ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก และให้ชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว ตั้งแต่เมื่อใด (มาตรา 28)

9) ถ้าผู้บังคับบัญชาของผู้ร้องทุกข์ได้รับเรื่องร้องทุกข์ ต้องรีบไต่สวนและรีบดำเนินการแก้ไขความเดือดร้อน หรือชี้แจงให้ผู้ยื่นใบร้องทุกข์เข้าใจ หากผู้บังคับบัญชาผู้รับใบร้องทุกข์เพิกเฉย จะถือว่าเป็นการกระทำผิดวินัย (มาตรา 29)

10) ถ้าผู้บังคับบัญชาที่ได้รับเรื่องร้องทุกข์ ได้ชี้แจงให้ผู้ร้องทุกข์ทราบแล้ว แต่ผู้ร้องทุกข์ยังไม่หมดข้อสงสัย ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป และต้องชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้ใดแล้ว และได้รับคำชี้แจงว่าอย่างไร (มาตรา 30)

11) หากตรวจสอบได้ว่าข้อความร้องทุกข์เป็นเท็จ หรือการร้องทุกข์นั้นกระทำไปโดยผิดระเบียบที่กล่าวมา ถือว่าผู้ร้องทุกข์กระทำผิดวินัย จะต้องมีการลงทัณฑ์ฐานกระทำผิดวินัยทหาร (มาตรา 31)

2.2 การร้องทุกข์ของทหารตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มีสาระสำคัญ ดังนี้

2.2.1 ความหมายของการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ คือ การที่ทหารชี้แจงว่าผู้บังคับบัญชาได้กระทำแกตนอย่างไม่ยุติธรรม หรือผิดกฎหมาย หรือแบบธรรมเนียมของทหาร หรือว่าตนไม่ได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับ เจตนารมณ์ของการร้องทุกข์ในพระราชบัญญัตินี้ มิได้บัญญัติไว้ชัดเจน แต่อาจดูได้จากเนื้อหา ในมาตรา 21 และมาตรา 22 กล่าวถึงเจตนารมณ์ของการร้องทุกข์ว่า ต้องการแก้ไขทุกข์ให้กับผู้บังคับบัญชาที่มีเรื่องเดือดร้อน มีข้อขัดข้องที่เหตุเกิดจากผู้บังคับบัญชา

2.2.2 เหตุแห่งการร้องทุกข์ เกิดจากกรณีดังต่อไปนี้

1) ร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชากระทำตนอย่างไม่ยุติธรรม หมายถึง ถูกกลั่นแกล้ง ในสถานการณ์ที่ตนเห็นว่า ถ้าตนอยู่ในสถานการณ์ปกติตนจะไม่ถูกกลั่นแกล้ง ทั้งนี้ ต้องไม่ใช่กรณีที่ตนเองบกพร่องในการทำงาน จนทำให้ผู้บังคับบัญชาเห็นว่า เป็นบุคคลไม่เหมาะสม เช่น การลงโทษในกรณีที่กระทำผิดอย่างเดียวกัน แต่ผู้บังคับบัญชาลงโทษไม่เหมือนกัน

2) ร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชากระทำตนอย่างผิดกฎหมายและผิดแบบธรรมเนียมทหาร หมายถึง ผู้บังคับบัญชาไม่กระทำตามกฎหมายหรือแบบธรรมเนียมทหาร ที่ได้ปรากฏไว้ว่า ผู้บังคับบัญชาจักต้องกระทำตาม เช่น กรณีผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์เหนือไปจาก 5 สถาน ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งถ้าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์นอกเหนือจากนี้ ถือว่ากระทำผิดกฎหมายและผิดแบบธรรมเนียมทหาร เช่น ถูกผู้บังคับบัญชาทุบตี เตะ ต่อย เป็นต้น

3) ร้องทุกข์ว่าตนไม่ได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับจากทางราชการ หมายถึง สิทธิต่าง ๆ ที่ทหารควรจะได้รับจากทางราชการ ซึ่งถ้าทหารไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว เนื่องจากเจ้าหน้าที่อ้างว่าไม่เข้าหลักเกณฑ์ หรือเจ้าหน้าที่ไม่รายงานขอให้ ก็อาจร้องทุกข์ในกรณีนี้ได้ สำหรับสิทธิหรือประโยชน์ที่ควรได้รับ หมายถึง สิทธิด้านกำลังพลต่างๆ ของทหารที่จะได้รับจากทางราชการ เช่น เหยี่ยุทธการชายแดน เหยี่ยุพิทักษ์เสรีชน ค่ารักษาพยาบาล การนักราชการทวีคูณ เป็นต้น

2.2.3 ผู้มีสิทธิร้องทุกข์และขอบเขตแห่งการร้องทุกข์

1) ผู้มีสิทธิร้องทุกข์ สำหรับผู้มีสิทธิร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ได้แก่ ทหารผู้เดือดร้อนเสียหาย ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 21 กล่าวคือ ทหารจะร้องทุกข์ได้ต่อเมื่อเห็นว่าผู้บังคับบัญชาปฏิบัติตนไม่ถูกต้อง ผิดกฎหมาย หรือแบบธรรมเนียมของทหาร หรือว่าตนไม่ได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับในราชการ ใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ โดยกฎหมายมีเจตนาให้ทหารมีสิทธิร้องทุกข์ได้ โดยครอบคลุมพฤติการณ์ของผู้บังคับบัญชา

ที่แสดงออกในด้านการกระทำ และละเว้นการกระทำที่ก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา การที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยไม่ยุติธรรม หรือการกระทำนั้น ขัดต่อกฎหมายหรือไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือผู้บังคับบัญชาไม่สั่งการ ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาไม่ได้รับความเป็นธรรม เช่น กรณีผู้บังคับบัญชาแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัย และผู้นั้นได้รับคำสั่งให้พักราชการ เพื่อรอฟังผลการสอบสวนการพิจารณา เมื่อคณะกรรมการสอบสวนสรุปสำนวนเสร็จเสร็จ ปรากฏว่าผู้นั้น มิได้กระทำผิด และได้ร้องขอกลับเข้ารับราชการ แต่ผู้บังคับบัญชาเพิกเฉย มิได้มีคำสั่งให้ผู้นั้น กลับเข้ารับราชการตามเดิม เป็นเหตุให้ผู้นั้นเสียหาย เพราะผู้บังคับบัญชาไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย คือ ละเลยไม่สั่งการในเรื่องนั้น หรือผู้บังคับบัญชาไม่เลื่อนขั้นเงินเดือนประจำปีให้แก่ข้าราชการ เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้ได้รับความเดือนร้อน เสียหาย ก็สามารถร้องทุกข์ได้ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาได้ดำเนินการแก้ไขทุกข์ให้กับตน การร้องทุกข์ที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ ทหารผู้ประสงค์จะร้องทุกข์ จะต้องร้องทุกข์ด้วยตนเอง ไม่อาจมอบหมายให้ผู้อื่นดำเนินการแทน ไม่ว่าในกรณีใดทั้งสิ้น

2) ขอบเขตแห่งการร้องทุกข์ เมื่อพิจารณาจากมาตรา 21 ถึงมาตรา 31 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 แล้ว สรุปขอบเขตในการร้องทุกข์ได้ ดังนี้

(1) ผู้ร้องทุกข์จะร้องทุกข์ได้ใน 4 กรณี กล่าวคือ

- ก. ผู้บังคับบัญชากระทำแก่ตนด้วยการอันไม่ยุติธรรม
- ข. ผู้บังคับบัญชากระทำแก่ตนโดยผิดกฎหมาย
- ค. ผู้บังคับบัญชากระทำแก่ตนโดยผิดแบบธรรมเนียมของทหาร
- ง. ตนมิได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิที่ควรจะได้รับในราชการ

(2) วิธีการร้องทุกข์

ก. การร้องทุกข์ จะกระทำด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือก็ได้ แต่ต้องลงลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ไว้เป็นหลักฐาน

ข. ให้ยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้ร้องทุกข์ เว้นแต่ในกรณีที่ไม่มีทราบแน่ชัดว่าใครเป็นผู้ทำให้ตนต้องได้รับความเดือนร้อน จึงให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้ทำให้ตนเองได้รับความเดือนร้อน

(3) ข้อห้ามในการร้องทุกข์ มีดังต่อไปนี้

- ก. ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่น
- ข. ห้ามลงชื่อรวมกันร้องทุกข์
- ค. ห้ามเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน
- ง. ห้ามประชุมกัน หรือ เรื่องที่จะร้องทุกข์

- จ. ห้ามร้องทุกข์ขณะเข้าแถว
- ฉ. ห้ามร้องทุกข์ขณะกระทำหน้าที่ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง
- ช. ห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลาว่างไปแล้ว 24 ชั่วโมง นับแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น
- ซ. ห้ามร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์รุนแรงเกินไป หากผู้บังคับบัญชามีได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่มี
- ฅ. ห้ามร้องทุกข์ข้ามชั้น
- ญ. ห้ามนำความเท็จมาร้องทุกข์

2.2.4 ผู้มีอำนาจพิจารณาและการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์

1) ผู้มีอำนาจพิจารณา สำหรับผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น กำหนดไว้ในมาตรา 29 สรุปได้ คือ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องร้องทุกข์แล้ว จะต้องรีบดำเนินการสอบสวนพิจารณาเรื่องราวร้องทุกข์โดยรีบด่วน เพื่อแก้ไขทุกข์ให้กับผู้ร้องทุกข์ ถ้าผู้บังคับบัญชาเพิกเฉย ไม่รีบแก้ไขทุกข์ให้กับผู้ร้องทุกข์ถือผู้นั้น กระทำผิดวินัยทหาร ดังนั้น ผู้มีอำนาจพิจารณาร้องทุกข์ คือ ผู้บังคับบัญชาที่ได้รับเรื่องร้องทุกข์ในชั้นต้น เป็นผู้สั่งการในการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวนชั้นต้น กรณีเป็นเรื่องร้องทุกข์ที่ไม่ร้ายแรง แต่ถ้าเป็นเรื่องร้ายแรงกระทบกระเทือนขวัญและกำลังใจของกำลังพล อาจมีการแต่งตั้งคณะกรรมการสอบสวน โดยหัวหน้าหน่วยเป็นผู้ตั้งคณะกรรมการเนื่องจากการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์และผู้มีอำนาจพิจารณาร้องทุกข์ของทหาร มิได้กำหนดหลักเกณฑ์อย่างใดไว้ เพียงแต่กำหนดไว้อย่างกว้างให้เป็นดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาในแต่ละหน่วยว่าสมควรพิจารณาอย่างไร และกำหนดว่าหากล่วงไปแล้ว 15 วัน ยังไม่ได้รับคำชี้แจงแต่ประการใด ทั้งความเดือนร้อนยังไม่ปลดเปลื้องไป ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดไปตามหลักเกณฑ์ของมาตรา 26

2) การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มิได้กล่าวไว้อย่างละเอียดแต่อย่างใด เพียงกำหนดไว้ในมาตรา 29 สรุปได้ว่า เมื่อผู้บังคับบัญชาผู้ใดได้รับเรื่องร้องทุกข์ จะต้องรีบดำเนินการสอบสวนและพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น โดยรีบด่วน เพื่อแก้ไขทุกข์ให้กับผู้ร้องทุกข์ ซึ่งกระบวนการและขั้นตอนในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น มิได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้แต่อย่างใด เพียงแต่กำหนดไว้อย่างกว้างให้เป็นดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาในแต่ละหน่วยว่าสมควรพิจารณาอย่างไร และกำหนดไว้เพียงแต่ว่า ถ้าเวลาว่างไปแล้ว 15 วัน ผู้ร้องทุกข์ยังไม่ได้รับคำชี้แจงแต่ประการใด ทั้งความเดือนร้อนยังไม่ได้รับการปลดเปลื้อง หรือในกรณีที่ได้รับคำชี้แจงแล้ว แต่ยังไม่หมดข้อสงสัย ผู้ร้องทุกข์สามารถร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดขึ้นไป

จะเห็นได้ว่ากระบวนการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของทหารนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์กำหนดว่าควรจะทำอย่างไร การพิจารณาจึงเป็นเรื่องของผู้บังคับบัญชาผู้พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ในขณะนั้น เพียงแต่กำหนดให้พิจารณาโดยเร็ว ภายในเวลาไม่เกิน 15 วัน ต้องให้ผู้ร้องทุกข์ได้รับคำชี้แจงด้วย มิฉะนั้น ผู้ร้องทุกข์อาจร้องทุกข์ใหม่ไปยังผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดขึ้นไป

3. สิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจและข้าราชการพลเรือน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ได้บัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพไว้ในมาตรา 27 กล่าวว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเสมอกันและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน และบุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม และในเรื่องการร้องทุกข์ มาตรา 41 กล่าวว่า บุคคลและชุมชน ย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว

3.1 สิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ

ข้าราชการตำรวจ ถือเป็นข้าราชการที่อยู่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐ ในการบริหารราชการ เพื่อความผาสุกของประชาชน การที่กฎหมายบัญญัติให้ข้าราชการตำรวจ มีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเมือง สมรรถภาพวินัย หรือจริยธรรม เท่านั้น ซึ่งหากกล่าวถึงเรื่องการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ สามารถมีสิทธิในการร้องทุกข์ได้เทียบเท่ากับประชาชนทั่วไป ซึ่งการร้องทุกข์เป็นหลักประกันความเป็นธรรมแก่ข้าราชการตำรวจที่ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความวิริยะอุตสาหะ อย่างเต็มความสามารถ โดยมุ่งหวังให้ข้าราชการตำรวจมีวินัยแห่งตน แต่หากก่อนที่จะมีการร้องทุกข์ ข้าราชการตำรวจสามารถทำความเข้าใจหรือปรึกษาหารือกับผู้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา เมื่อมีกรณีเป็นปัญหาขึ้นระหว่างกัน ควรที่จะทำความเข้าใจกัน ปรึกษาหารือก่อนที่จะร้องทุกข์ ฉะนั้น เมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบกฎหมาย หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชา และมีความประสงค์ที่ต้องการจะปรึกษาหารือกับผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาควรเปิดโอกาสและรับฟังกับปัญหาดังกล่าว เพื่อเป็นทางแห่งการทำความเข้าใจและแก้ปัญหที่เกิดขึ้นในชั้นต้น แต่ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่ประสงค์ที่จะปรึกษาหารือหรือปรึกษาหารือแล้ว ไม่ได้รับคำชี้แจงหรือได้รับคำชี้แจงไม่เป็นที่พอใจ ก็สามารถให้ร้องทุกข์ได้

ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ.2547 หมวด 9 การร้องทุกข์ มาตรา 106 บัญญัติว่าข้าราชการตำรวจผู้ใด เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชา ต่อตน ผู้นั้นอาจร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือ สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (ก.ตร.) แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้แก้ไขได้ เว้นแต่เป็นกรณีที่มีสิทธิอุทธรณ์ตามหมวด 8 ให้ใช้สิทธิอุทธรณ์ ตามที่กำหนดไว้ในหมวดนั้น และได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการร้องทุกข์ เหตุแห่งการร้องทุกข์ และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.2547 ได้บัญญัติในเรื่องเกี่ยวกับการร้องทุกข์ ย่อมเห็นเจตนารมณ์อีกส่วนหนึ่งของกฎหมายดังกล่าวได้ว่า ต้องการที่จะให้มีการตรวจสอบการทำหน้าที่ของผู้บังคับบัญชา ในฐานะที่เป็นผู้มีอำนาจมากกว่า ผู้ใต้บังคับบัญชา และเพื่อเป็นการคุ้มครองข้าราชการตำรวจไม่ให้ได้รับการปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม จากผู้บังคับบัญชา อันเป็นการลด ความขัดแย้ง และการกระทบกระทั่งในองค์กรที่อาจจะเกิดขึ้น

3.1.1 การร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจตามพระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547

และ กฎ ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์ สรุปสาระสำคัญ ดังนี้

1) การร้องทุกข์

กรณีที่ข้าราชการตำรวจ เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบ ของผู้บังคับบัญชาต่อตน สามารถร้องทุกข์ได้ตามหลักเกณฑ์ ดังนี้

(1) ผู้ร้องทุกข์สามารถเลือกวิธีปรับความเข้าใจ ปรีกษาหารือกับผู้บังคับ บัญชาผู้ทำให้เกิดทุกข์ และผู้บังคับบัญชาผู้นั้นต้องเปิด โอกาสและรับฟังหรือสอบถามเกี่ยวกับ ปัญหาระหว่างกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี และเกิดความเข้าใจระหว่างกัน

(2) ผู้ร้องทุกข์สามารถเลือกร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือผู้บังคับ บัญชาผู้ทำให้เกิดทุกข์ หรือ ก.ตร. แล้วแต่กรณี (ภายในระยะเวลา 30 วัน นับแต่วันที่ทราบเรื่อง อันเป็นเหตุให้เกิดทุกข์)

(3) ผู้ร้องทุกข์จะร้องทุกข์กับผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือในตำแหน่งใด หรือ กรณีใด จะร้องทุกข์ต่อ ก.ตร. เป็นไปตามข้อ 5 ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.2547 ดังนี้

ก. ร้องผู้กำกับหรือเทียบเท่าลงมา เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ ต่อผู้กำกับการหรือเทียบเท่า

ข. ร้องผู้บังคับการหรือเทียบเท่าลงมา ถึงผู้กำกับการหรือเทียบเท่า เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับการหรือเทียบเท่า

ค. รองผู้บัญชาการหรือเทียบเท่าลงมา ถึงผู้บังคับการหรือเทียบเท่า เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการหรือเทียบเท่า หรือ ก.ตร.

ง. ผู้บังคับการหรือเทียบเท่าของหน่วยขึ้นตรง ตร. เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ต่อ ตร. หรือ ก.ตร.

จ. จเรตำรวจแห่งชาติ (จตช.) รอง ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ (ผบ.ตร.) หรือเทียบเท่า ลงมาถึงผู้บัญชาการ หรือเทียบเท่า เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ต่อ ผบ.ตร. หรือ ก.ตร.

ฉ. นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีเจ้าสังกัด หรือ ผบ.ตร. เป็นผู้ทำให้เกิดทุกข์ ให้ร้องทุกข์ต่อ ก.ตร.

(4) การยื่นร้องทุกข์ให้ทำเป็นหนังสือร้องทุกข์ และต้องแสดงรายละเอียดตามข้อ 7 กฎ ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.2547 โดยผู้ร้องทุกข์ต้องลงลายมือชื่อ และที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์ด้วย ดังนี้

ก. แสดงข้อเท็จจริง และเหตุผลในการร้องทุกข์

ข. แสดงให้เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ต่อตนโดยไม่ถูกต้อง หรือปฏิบัติต่อตนไม่ถูกต้อง หรือปฏิบัติโดยมิชอบต่อตนอย่างไร

ค. แสดงความประสงค์ของการร้องทุกข์

ง. ทำสำเนาหนังสือและรับรองความถูกต้องด้วย 1 ฉบับ และยื่นที่ส่วนราชการของผู้มีอำนาจรับคำร้องทุกข์ หรือ ก.ตร.

2) สิทธิผู้ร้องทุกข์

(1) สิทธิคัดค้าน ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือกรรมการ ก.ตร. ผู้พิจารณาตามเหตุผลที่ระบุไว้ในข้อ 8 กฎ ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.2547

(2) สิทธิได้รับการแจ้งผลการพิจารณาเป็นหนังสือจากผู้ใช้อำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือ ก.ตร.

(3) สิทธิฟ้องคดีต่อศาลปกครอง กรณีได้รับหนังสือว่าไม่รับคำร้องทุกข์ หรือยกคำร้องทุกข์

(4) สิทธิขอถอนเรื่องร้องทุกข์ได้ ก่อนที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจจะพิจารณาคำร้องทุกข์หรือ ก.ตร. ตามกรณีมีคำพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์เสร็จสิ้น

(5) สิทธิร้องทุกข์คำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ภายใน 15 วัน นับแต่วันทราบคำสั่งดังกล่าว ต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไป หรือต่อ ก.ตร. ตามกรณี

(6) สิทธิในการจะทราบเหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยไม่รับคำร้องทุกข์ หรือข้อพิจารณาวินิจฉัย คำร้องทุกข์ ทั้งในข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย

(7) สิทธิได้รับคำแนะนำกรณีหนังสือร้องทุกข์มีสาระสำคัญไม่ครบถ้วน หรือสิทธิยื่นหนังสือร้องทุกข์เพิ่มเติม หรือส่งเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม ก่อนที่จะการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 30 วัน นับแต่วันยื่นหนังสือร้องทุกข์ เว้นแต่เป็นพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้น ภายหลังระยะเวลาดังกล่าว

3) การพิจารณาคำร้องทุกข์

ผู้รับคำร้องทุกข์ต้องพิจารณาและดำเนินการให้แล้วเสร็จ ภายในระยะเวลาไม่เกิน 90 วัน นับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องทุกข์และเอกสารหลักฐาน กรณีมีเหตุจำเป็นสามารถยื่นเรื่องขอขยายระยะเวลาได้ ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 30 วัน

นอกจากจะมีกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจแล้ว สำนักงานตำรวจยังได้มีการจัดตั้งหน่วยงาน เพื่อรับเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ เป็นการเฉพาะ ได้แก่ กองร้องทุกข์ สำนักงาน ก.ตร. ซึ่งกองร้องทุกข์ เป็นหน่วยงานระดับกองบังคับการในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการตำรวจ (สำนักงาน ก.ตร.) จัดตั้งขึ้นตามกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการเป็นกองบังคับการหรือส่วนราชการอย่างอื่น ในสำนักงานตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2552 จัดตั้งขึ้นพิทักษ์รักษามาตรฐานระบบคุณธรรม ในการพิจารณาเสนอเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการตำรวจ มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

1) พิจารณาเสนอความเห็นต่อ ก.ตร. หรืออนุกรรมการ ก.ตร. เกี่ยวกับการร้องทุกข์ในกรณีที่ กฎ ก.ตร. กำหนดให้ร้องทุกข์ต่อ ก.ตร. เกี่ยวกับการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบ หรือการไม่ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ หรือกฎหมายของผู้บังคับบัญชาต่อผู้บังคับบัญชา

2) ดำเนินการและประสานงานคดีปกครองที่เกี่ยวข้องกับ ก.ตร. หรืออนุกรรมการ ก.ตร. ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการร้องทุกข์

3) ดำเนินการเกี่ยวกับการประชุมของอนุกรรมการ ก.ตร. ตามที่ได้รับมอบหมาย

4) ปฏิบัติงานอื่นใด ตามที่ ก.ตร. หรืออนุกรรมการ ก.ตร. มอบหมาย

5) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

3.2 สิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการพลเรือน

ข้าราชการพลเรือน ถือเป็นข้าราชการที่อยู่ในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐเช่นเดียวกับข้าราชการตำรวจ ซึ่งการร้องทุกข์ของข้าราชการพลเรือน ตามกฎหมายข้าราชการพลเรือน ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการร้องทุกข์เพื่อเป็นแนวทางและหลักประกันให้แก่ข้าราชการใช้สิทธิในการเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่ตน เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าสามารถปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างมีความสุข และเกิดความมั่นคงในหน้าที่การงาน ดังนั้น หากราชการมีระบบการร้องทุกข์ที่เป็นธรรมและเหมาะสม จะช่วยให้มีการคุ้มครองและเกิดความเป็นธรรมแก่ข้าราชการอย่างแท้จริง แต่หากก่อนการร้องทุกข์ ข้าราชการสามารถปรึกษา ทำความเข้าใจกับผู้บังคับบัญชา เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน โดยผู้บังคับบัญชาควรเปิดโอกาสให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้อธิบายข้อคับข้องใจ และรับฟังปัญหา เพื่อจะได้หาแนวทางในการแก้ปัญหาในเบื้องต้น แต่ถ้าหากผู้ใต้บังคับบัญชาที่มีความเดือดร้อน หรือมีปัญหา ไม่ประสงค์จะปรึกษากับผู้บังคับบัญชา หรือปรึกษาแล้วไม่ได้รับคำชี้แจงที่ชัดเจน หรือปลดเปลื้องทุกข์ได้ ก็สามารถที่จะร้องทุกข์ ตามกฎ ก.พ.ค ว่าด้วยการอุทธรณ์และการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ พ.ศ. 2551 ได้ ซึ่งการร้องทุกข์ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้บัญญัติเรื่องร้องทุกข์ไว้ในหมวด 10 ตั้งแต่มาตรา 122 ถึงมาตรา 125 แยกต่างหากจากเรื่องการอุทธรณ์ ซึ่งอยู่ในหมวด 9 โดยกล่าวว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใด มีความคับข้องใจอันเกิดจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อตนของผู้บังคับบัญชา ผู้นั้น มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดไว้ในหมวด 10 นอกจากนั้น กฎหมายยังกำหนดว่าการร้องทุกข์และการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎ ก.พ.ค. ว่าด้วยการร้องทุกข์และการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

3.2.1 การร้องทุกข์ของข้าราชการพลเรือนตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และกฎ ก.พ.ค. ว่าด้วยการร้องทุกข์และการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ พ.ศ. 2551 และที่แก้ไขเพิ่มเติม สรุปสาระสำคัญดังนี้

1) เหตุแห่งการร้องทุกข์

การที่ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อตน ซึ่งทำให้เกิดความคับข้องใจ เกิดปัญหา เกิดความทุกข์ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมอันเป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ มีลักษณะดังนี้

(1) ความไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ ระเบียบ คำสั่ง หรือปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่มีอำนาจหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่ ปฏิบัติไม่ถูกต้องตามกฎเกณฑ์ ขั้นตอนหรือวิธีการ อันเป็นสาระสำคัญที่กำหนดไว้ มีการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม เกิดการกลั่นแกล้ง หรือใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ

- (2) ไม่มีการมอบหมายหน้าที่การปฏิบัติ
- (3) ประวิงเวลา หรือทำให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการบางเรื่อง อันเป็นเหตุให้เสียหาย หรือไม่ได้รับประโยชน์ในเวลาอันสมควร
- (4) ปฏิบัติไม่เป็นไปตามระบบคุณธรรม ตามมาตรา 42 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551

เหตุแห่งการร้องทุกข์แยกเป็น 2 กรณี ได้แก่

- (1) เหตุเกิดจากผู้บังคับบัญชาให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป ตามลำดับ คือ

ก. กรณีที่เหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากผู้บังคับบัญชาในราชการบริหารส่วนภูมิภาคที่ต่ำกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด เช่น สาธารณสุขอำเภอ นายอำเภอ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด ให้ร้องทุกข์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์

ข. กรณีที่เหตุแห่งการร้องทุกข์ เกิดจากผู้บังคับบัญชาในการบริหารราชการส่วนกลางที่มีอำนาจต่ำกว่าอธิบดี เช่น ผู้อำนวยการสำนัก ผู้อำนวยการกอง เป็นต้น ให้ร้องทุกข์ต่ออธิบดี และให้อธิบดีเป็นผู้มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ สำหรับกรณีสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข ถ้าเหตุเกิดจากผู้อำนวยการวิทยาลัยฯ ผู้อำนวยการสำนักหรือหน่วยงานส่วนกลาง จะต้องร้องทุกข์ต่อปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ในฐานะอธิบดี) และปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์

ค. กรณีที่เหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากผู้ว่าราชการจังหวัดหรืออธิบดี ให้ร้องทุกข์ต่อปลัดกระทรวง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ร้องทุกข์ และให้ปลัดกระทรวงเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์ อนึ่ง กรณีที่ผู้ว่าราชการมีคำสั่งย้ายหรือเลื่อนเงินเดือนข้าราชการตำแหน่งประเภทวิชาการ ตั้งแต่ระดับชำนาญการพิเศษ ลงมา กฎหมายใหม่บัญญัติให้เป็นอำนาจของผู้ว่าราชการจังหวัดโดยตรง

- (2) เหตุแห่งทุกข์เกิดนายกรัฐมนตรี้ รัฐมนตรีเจ้าสังกัด หรือปลัดกระทรวง ให้ร้องทุกข์ต่อ ก.พ.ค. ดังนั้น ถ้าเหตุร้องทุกข์เกิดจากปลัดกระทรวงสาธารณสุขหรือคำสั่งต่าง ๆ ของสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เช่น การบรรจุแต่งตั้งโยกย้าย การเลื่อนตำแหน่ง การโอน ซึ่งถ้าหากทำให้ข้าราชการเกิดความคับข้องใจแล้วต้องร้องทุกข์ต่อ ก.พ.ค.

2) ผู้มีสิทธิร้องทุกข์

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 มาตรา 122 กำหนดว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญผู้ใด มีความคับข้องใจซึ่งเกิดจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อตน ของผู้บังคับบัญชา และเป็นกรณีที่ไม่อาจอุทธรณ์ได้ ผู้นั้น มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามหลักเกณฑ์และ วิธีการที่กำหนดไว้ในหมวดนี้ ดังนั้น ผู้มีสิทธิร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน เช่น ข้าราชการครู ข้าราชการส่วนท้องถิ่น พนักงานข้าราชการ ลูกจ้างของส่วนราชการ เป็นต้น ไม่มีสิทธิ ร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัตินี้

3) ผู้มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณาเรื่องร้องทุกข์

ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป หรือ ก.พ.ค. ซึ่งเรื่องร้องทุกข์แต่ละเรื่อง ใครจะเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น ให้พิจารณา จากเหตุแห่งการร้องทุกข์ ว่าเกิดจากผู้บังคับบัญชาในระดับใด โดยแยกพิจารณาออกเป็น 2 กรณี ดังนี้

(1) กรณี ก.พ.ค. เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ เหตุการ ร้องทุกข์เกิดจากหัวหน้าส่วนราชการระดับกรมที่อยู่บังคับบัญชา หรือรับผิดชอบการปฏิบัติ ราชการขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรี หรือต่อรัฐมนตรี หรือเหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากปลัดกระทรวง รัฐมนตรีเจ้าสังกัด หรือนายกรัฐมนตรีให้ร้องทุกข์ต่อ ก.พ.ค. และ ก.พ.ค. เป็นผู้มีอำนาจพิจารณา วินิจฉัยร้องทุกข์

(2) กรณีผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณา ร้องทุกข์ กรณีที่ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ แบ่งออกเป็น 3 กรณี ดังนี้

ก. เหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากผู้บังคับบัญชาในราชการบริหาร ส่วนภูมิภาคที่ต่ำกว่าผู้ว่าราชการจังหวัด ให้ร้องทุกข์ต่อผู้ว่าราชการจังหวัด และให้ผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์

ข. เหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากผู้บังคับบัญชาในราชการบริหาร ส่วนกลางที่ต่ำกว่าอธิบดีให้ร้องทุกข์ต่ออธิบดี และให้อธิบดีเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์

ค. เหตุแห่งการร้องทุกข์เกิดจากผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออธิบดี ให้ร้องทุกข์ต่อปลัดกระทรวง ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ร้องทุกข์ และให้ปลัดกระทรวงเป็นผู้มี อำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์

4) วิธีการร้องทุกข์

การร้องทุกข์ ให้ร้องทุกข์ได้เฉพาะตนเองเท่านั้น จะร้องทุกข์แทนผู้อื่นไม่ได้ แต่หากจะต้องร้องทุกข์แทน ผู้มีสิทธิร้องทุกข์สามารถมอบหมายให้บุคคลอื่นร้องทุกข์แทนได้ในกรณีมีเหตุจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด และดำเนินการตามกระบวนการพิจารณาการร้องทุกข์แทนดังนี้

(1) การร้องทุกข์แทน

ผู้มีสิทธิร้องทุกข์สามารถมอบหมายให้บุคคลอื่นร้องทุกข์แทนได้ในกรณีเกิดมีเหตุจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด ต่อไปนี้

- ก. เกิดเหตุเจ็บป่วย จนไม่สามารถร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง
- ข. มีเหตุให้ต้องอยู่ต่างประเทศ และคาดว่าจะไม่สามารถร้องทุกข์ได้ทัน

ภายในเวลาที่กำหนด

- ค. มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์เห็นสมควร

การมอบหมายให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทน ผู้ร้องทุกข์จะต้องทำเป็นหนังสือมอบอำนาจ และลงลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์ พร้อมทั้งหลักฐานแสดงเหตุจำเป็นที่ไม่สามารถร้องทุกข์ได้ แต่ถ้าไม่สามารถลงลายมือชื่อได้ ให้พิมพ์ลายนิ้วมือแทน โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองอย่างน้อย 2 คน

(2) การดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน

ผู้มีสิทธิร้องทุกข์ อาจมีหนังสือแต่งตั้งให้ทนายความหรือผู้จัดการแทน ซึ่งบรรลุนิติภาวะ ให้กระทำการแทนตนในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ขั้นตอนใด ๆ ก็ได้ โดยการแต่งตั้งนั้น ให้แนบหนังสือแต่งตั้งและหลักฐานแสดงตนของทนายความ หรือบุคคลผู้ได้รับการแต่งตั้ง พร้อมคำร้องทุกข์ หรือจะยื่นภายหลังก่อนการดำเนินการในขั้นตอนนั้น ๆ ก็ได้

สาระสำคัญของคำร้องทุกข์ และวิธีการยื่นคำร้องทุกข์

1. คำร้องทุกข์

1.1 คำร้องทุกข์ให้ทำเป็นหนังสือ โดยเนื้อหาต้องใช้ถ้อยคำสุภาพและอย่างน้อยต้องมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

1.1.1 ชื่อ สกุล ตำแหน่ง สังกัด และที่อยู่ เพื่อติดต่อเกี่ยวกับการร้องทุกข์ของผู้ร้องทุกข์

1.1.2 เหตุแห่งการเกิดทุกข์จากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตน

1.1.3 ข้อกฎหมายหรือข้อเท็จจริงที่ผู้ร้องทุกข์เห็นว่าเป็นปัญหาของเรื่องร้องทุกข์

1.1.4 คำขอของผู้ร้องทุกข์

1.1.5 ลงลายมือชื่อผู้ร้องทุกข์หรือผู้ได้รับมอบหมายให้ร้องทุกข์แทน

1.2 การยื่นคำร้องทุกข์ ต้องแนบหลักฐานที่เกี่ยวข้องไปพร้อมคำร้องทุกข์ ในกรณีที่ไม่สามารถแนบพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องได้ ให้ระบุเหตุที่ไม่อาจแนบพยานหลักฐานไว้ด้วย

1.3 ให้ผู้ร้องทุกข์ยื่นคำร้องทุกข์พร้อมจัดทำสำเนาคำร้องทุกข์และพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง พร้อมรับรองสำเนาถูกต้อง 1 ชุด

1.4 กรณีที่มีเหตุจำเป็นต้องมอบให้บุคคลอื่นร้องทุกข์แทน หรือกรณีที่มีการแต่งตั้งทนายความ หรือบุคคลอื่นดำเนินการแทนในขั้นตอนใด ๆ ในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ให้แนบหลักฐานการมอบหมาย หรือการแต่งตั้งนั้นด้วย

2. การยื่นคำร้องทุกข์

2.1 การยื่นคำร้องทุกข์ต่อ ก.พ.ค. กระทำได้ 2 วิธี คือ

2.1.1 ยื่นคำร้องทุกข์ด้วยตนเองที่สำนักงาน กรณีนี้ ให้ถือว่าวันที่ยื่นคำร้องทุกข์ต่อพนักงานผู้รับคำร้องทุกข์ เป็นวันยื่นคำร้องทุกข์

2.1.2 การยื่นคำร้องทุกข์โดยส่งทางไปรษณีย์ กรณีนี้ ให้ถือว่าวันที่ทำการไปรษณีย์ต้นทางประทับตรารับที่ซองหนังสือร้องทุกข์เป็นวันยื่นคำร้องทุกข์

2.2 การยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไป กระทำได้ 2 วิธี

2.2.1 ยื่นคำร้องทุกข์ด้วยตนเองต่อพนักงานผู้รับคำร้อง หรือยื่นคำร้องทุกข์ผ่านผู้บังคับบัญชา หรือผู้บังคับบัญชาที่เป็นต้นเหตุแห่งทุกข์

2.2.2 ยื่นคำร้องทุกข์โดยส่งทางไปรษณีย์ กรณีนี้ ให้ถือว่าวันที่ทำการไปรษณีย์ต้นทางประทับตรารับที่ซองหนังสือร้องทุกข์ เป็นวันยื่นคำร้องทุกข์

ระยะเวลายื่นคำร้องทุกข์ ผู้ร้องทุกข์ต้องทำคำร้องทุกข์เป็นหนังสือยื่นต่อผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์ ภายใน 30 วัน นับแต่วันทราบ หรือถือว่าทราบเหตุแห่งการร้องทุกข์

3. กระบวนการและขั้นตอนการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์

กระบวนการและขั้นตอนการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ของผู้บังคับบัญชา

3.1 เมื่อผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจวินิจฉัยพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ได้รับคำร้องทุกข์ แล้วให้ทำหนังสือแจ้ง ไปยังผู้บังคับบัญชาที่เป็นต้นเหตุแห่งการเกิดทุกข์ พร้อมทั้งส่งสำเนาคำร้องทุกข์ไปด้วย โดยให้ผู้บังคับบัญชานั้น ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องและคำชี้แจง ไปให้ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์ ประกอบการพิจารณา ภายใน 7 วันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องทุกข์ สำหรับกรณีที่ยื่นคำร้องทุกข์ผ่านผู้บังคับบัญชาที่เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ ก็ให้ปฏิบัติในเช่นเดียวกัน

3.2 ให้ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์ พิจารณาเรื่องร้องทุกข์จากเหตุของการปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์ของผู้บังคับบัญชาที่เป็นต้นเหตุแห่งการร้องทุกข์ และสามารถขอเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม เพื่อประกอบการพิจารณา รวมทั้งขอคำชี้แจงจากหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือบุคคลใดๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มาให้ถ้อยคำ หรือชี้แจงข้อเท็จจริง เพื่อประกอบการพิจารณาได้ รวมทั้งอาจจะให้ผู้ร้องทุกข์ มาแถลงการณ์ด้วยวาจาหรือไม่ ก็ได้

3.3 ให้ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ให้เสร็จภายใน 60 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์ แต่หากมีความจำเป็นที่ทำให้ไม่สามารถพิจารณาให้แล้วเสร็จภายในเวลาดังกล่าว สามารถขอขยายเวลาเพิ่มได้ไม่เกิน 30 วัน และให้บันทึกเหตุผลหรือความจำเป็นที่ต้องขยายเวลาไว้ด้วย

3.4 การพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ผู้ที่มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์มีสิทธิที่จะไม่รับเรื่องร้องทุกข์ หรืออาจมีคำวินิจฉัยให้ยกเลิกถอนคำร้อง และให้เยียวยาความเสียหายให้ผู้ร้องทุกข์ หรือให้ดำเนินการใดๆ เพื่อเกิดความยุติธรรมแก่ผู้ร้องทุกข์ และเมื่อผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ และสรุปผลเป็นประการใดแล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาที่เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ ดำเนินการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยนั้น และเมื่อได้ดำเนินการตามคำวินิจฉัยแล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาแจ้งคำวินิจฉัยให้ผู้ร้องทุกข์ทราบเป็นหนังสือ โดยเร็ว และให้ถือคำวินิจฉัยของผู้มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์นั้น ให้เป็นที่สุด

4. กระบวนการและขั้นตอนพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ของ ก.พ.ค.

4.1 ตรวจสอบคำร้องทุกข์ในเบื้องต้น ถ้าคำร้องทุกข์ไม่สมบูรณ์ครบถ้วน ก็จะมีการให้นำกลับไปแก้ไขใหม่ แต่ถ้าคำร้องทุกข์ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ ก็จะเสนอให้ประธาน ก.พ.ค. พิจารณาดำเนินการต่อไป

4.2 ก.พ.ค. ตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ รวมทั้งแจ้งคำสั่งการแต่งตั้งคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ไปให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ และผู้ร้องทุกข์มีสิทธิยื่นคำคัดค้านกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ได้

4.3 คณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ แต่งตั้งกรรมการเจ้าของสำนวนและทำการพิจารณาวินิจฉัยว่าคำร้องทุกข์ อาจรับไว้พิจารณาได้หรือไม่

4.4 เมื่อมีการรับคำร้องทุกข์ไว้แล้ว ให้กรรมการเจ้าของเรื่อง มีคำสั่งให้คู่กรณีในการร้องทุกข์ ซึ่งหมายถึง ผู้บังคับบัญชาที่เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ ทำคำชี้แจงประเด็นการร้องทุกข์ที่ผู้ร้องทุกข์ยื่นคำร้อง กำหนดให้ส่ง ภายใน 15 วัน นับจากวันที่ได้รับคำสั่ง พร้อมกับส่งสำเนาคำร้องทุกข์ และสำเนาหลักฐานที่เกี่ยวข้องไปด้วย

4.5 คู่กรณีในการร้องทุกข์ ต้องจัดคำแก้ร้องทุกข์พร้อมกับคำชี้แจงตามประเด็นที่กำหนดให้ชัดเจนและครบถ้วน ทั้งนี้ ถ้าหากมีพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ต้องจัดส่งให้กรรมการเจ้าของเรื่องรับทราบด้วย พร้อมทั้งหลักฐานการรับทราบเหตุของการร้องทุกข์ ยื่นภายในระยะเวลาที่กำหนด

4.6 เมื่อคณะวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ได้พิจารณาคำฟ้องแล้ว เห็นว่าข้อเท็จจริงที่ได้มายังไม่เพียงพอ หรือมีข้อที่ควรแก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้กรรมการเจ้าของเรื่องไปดำเนินการหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติม หรือแก้ไขปรับปรุงตามความเห็นของคณะวินิจฉัย แล้วนำผลการดำเนินการเสนอให้คณะวินิจฉัยเพื่อพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง

4.7 กรณีคณะวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ มีความเห็นว่าหลักฐานและข้อเท็จจริงที่ได้มาเพียงพอต่อการวินิจฉัย ก็จะกำหนดให้มีการประชุมพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ อย่างน้อยหนึ่งครั้ง เพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสมาให้อรรถาธิบายจากต่อหน้าคณะวินิจฉัย เว้นแต่ในกรณีที่คณะวินิจฉัยเห็นว่าเรื่องร้องทุกข์นั้น มีข้อเท็จจริงชัดเจนเพียงพอต่อการพิจารณาวินิจฉัยแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องมีการประชุม

4.8 ในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ อาจมีคำวินิจฉัยที่ทำให้ไม่สามารถรับเรื่องร้องทุกข์ไว้พิจารณา หรือมีคำวินิจฉัยเป็นอย่างอื่น เช่น มีคำวินิจฉัยให้ยกเลิกหรือแก้ไขคำสั่ง และให้เยียวยาความเสียหายให้ผู้ร้องทุกข์ หรือทำการอื่นใดเพื่อเกิดความยุติธรรมแก่ผู้ร้องทุกข์ และเมื่อได้จัดทำคำวินิจฉัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้รายงานต่อ ก.พ.ค. เพื่อทราบ ภายใน 90 วัน นับแต่วันได้รับคำร้องทุกข์ และอาจขยายเวลาอีก 2 ครั้งๆ ละไม่เกิน 30 วัน

4.9 เมื่อมีคำวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์และมีการเสนอรายงานต่อ ก.พ.ค. เพื่อทราบแล้ว ให้รีบแจ้งคู่กรณีทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว จะถือว่าคำวินิจฉัยนั้นให้เป็นที่ยุติและคำวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ให้ผูกพันคู่กรณีในการร้องทุกข์ และผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะต้องปฏิบัติตามนับแต่วันที่กำหนดไว้ในคำวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์นั้น

5. การให้สิทธิแก่ข้าราชการผู้ร้องทุกข์

5.1 ผู้ร้องทุกข์สามารถถอนคำร้องทุกข์ที่ยื่นไว้แล้วได้ ก่อนที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์จะมีคำวินิจฉัยแล้วเสร็จเด็ดขาดในเรื่องร้องทุกข์นั้นก็ได้

5.2 ผู้ร้องทุกข์มีสิทธิคัดค้านผู้ได้รับการตั้งเป็นกรรมการวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ โดยทำเป็นหนังสือยื่นต่อประธาน ก.พ.ค. ภายใน 7 วัน นับแต่วันรับทราบคำสั่งตั้งคณะกรรมการ ส่วนการพิจารณาคัดค้านผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ร้องทุกข์ เหนือผู้ถูกคัดค้านเป็นผู้พิจารณา แต่ถ้าเป็นกรณีที่ปลัดกระทรวงเป็นผู้ถูกคัดค้าน ให้ส่งคำคัดค้านไปที่เลขาธิการ ก.พ. ในฐานะเลขานุการ ก.พ.ค. และให้ ก.พ.ค. เป็นผู้พิจารณาคัดค้าน สำหรับเหตุ

คัดค้านได้แก่ เป็นผู้บังคับบัญชา ผู้เป็นเหตุให้เกิดความคับข้องใจ หรือเป็นผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ของผู้บังคับบัญชาดังกล่าว ผู้มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ร้องทุกข์ มีสาเหตุโกรธเคืองกับผู้ร้องทุกข์ มีความเกี่ยวพันทางเครือญาติ หรือทางสมรสกับบุคคลอันอาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ร้องทุกข์

5.3 กรณีที่ผู้ร้องทุกข์ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยนั้น ผู้ร้องทุกข์มีสิทธิฟ้องคดี ต่อศาลปกครองชั้นต้นได้ ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่ทราบคำวินิจฉัยร้องทุกข์ ของผู้บังคับที่มีอำนาจ วินิจฉัยร้องทุกข์ หรือของคณะกรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์

4. เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน

รัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรอง และให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้มีความเสมอภาคและเท่าเทียมกัน การใด ที่มีได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรนั้นได้ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ ตราบเท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเช่นว่านั้น ไม่กระทบกระเทือน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น และการตรากฎหมายที่มีผลบังคับจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคล ต้องเป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐธรรมนูญกำหนด ซึ่งในการร้องทุกข์ข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน อาจมีการจำกัดสิทธิ หรือหลักเกณฑ์ ระเบียบในการร้องทุกข์ที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปเปรียบเทียบได้ ดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบสิทธิในการร้องทุกข์

สิทธิในการร้องทุกข์	ข้าราชการทหาร	ข้าราชการตำรวจ	ข้าราชการพลเรือน
1. ระเบียบ/กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการร้องทุกข์	พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476	พระราชบัญญัติตำรวจแห่งชาติ พ.ศ. 2547 และ กฎ ก.ตร. ว่าด้วยการร้องทุกข์	พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และกฎ ก.พ.ค. ว่าด้วยการร้องทุกข์และการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ พ.ศ. 2551
2. เหตุแห่งการร้องทุกข์	1. ผู้บังคับบัญชากระทำต่อตนอย่างไม่ยุติธรรม 2. ผู้บังคับบัญชากระทำต่อตนอย่างผิดกฎหมาย และผิดแบบธรรมเนียมทหาร 3. ไม่ได้รับประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรที่จะได้รับจากราชการ	ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติตามระเบียบกฎหมาย หรือปฏิบัติโดยมิชอบต่อตน แต่ก่อนที่จะร้องทุกข์สามารถปรึกษาหารือปรับความเข้าใจก่อนร้องทุกข์ได้	1. ความไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือปฏิบัติต่อตน โดยไม่มีอำนาจหรือใช้ดุลพินิจโดยมิชอบ 2. ไม่มอบหมายหน้าที่ 3. ไม่ได้รับประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรที่จะได้รับจากราชการ 4. ปฏิบัติไม่เป็นไปตามระบบคุณธรรม
3. วิธีการร้องทุกข์	1. การร้องทุกข์จะกระทำด้วยวาจาหรือทำเป็นหนังสือก็ได้ 2. ให้ยื่นคำร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของผู้ร้องทุกข์	1. การร้องทุกข์ให้ทำเป็นหนังสือ 2. ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาผู้ที่ทำให้เกิดทุกข์หรือ ก.ตร. แล้วแต่กรณีสามารถร้องทุกข์ได้ภายใน 30 วัน นับวันที่เกิดเหตุให้ได้รับทุกข์	1. ร้องทุกข์ด้วยตนเอง แต่หากเจ็บป่วยหรือมีเหตุไม่สามารถร้องทุกข์ได้ ให้มอบผู้อื่นร้องทุกข์แทน 2. ยื่นคำร้องเป็นหนังสือโดยยื่นด้วยตนเองหรือส่งไปรษณีย์ ภายใน 30 วัน นับวันที่เกิดเหตุให้ได้รับทุกข์

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการร้องทุกข์	ข้าราชการทหาร	ข้าราชการตำรวจ	ข้าราชการพลเรือน
4. การดำเนินการ พิจารณาคำร้องทุกข์	1. การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ มิได้กำหนดหลักเกณฑ์ อย่างใดไว้ เพียงแต่กำหนด อย่างกว้างให้เป็นดุลพินิจของ ผู้บังคับบัญชาในแต่ละหน่วย ว่าสมควรพิจารณาอย่างไร และหากส่งไปแล้ว 15 วัน ยังไม่ได้รับคำชี้แจง ทั้งความ เดือนร้อนยังไม่ปลดปล่อยไป ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อบังคับ บัญชาชั้นถัดไป 2. ผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่อง ร้องทุกข์ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาที่ได้รับ เรื่องร้องทุกข์	1. การพิจารณาและ ดำเนินการร้องทุกข์ ให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน นับแต่วัน ได้รับเรื่องร้องทุกข์ และสามารถขยายเวลา ได้ไม่เกิน 2 ครั้งๆ ละ ไม่เกิน 30 วัน มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ใน กฎ ก.ตร. ว่าด้วย การร้องทุกข์ 2. ผู้มีอำนาจพิจารณา เรื่องร้องทุกข์ ได้แก่ ก.ตร. หรือ อนุกรรมการ ก.ตร.	1. การพิจารณา และ ดำเนินการร้องทุกข์ ให้แล้วเสร็จ ภายใน 60 วัน นับแต่วันได้รับเรื่อง ร้องทุกข์ และสามารถ ขยายเวลาเพิ่มได้ 30 วัน มีหลักเกณฑ์กำหนดไว้ใน กฎ ก.พ.ค. ว่าด้วย การร้องทุกข์และการ พิจารณาวินิจฉัยเรื่อง ร้องทุกข์ พ.ศ. 2551 2. ผู้มีอำนาจพิจารณา เรื่องร้องทุกข์ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือ
5. สิทธิของผู้ร้องทุกข์	ไม่มีสิทธิในการฟ้องคดี ที่เกี่ยวกับวินัยทหารต่อศาล ปกครอง	มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล ปกครอง กรณีได้รับ หนังสือว่าไม่รับคำร้อง ทุกข์ หรือยกคำร้องทุกข์	กรณีที่ผู้ร้องทุกข์ไม่เห็นด้วย กับคำวินิจฉัยนั้น ผู้ร้องทุกข์ มีสิทธิฟ้องคดีต่อศาล ปกครองชั้นต้นได้
6. ข้อห้าม หรือข้อจำกัด ในการร้องทุกข์	1. ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่น/ห้าม ลงชื่อรวมกันร้องทุกข์/ ห้ามประทุหมหาหรือเรื่อง ที่จะร้องทุกข์ 2. ห้ามร้องทุกข์ขณะเข้าแถว 3. ห้ามร้องทุกข์ว่า ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรง เกินไป หากผู้บังคับบัญชา มิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่มี	ไม่มีข้อห้ามหรือ ข้อจำกัดในการร้องทุกข์	ไม่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัด ในการร้องทุกข์

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

สิทธิในการร้องทุกข์	ข้าราชการทหาร	ข้าราชการตำรวจ	ข้าราชการพลเรือน
	3. ห้ามร้องทุกข์ว่า ผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์ แรงเกินไป หาก ผู้บังคับบัญชามีได้ ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่มี		
	4. ห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลา ล่วงไปแล้ว 24 ชั่วโมง นับแต่ที่มีเหตุจะต้อง ร้องทุกข์		
	5. ห้ามนำความเท็จ มาร้องทุกข์		
7. หน่วยงานหรือ คณะกรรมการรับ เรื่องร้องทุกข์	ไม่มีองค์กรหรือ คณะกรรมการพิเศษ ที่จัดตั้งขึ้นในการทำหน้าที่ พิจารณาเรื่องร้องทุกข์	กองร้องทุกข์ สำนักงาน ก.ตร.	คณะกรรมการพิทักษ์ระบบ คุณธรรม

จากการเปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน แสดงให้เห็นว่า สิทธิในการร้องทุกข์ของบุคคล ย่อมได้รับการคุ้มครองตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่อาจถูกจำกัดด้วยระเบียบวินัย จริยธรรม หรือกฎหมายบางประการ ซึ่งข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน กฎหมายให้สิทธิในการร้องทุกข์มากกว่าข้าราชการทหาร เนื่องจากมีระเบียบ กฎ รองรับเรื่องการร้องทุกข์ โดยมีหลักเกณฑ์ วิธีการกำหนดไว้เป็นขั้นตอนที่ชัดเจน มีหน่วยงานรับเรื่องร้องทุกข์เป็นการเฉพาะ และไม่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ ซึ่งทหารถือได้ว่าเป็นข้าราชการ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่นเดียวกับตำรวจ และข้าราชการพลเรือน ก็ควรได้รับสิทธิที่ใกล้เคียงกัน แต่การร้องทุกข์ของทหารถูกจำกัดด้วยคำว่าวินัย ซึ่งต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงความเกี่ยวข้องกับระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชา โดยให้อำนาจผู้บังคับบัญชาในการใช้มาตรการบังคับทางวินัยทหารแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาที่กระทำผิดต่อวินัยทหาร เพื่อรักษาไว้ซึ่งอำนาจในการปกครอง

บังคับบัญชา และรักษาความสงบเรียบร้อยของหน่วย แต่สิทธิในการร้องทุกข์ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 41 (2) กล่าวว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่บุคคลควรมีสิทธิ หรือได้รับการคุ้มครองเท่าเทียมกัน ซึ่งในบทต่อไปจะเปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ เพื่อจะได้ทราบว่ากฎหมายต่างประเทศให้สิทธิการร้องทุกข์ของทหาร มีความแตกต่างหรือเหมือนกับของประเทศไทยอย่างไร รวมถึงวิเคราะห์ประเด็นปัญหาข้อจำกัดในการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย นำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางในการปรับใช้กับกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

บทที่ 4

เปรียบเทียบสิทธิในการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ และวิเคราะห์ประเด็นปัญหา

ในปัจจุบันกองทัพหลาย ๆ ประเทศ ต่างพยายามปรับบทบาทและภารกิจทางด้านกองทัพ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา มีการปรับปรุงขีดความสามารถทางการทหาร มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาพัฒนาด้านยุทธโศปกรณ์ทางทหารให้มีความก้าวหน้า และทันสมัยมากขึ้น เพื่อรักษาความมั่นคงความปลอดภัยของประเทศ และกองทัพในหลายๆ ประเทศ ยังมีการแลกเปลี่ยนความร่วมมือทางการทหารด้านต่างๆ ร่วมกัน เช่น มีการฝึก ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความรู้ทางวัฒนธรรมทางการทหาร มีการพัฒนากองทัพร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งในบทนี้ จะทำการศึกษาด้านการทหารระหว่างประเทศไทย กับประเทศอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ เนื่องจากทั้งสามประเทศนี้ มีการพัฒนาการทหารร่วมกัน

กองทัพอเมริกา นับเป็นหนึ่งในกองทัพขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ในด้านยอดกำลังพล มีความก้าวหน้าทางด้านยุทธโศปกรณ์ที่ทันสมัย ซึ่งกองทัพไทยกับกองทัพอเมริกา มีการแลกเปลี่ยนความร่วมมือทางทหารในด้านต่าง ๆ ทั้งด้านการข่าว ด้านการยุทธการ ด้านการส่งกำลังบำรุง ด้านกิจการพลเรือน ด้านการศึกษาหลักสูตรทางทหาร ด้านการต่อต้านการก่อการร้ายสากล รวมถึงแลกเปลี่ยนความรู้ และการฝึก ร่วมกัน ในโอกาสต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้านอากาศยาน การฝึกผสมรหัส หนุมานการ์เดียน 2017 การฝึกผสมผสมคอบร้าโกลด์ 2017 ซึ่งเป็นการฝึก ร่วมกันที่มีความหมายและคุณค่าอย่างยิ่งต่อการรักษาความมั่นคง และความมีเสถียรภาพของภูมิภาค

ส่วนกองทัพสิงคโปร์ ในการพัฒนากองทัพ มีการเพิ่มขีดความสามารถของกองทัพ เสริมสร้างกองกำลังภาคพื้นดิน และทางอากาศให้เข้มแข็ง รวมทั้งจัดหาและพัฒนาอาวุธยุทธโศปกรณ์ ให้มีความทันสมัยเช่นเดียวกับประเทศอเมริกา และในด้านความร่วมมือทางการทหารระหว่างสิงคโปร์กับไทย มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่จะช่วยพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพด้านความมั่นคง การปฏิบัติการรับมือกับภัยคุกคามรูปแบบใหม่ ความร่วมมือทางทหารด้านการข่าว ความร่วมมือในการต่อต้านการก่อการร้าย การแลกเปลี่ยนทางด้านการศึกษา ตลอดจนการฝึกต่าง ๆ เช่น การฝึกผสมสิงห์-สยาม การฝึกผสมพหุภาคี โคปไทเกอร์ การฝึกคอบร้าโกลด์ นับเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ และยุทธโศปกรณ์ระหว่างกองทัพ และเพิ่มประสบการณ์ให้กับกำลังพล ในการปฏิบัติการ ร่วมกันกับกองกำลังอย่างเข้มแข็ง

ดังจะเห็นได้ว่าการพัฒนากองทัพด้านการทหารของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ มีการพัฒนา แลกเปลี่ยน และมีความร่วมมือทางด้านการทหาร เพื่อพัฒนา ด้านความมั่นคงในการแก้ไขสถานการณ์ความขัดแย้ง เสริมสร้างความพร้อมด้านกำลังทหาร จัดหา ยุทโธปกรณ์ที่ทันสมัย สามารถตอบสนองภารกิจในการรักษาสันติภาพของประเทศ และยังมีการเตรียม ความพร้อมในการช่วยเหลือด้านสิทธิมนุษยชนแก่ทหาร จึงทำการศึกษาว่ากฎหมายในประเทศ อเมริกา และประเทศสิงคโปร์ให้สิทธิ เสรีภาพแก่ทหารอย่างไร โดยเฉพาะประเด็นในการร้องทุกข์ มีความเหมือน หรือแตกต่างกับทหารในประเทศไทย มากน้อยเพียงใด เพื่อนำมาเป็นแนวทาง ในการปรับใช้กับกฎหมายไทยให้เกิดความเหมาะสมต่อไป

1. สิทธิ เสรีภาพ และการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศ

1.1 ประเทศสหรัฐอเมริกา

1.1.1 สิทธิ และเสรีภาพของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศในระบอบเสรีประชาธิปไตย และปกครอง โดยหลักการนิติธรรม โดยมีกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับราชการทหาร ได้แก่ รัฐธรรมนูญ สหรัฐฯ ประมวลกฎหมายอาญา ธรรมนูญศาลทหาร กฎหมายลายลักษณ์อักษร กฎระเบียบต่างๆ สิทธิและเสรีภาพของทหารในกองทัพ อยู่ภายใต้เงื่อนไขด้านวินัยและการปฏิบัติหน้าที่อย่าง หลีกเลียงไม่ได้ ทหารอเมริกามีสิทธิและเสรีภาพ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท¹⁹ คือ

1) สิทธิในการได้รับความคุ้มครองอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎหมาย ได้แก่ สิทธิขั้นพื้นฐาน สิทธิในการได้รับการปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย และมีการคุ้มครอง ตามกฎหมาย เช่น การเลื่อนชั้น การให้สิทธิประโยชน์ มีสิทธิได้รับการคุ้มครองในด้านกระบวนการ ทางวินัย หากไม่ได้รับความเป็นธรรม

2) สิทธิที่ได้รับความคุ้มครองน้อยกว่าบุคคลทั่วไป เนื่องจากลักษณะเฉพาะ ของการปฏิบัติหน้าที่ของทหารกับการใช้สิทธิและเสรีภาพ ในทั้งในฐานะเจ้าหน้าที่ของรัฐและ ปัจเจกชน ในบางประเภทมีความจำเป็นต้องจำกัดสิทธิและเสรีภาพ ได้แก่ เสรีภาพในการแสดง ความคิดเห็น เสรีภาพทางการเมือง เสรีภาพในการชุมนุม เสรีภาพในการเข้าร่วมสหภาพแรงงาน เป็นต้น

¹⁹ สมจตน์ คงรอด, *สิทธิและเสรีภาพของทหาร*, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ, 2550, หน้า 122-127

1.1.2 สิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกา

การร้องทุกข์ของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกา²⁰ มีระบบการร้องทุกข์ในแต่ละเหล่าทัพเป็นสัดส่วนไม่ปะปนกัน เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นประเทศมหาอำนาจซึ่งมีพื้นที่กว้างขวาง มีกำลังกองทัพที่มีขนาดใหญ่ และในแต่ละเหล่าทัพมีกำลังพลอยู่รวมกันเป็นจำนวนมาก ฉะนั้น เพื่อให้ง่ายแก่การปฏิบัติ จึงได้มีกฎหมายใช้บังคับในแต่ละเหล่าทัพเป็นสัดส่วนไม่ปะปนกัน กำลังพลทหารได้รับอนุญาตให้เสนอคำร้องทุกข์หรือข้อบกพร่องข้อต่อผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไป ตามกระบวนการที่เป็นทางการซึ่งผู้บังคับบัญชาดังกล่าว ต้องตอบข้อร้องทุกข์ หรือคำถามนั้น และยังได้รับสิทธิในการติดต่อสื่อสารโดยตรงกับเจ้าหน้าที่พลเรือนที่ได้รับการคัดเลือกให้มาเป็นผู้แทนของกำลังพลผู้นั้น

ในที่นี้จะกล่าวถึงการร้องทุกข์ของทหารอากาศ และทหารเรืออเมริกันโดยย่อ ดังต่อไปนี้²¹

1. ระบบการร้องทุกข์ของทหารอากาศอเมริกัน

1.1 วัตถุประสงค์ในการร้องทุกข์ การร้องทุกข์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อขจัดทุกข์ของบรรดาทหารอากาศ อันเป็นนโยบายเบื้องต้น และเป็นความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาทุกคน

1.2 เหตุแห่งการร้องทุกข์ สำหรับการร้องทุกข์ของทหารอเมริกันนั้น กฎหมายให้โอกาสร้องทุกข์ได้ทุกเรื่อง ทั้งในเรื่องของการบังคับบัญชา การกระทำต่าง ๆ ของผู้บังคับบัญชาที่ไม่ถูกต้อง และเรื่องเกี่ยวกับวินัย ซึ่งพอสรุปเหตุแห่งการร้องทุกข์ได้ 4 ประการ ดังนี้

1.2.1 เรื่องเกี่ยวกับวินัย

1.2.2 ประสิทธิภาพในแต่ละหน่วยงาน

1.2.3 การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาในแต่ละหน่วยงาน

1.2.4 เรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

²⁰ สุนทร ตรีภิรมย์, ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ, 2536

²¹ ระพีพัชร จารัส, “ปัญหาการร้องทุกข์ของทหาร” หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 11 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ, 2537, 17-19

1.3 การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ มีหลักเกณฑ์การพิจารณาพอสรุปได้ดังนี้

1.3.1 เมื่อได้รับเรื่องร้องทุกข์ ผู้บังคับบัญชาจะต้องพิจารณาเรื่องร้องทุกข์อย่างยุติธรรม และพิจารณาว่าเรื่องร้องทุกข์นั้น ไม่เป็นการปรักปรำจนเกินไป โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงและสถานการณ์

1.3.2 การพิจารณาต้องมีการยืดหยุ่นและอ้อมข้อมกัน ระหว่างผู้ร้องทุกข์และผู้ทำให้เกิดทุกข์

1.3.3 หากมีการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์แล้ว จะต้องเขียนรายงานการพิจารณาเสนอต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น

1.3.4 รายงานการร้องทุกข์ต้องสั้น เข้าใจง่าย และรวบรวมข้อมูลได้อย่างชัดเจน รวมถึงจะต้องเสนอการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ให้ชัดเจนด้วย

1.3.5 ส่งรายงานการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นี้ ต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อเสนอต่อไปยังผู้บัญชาการทหารอากาศต่อไป

2. ระบบการร้องทุกข์ของทหารเรืออเมริกัน

การร้องทุกข์ของทหารเรืออเมริกัน มีองค์กรในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของทหารเรือและลูกเรืออเมริกัน ชื่อ “The Navy of The Naval Inspector General” ทำหน้าที่พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของบรรดาทหารเรือ โดยมีเจ้าหน้าที่ในส่วนของทหารเรือ เพื่อคอยดูแลและตรวจตราทุกข์ของทหาร และรายงานทุกข์รวมถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชา การกวัดขั้นวินัยประสิทธิภาพในการทำงานของทหาร และรายงานต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อเสนอต่อเลขานุการกองทัพเรือ (The Secretary of the Navy) ซึ่งมีหน้าที่ต้องแก้ไขสถานการณ์ และรายงานเรื่องร้องทุกข์นั้นตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไป

2.1 วัตถุประสงค์ในการร้องทุกข์ เพื่อแก้ไขปัญหาและข้อขัดข้องสำหรับทหาร ซึ่งมีแนวคิดพื้นฐานว่าการพิจารณาแก้ไขทุกข์ของทหารอย่างรีบด่วน จะเป็นผลดีต่อการทำงาน

2.2 เหตุแห่งการร้องทุกข์ ทหารเรือสามารถร้องทุกข์ได้ในทุก ๆ เรื่อง เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับวินัย การจัดการกำลังพล การบังคับบัญชาสามารถร้องทุกข์ได้ในทุกเขต ความรับผิดชอบของทหารเรือ ไม่ว่าจะเป็นบนฝั่งหรือในทะเล ซึ่งพอสรุปเหตุแห่งการที่จะร้องทุกข์ได้ 4 ประการ คือ

2.2.1 เรื่องร้องทุกข์ทั่ว ๆ ไป ของทหาร

2.2.2 เรื่องร้องทุกข์ในเรื่องเทคนิคต่างๆ เช่น กัมมันตภาพรังสี

2.2.3 เรื่องร้องทุกข์ที่เกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชา

2.2.4 เรื่องร้องทุกข์อันเรื่องเร่งด่วน และต้องการคำตัดสินใจจาก
ผู้บังคับบัญชา

2.3 วิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ เมื่อมีเรื่องร้องทุกข์เข้ามานั้น เจ้าหน้าที่
ผู้ตรวจการทั่วไปเรื่องร้องทุกข์ (Inspector General) จะเป็นผู้รับ และตรวจสอบพิจารณา ดังนี้

2.3.1 รวบรวม และศึกษาปัญหาเรื่องร้องทุกข์
2.3.2 ตรวจสอบกับกฎข้อบังคับ และผู้มีอำนาจพิจารณาในสาย
การบังคับบัญชา

2.3.3 พิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้นอย่างรวดเร็ว
2.3.4 เขียนรายงานการร้องทุกข์ ทั้งปัญหาและข้อพิจารณา
2.3.5 เสนอรายงานต่อหัวหน้าผู้ตรวจการ (Chief Inspector) หรือ
ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง

สำหรับการพิจารณานั้น ในเบื้องต้นจะเป็นหน้าที่ของผู้ตรวจการ
ทั่วไป (IG) ซึ่งจะต้องเสนอต่อไปยังหัวหน้าผู้ตรวจการหรือผู้บัญชาการชั้นสูง เพื่อพิจารณาร้องทุกข์
นี้ไปยังองค์กร “The Navy of the Naval Inspector General” เพื่อพิจารณาอีกครั้ง ซึ่งองค์กรนี้เป็นผู้
รวบรวมเรื่องร้องทุกข์ต่าง ๆ ในแต่ละปี เพื่อใช้ในการปรับปรุงหน่วยงานต่อไป โดยจะต้องมีการ
ติดตามผลการพิจารณาภายหลังที่ได้แก้ไขทุกข์ของทหารไปแล้วด้วย และในกรณีที่ต้องคัดพิจารณา
เรื่องร้องทุกข์นั้นเห็นว่าการพิจารณานั้นไม่ถูกต้องตามกฎหมายจะต้องพิจารณาใหม่ โดยเจ้าหน้าที่
ขององค์กรจะเป็นผู้ที่เริ่มสืบสวนสอบสวนใหม่ และมีการพิจารณาใหม่ แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานการ
พิจารณาเรื่องร้องทุกข์เดิม เพียงแต่การพิจารณาใหม่จะทำให้เรื่องร้องทุกข์สมบูรณ์ขึ้นเท่านั้น

1.2 ประเทศสิงคโปร์

1.2.1 สิทธิและเสรีภาพของทหารในประเทศสิงคโปร์²²

กองทัพสิงคโปร์ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2504 อยู่ในสังกัดกระทรวงกลาโหม
สิงคโปร์ โดยกองทัพสิงคโปร์นั้น ประกอบไปด้วย สามเหล่าทัพ คือ กองทัพบก, กองทัพเรือ และ
กองทัพอากาศ ซึ่งมีหน้าที่ปกป้องผลประโยชน์ของอาณาจักรไทย และบูรณภาพดินแดนของ
สิงคโปร์จากภัยคุกคามภายนอก ดังนั้น บทบาททหารของสิงคโปร์ มีบทบาทเพียงแต่การรักษา
อธิปไตย และส่งเสริมความเข้มแข็งแก่สิงคโปร์ ปัจจุบันฝ่ายทหารอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของรัฐบาล
พลเรือน สิทธิและเสรีภาพของทหารไม่ได้มีกำหนดไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญประเทศสิงคโปร์
แต่บุคคลทุกคน มีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย และย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกัน

²² โสภารัตน์ จารุสมบัติ “โครงการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเรื่อง สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชน
ชาวไทย” สถาบันพระปกเกล้า, ส่วนที่ 10. 15

มีเสรีภาพในชีวิตของตน และมีเสรีภาพส่วนบุคคลตามที่กำหนดโดยกฎหมาย มีเสรีภาพในการพูดและการแสดงออก เว้นแต่ในกรณีที่พิจารณาแล้ว เห็นว่าเพื่อความจำเป็น หรือเพื่อประโยชน์ความมั่นคงของประเทศ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ความเป็นระเบียบของสังคม หรือศีลธรรมอันดีจะกระทำมิได้ จะไม่ถูกลงโทษจากการกระทำหรือการละเว้นกระทำการใดๆ ซึ่งกฎหมายไม่ได้บัญญัติว่าเป็นการกระทำผิดในขณะที่ทำนั้น รวมทั้งบุคคลจะต้องไม่ได้รับโทษเกินกว่าความผิดที่ตนได้กระทำ เป็นต้น

1.2.2 สิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์²³

ในส่วนการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์ ได้มีการบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติกองกำลังสิงคโปร์ (Singapore Armed Forces Act.) ซึ่งกล่าวไว้โดยย่อ ดังนี้

1) เหตุแห่งการร้องทุกข์ การร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์มีหลักเกณฑ์บัญญัติไว้ในมาตรา 204 หมวด 11 ของพระราชบัญญัติกองกำลังสิงคโปร์ (Singapore Armed Forces Act.) ว่าเหตุในการร้องทุกข์นั้น จะเป็นเหตุใดก็ได้ แต่ต้องเป็นเหตุที่มีเรื่องเกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชาของทหาร ซึ่งทหารผู้ร้องทุกข์นั้น เห็นว่าตนไม่ได้รับความยุติธรรม ซึ่งในที่นี้สันนิษฐานได้ว่าเป็นเรื่องที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมาย ซึ่งพอสรุปเหตุแห่งการที่จะร้องทุกข์ได้ 3 ประการคือ เรื่องเกี่ยวกับวินัย การบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชา และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

2) การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ มีหลักเกณฑ์การพิจารณาพอสรุปได้ ดังนี้

- (1) ผู้ร้องทุกข์ จะต้องร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นขึ้นไปได้
- (2) เมื่อได้รับเรื่องร้องทุกข์แล้ว ผู้บังคับบัญชาผู้รับเรื่องร้องทุกข์ จะต้องพิจารณา และรายงานตามลำดับ
- (3) ในกรณีที่มีผู้ร้องทุกข์กับผู้ถูกร้องทุกข์มีสเท่ากัน ผู้ร้องทุกข์สามารถร้องทุกข์ข้ามไปยังผู้บังคับบัญชาอีกชั้นหนึ่งได้
- (4) เมื่อรับเรื่องร้องทุกข์แล้ว ต้องจัดให้มีการสอบสวนแก้ไขทุกข์ให้กับผู้ร้องทุกข์โดยรีบด่วน และจะต้องติดตามการสอบสวน และพิจารณาอย่างสม่ำเสมอ อย่าให้ชักช้า
- (5) เมื่อพิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว ต้องส่งคำพิจารณาให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ
- (6) เมื่อผู้ร้องทุกข์ได้รับทราบคำพิจารณาแล้ว ผู้ร้องทุกข์ยังไม่พอใจ ผู้ร้องทุกข์สามารถร้องทุกข์ต่อสภากองทัพฯ (The Armed Force Council) พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งสภากองทัพฯ ประกอบด้วย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงกลาโหม ผู้บังคับบัญชาสูงสุด ผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ และผู้บัญชาการทหารอากาศ โดยมีนายกรัฐมนตรีหรือประธานาธิบดี เป็นประธานตามแต่โอกาส ซึ่งสภากองทัพฯ มีหน้าที่เป็นที่ปรึกษาในด้านทหาร

²³ ระพีพัชร จารัส, “เพ็ญอ้อ”

ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ และรับผิดชอบพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ที่ได้เสนอเข้ามา ทั้งเรื่องการจัดการกำลังพล วินัย รวมทั้งการร้องทุกข์

2. เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารต่างประเทศกับการร้องทุกข์ของทหารประเทศไทย

จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศสิงคโปร์ และประเทศไทย ให้ความสำคัญด้านสิทธิมนุษยชนแก่ทหารในประเทศของตน เนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพแก่ทหารเช่นเดียวกัน โดยเฉพาะในสิทธิการร้องทุกข์ ถือเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงมี ซึ่งจะนำมาเปรียบเทียบให้เห็นว่าทั้งสามประเทศนี้ กฎหมายได้บัญญัติ หรือมีหลักเกณฑ์การให้สิทธิร้องทุกข์แก่ทหารมีความคล้ายคลึง หรือแตกต่างกันอย่างไรสรุปได้ ดังนี้

2.1 เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศอเมริกากับประเทศไทย

ตามที่ได้กล่าวให้ทราบถึงการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกาข้างต้นแล้ว ผู้วิจัย จะขอนำมาเปรียบเทียบกับสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย ในเรื่องต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

2.1.1 กฎหมายที่บัญญัติในเรื่องการให้สิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร ในส่วนนี้

จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายที่บัญญัติถึงการให้สิทธิในการร้องทุกข์ของทหารในแต่ละเหล่าทัพ เป็นสัดส่วน ไม่ปะปนกัน ซึ่งแตกต่างกับประเทศไทย ที่มีกฎหมายบัญญัติถึงการให้สิทธิในการร้องทุกข์ของทหารเพียงฉบับเดียว คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยกฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้กับทุกเหล่าทัพ ส่วนสาเหตุที่แตกต่างกันนั้น คงเนื่องมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นประเทศที่มีกำลังกองทัพขนาดใหญ่ และในแต่ละกองทัพ มีกำลังพลอยู่เป็นจำนวนมาก ฉะนั้น เพื่อให้ง่ายแก่การปฏิบัติ จึงได้มีกฎหมายใช้บังคับในแต่ละเหล่าทัพเป็นสัดส่วน ไม่ปะปนกัน

2.1.2 วัตถุประสงค์ในการให้สิทธิการร้องทุกข์ของทหาร ในส่วนนี้ ทั้งประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศไทย มีแนวความคิดพื้นฐานในเรื่องของการให้สิทธิร้องทุกข์ของทหารที่เหมือนกัน กล่าวคือ การพิจารณาแก้ไขทุกข์ของทหารอย่างรีบด่วน ย่อมบังเกิดผลดีต่อการปฏิบัติงาน เพื่อให้ทหารผู้ได้รับทุกข์ได้รับการเยียวยา แก้ไข ปลดเปลื้องทุกข์โดยเร็ว

2.1.3 เหตุแห่งการร้องทุกข์ ในเรื่องของเหตุแห่งการร้องทุกข์นั้น จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้เปิดโอกาสในการให้สิทธิร้องทุกข์ของทหารอย่างกว้างขวาง หรืออาจจะกล่าวได้ว่า ทหารอเมริกันสามารถที่จะร้องทุกข์ได้ในทุก ๆ เรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของวินัย ประสิทธิภาพของหน่วย การปกครองบังคับบัญชา เรื่องที่อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพของทหารหรือเรื่องอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในขณะที่ระบบการร้องทุกข์ของประเทศไทย ได้จำกัดสิทธิการร้องทุกข์ของทหาร

ไว้เพียง 2 เรื่องเท่านั้น กล่าวคือ เรื่องที่ผู้บังคับบัญชากระทำผิดอย่างไม่ยุติธรรม หรือผิดกฎหมาย หรือผิดแบบธรรมเนียมของทหาร และเรื่องเกี่ยวกับสิทธิหรือประโยชน์อันควรจะได้รับ ซึ่งหากเป็นเรื่องที่นอกเหนือจาก 2 กรณีนี้แล้ว ทหารก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการร้องทุกข์ได้ เนื่องจากอยู่เหนือกฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนด รวมถึงกฎหมายยังมีข้อห้าม ข้อจำกัดในการร้องทุกข์ที่ห้ามกระทำอีกด้วย

2.1.4 วิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา ได้มีการกำหนดเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์อย่างเป็นระบบ โดยมีองค์กรสำหรับรับเรื่องราวร้องทุกข์ ซึ่งเป็นหน่วยขึ้นตรงของแต่ละเหล่าทัพ และมีเจ้าหน้าที่ตรวจการทั่วไป (Inspector General) เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวม และศึกษาเรื่องร้องทุกข์ พร้อมทั้งพิจารณาเสนอหนทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วทำรายงานเสนอผู้บังคับบัญชาการเหล่าทัพต่อไป นอกจากนี้แล้ว องค์กรที่จัดตั้งขึ้นดังกล่าวข้างต้น ยังเป็นผู้รวบรวมเรื่องร้องทุกข์ต่าง ๆ ในแต่ละปี เพื่อใช้ในการปรับปรุงหน่วยงานต่อไปอีกด้วย สำหรับประเทศไทยนั้น มิได้กำหนดวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ไว้อย่างชัดเจน ตลอดจนมิได้มีเจ้าหน้าที่ที่จะทำการพิจารณาโดยเฉพาะ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา เพียงแต่กำหนดเรื่องนี้ไว้อย่างกว้าง ๆ กล่าวคือ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องร้องทุกข์เมื่อใด ต้องรีบไต่สวนและจัดการแก้ไขความเดือดร้อน หรือชี้แจงให้ผู้ร้องทุกข์เข้าใจเท่านั้น ซึ่งทำให้เห็นได้ว่าการปฏิบัติในเรื่องของวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น อาจไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาของแต่ละหน่วยงาน ที่จะเลือกใช้วิธีการอย่างไร ในการแก้ไขความเดือดร้อน หรือชี้แจงให้ผู้ร้องทุกข์ได้มีความเข้าใจเท่านั้น

2.2 เปรียบเทียบสิทธิการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์กับประเทศไทย

ตามที่ได้กล่าวไว้ที่ราบถึงระบบการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์แล้ว จะเห็นได้ว่า กฎหมายให้สิทธิการร้องทุกข์แก่ทหารนั้น ได้กำหนดเหตุแห่งการร้องทุกข์ไว้คล้ายคลึงกับประเทศไทยในลักษณะที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการปกครองบังคับบัญชาเป็นหลัก สำหรับวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น ทั้งประเทศสิงคโปร์และประเทศไทยต่างก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ไว้อย่างกว้าง ๆ เหมือนกัน กล่าวคือ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องร้องทุกข์แล้ว ต้องจัดการให้มีการสอบสวนแก้ไขทุกข์ให้กับผู้ร้องทุกข์โดยรีบด่วนเท่านั้น แต่มิได้มีการกำหนดให้มืองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ที่จะดำเนินการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ไว้โดยเฉพาะ ดังเช่น ระบบการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้กล่าวมาข้างต้น สำหรับในส่วนที่จะแตกต่างกัน ก็คือ ในกรณีที่ผู้ร้องทุกข์ไม่พอใจในคำวินิจฉัย ซึ่งผู้ร้องทุกข์สามารถร้องทุกข์ได้อีก หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการอุทธรณ์คำวินิจฉัยร้องทุกข์ นั่นเอง ในเรื่องนี้ ประเทศสิงคโปร์ได้กำหนดให้ผู้ร้องทุกข์สามารถอุทธรณ์ต่อสภากองทัพ (The Armed Force Council) หากเห็นว่าการร้องทุกข์นั้น ไม่ได้รับ

การปลดเปลื้อง หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม ซึ่งแตกต่างการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทย การอุทธรณ์คำวินิจฉัยร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทยนั้น หากผู้ร้องทุกข์ยังไม่หมดความสงสัย หรือทุกข์ยังไม่ได้รับการเยียวยาปลดเปลื้อง สามารถร้องทุกข์ได้อีกต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงขึ้นไป เป็นลำดับ แต่จะไม่มีองค์กรพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์

3. วิเคราะห์ประเด็นปัญหาเรื่องการร้องทุกข์ของทหารตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476

ประเด็นปัญหาในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้อห้ามในการร้องทุกข์ตามพระราชบัญญัติ วินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ซึ่งถือว่าเป็นการจำกัดสิทธิที่พึงมีตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ เพื่อหา แนวทางการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร ให้ได้รับความเป็นธรรมและเท่าเทียมกับ ข้าราชการอื่น ๆ ในประเทศไทย ดังนี้

3.1 ทหารจะร้องทุกข์ได้แต่สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่นเป็นอันขาด และห้ามลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน และห้ามประชุมกันเพื่อหาหรือ เรื่องจะร้องทุกข์ (มาตรา 23)

ในเรื่องการร้องทุกข์ของทหาร เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้ร้องทุกข์ ผู้อื่นจะร้องทุกข์ แทนไม่ได้ และจะมอบหมายให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทนตนก็ไม่ได้เช่นกัน แม้จะมีผู้ร้องทุกข์หลายคน การร้องทุกข์ก็ต้องแยกเป็นรายคน ดังนั้น หากร้องทุกข์เป็นหนังสือจะรวมกันลงชื่อร้องทุกข์ไม่ได้ หรือหากร้องทุกข์ด้วยวาจา จะเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคนไม่ได้ แยกเป็นประเด็น ดังนี้

3.1.1 ทหารจะร้องทุกข์ได้แต่สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่นเป็นอันขาด ซึ่งการร้องทุกข์ตามกฎหมายระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่ว่าการร้องทุกข์แทนผู้อื่น ผู้มีสิทธิ ร้องทุกข์ จะมอบหมายให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทนได้ ในกรณีดังนี้

- 1) เกิดกรณีเจ็บป่วย จนไม่สามารถร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง
- 2) เกิดเหตุอยู่ในต่างประเทศ และมีเหตุให้ไม่อาจร้องทุกข์ได้ทัน ภายในเวลา

ที่กำหนด

3) เกิดมีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์เห็นสมควร การสามารถมอบหมายให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทนได้ แต่จะต้องทำเป็นหนังสือ และลงลายมือชื่อผู้มีสิทธิ ร้องทุกข์ พร้อมทั้งหลักฐานแสดงเหตุจำเป็นข้างต้น ถ้าไม่สามารถลงลายมือชื่อได้ให้พิมพ์ ลายนิ้วมือ โดยมีพยานลงลายมือชื่อรับรองอย่างน้อยสองคน ดังนั้น การร้องทุกข์ของทหารสามารถ ให้ผู้อื่นร้องทุกข์ได้ เมื่อมีเหตุจำเป็นเช่นกัน

3.1.2 ห้ามทหารลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน ถือเป็น การปิดกั้นสิทธิของกำลังพลที่เดือนร้อน หรือประสบปัญหาหรือเหตุการณ์นั้น ๆ ในเรื่องเดียวกัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนในชุมชนที่ประสบปัญหาความเดือนร้อนในเรื่องเดียวกัน กลับสามารถลงชื่อรวมกันได้ ซึ่งจะทำให้เรื่องที่เดือนร้อนหรือที่จะร้องทุกข์นั้น มีความน่าเชื่อถือ มีน้ำหนัก สามารถชี้แจง ต่อรอง ผู้บังคับบัญชาได้ ทำให้มีความกล้าในการแสดงความคิดเห็น หรือพูดในเรื่องที่เป็นทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชามากยิ่งขึ้น และถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรได้รับการแก้ไข

3.1.3 ห้ามทหารประชุมกันเพื่อหารือเรื่องที่จะร้องทุกข์ เป็นการปิดกั้นสิทธิของกำลังพลในการที่จะปรึกษาหารือในเรื่องต่าง ๆ ที่จะร้องทุกข์ เช่น การเตรียมข้อมูลความรู้ ข้อกฎหมาย ความถูกต้อง ที่ผู้จะร้องทุกข์ต้องเตรียมการเพื่อใช้เป็นข้อมูล ข้อต่อรอง หรือเป็นสิ่งที่จะทำให้ผู้บังคับบัญชาดำเนินการแก้ไข ซึ่งแตกต่างจากข้าราชการตำรวจและข้าราชการพลเรือน มีสิทธิที่ผู้ได้บังคับบัญชาหรือผู้ที่มีทุกข์ สามารถปรึกษาหารือ เข้าพบผู้บังคับบัญชา เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องทุกข์ที่เกิดขึ้น และเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนทั่วไปนั้น มีสิทธิในการประชุมหารือได้อย่างเต็มที่ แม้แต่ผู้ต้องหายังมีสิทธิได้พบทนายความ เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับคดีความ แต่ทหารไม่สามารถกระทำได้

3.2 ห้ามทหารร้องทุกข์ในเวลาที่กำลังเข้าแถว หรือในขณะที่กำลังทำหน้าที่ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เป็นยามหรือเป็นเวร เป็นต้น และห้ามร้องทุกข์ก่อนเวลาล่วงไปแล้วยี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น (มาตรา 24)

การมีข้อห้ามทหารร้องทุกข์ในเวลาที่กำลังเข้าแถว เพราะความมีวินัยของทหารประการหนึ่งที่สามารถเห็นได้ชัดเจน คือ ขณะเวลาที่ทหารกำลังเข้าแถว ดังนั้น หากปล่อยให้มีการร้องทุกข์ในเวลาที่กำลังเข้าแถว ย่อมทำให้เสียวินัยได้ และห้ามร้องทุกข์ขณะที่กำลังทำหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เวลาเป็นยาม เป็นเวรนั้น เพราะกฎหมายไม่ต้องการให้เสียหน้าที่ราชการขณะกำลังปฏิบัติอยู่ แต่ประเด็น คือ ห้ามไม่ให้ร้องทุกข์ก่อนเวลาล่วงไปแล้วยี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว เมื่อมีเหตุให้เกิดข้อขัดข้องใจ เกิดความทุกข์ ความเดือนร้อน ความไม่เป็นธรรมน่าจะสามารถร้องทุกข์ได้ นับจากเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้นไม่ควรจะมีข้อจำกัดสิทธิของกำลังพล เพื่อให้ทหารได้รู้สึกว่าคุณบังคับบัญชาเห็นว่าทุกข์ของตนนั้นเป็นเรื่องสำคัญ

3.3 ห้ามทหารร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรงเกินไป ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชานั้นมิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่จะทำได้ ตามความในหมวด 3 แห่งพระราชบัญญัตินี้ (มาตรา 25)

มาตรการบังคับทางวินัย โดยการลงทัณฑ์ทางวินัยทหารนั้น ถือเป็นเครื่องมือในการจัดการกับผู้กระทำผิดต่อวินัยทหาร และขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือด่านแรกของผู้บังคับบัญชาในอันที่จะรักษาระเบียบวินัยของทหาร เพื่อช่วยเสริมสร้างกองทัพให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย และมีประสิทธิภาพเข้มแข็ง มาตรการนี้ มีประเด็น คือ ควรเพิ่มข้อความในมาตรานี้ว่า เมื่อเกิดกรณีผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์ไม่เป็นไปตามขั้นตอนของทัณฑ์ 5 สถาน คือ 1. ภาคทัณฑ์ 2. ทัณฑ์กรรม 3. กัก 4. ชัง 5. จำขัง ซึ่งบางกรณีเป็นความผิดครั้งแรก ผู้บังคับบัญชาควรลงทัณฑ์ด้วยการภาคทัณฑ์ แต่กลับสั่งขัง และหรือ กรณีกำลังพลทำความผิดอย่างเดียวกัน แต่กลับลงทัณฑ์ไม่เหมือนกัน เช่น ลงโทษคนหนึ่งด้วยวิธีการภาคทัณฑ์ แต่อีกคนหนึ่งกลับลงโทษด้วยวิธีทัณฑ์กรรม ซึ่งเป็นการทำความผิดเหมือนกัน แต่ลงโทษไม่เท่าเทียมกัน เป็นการเหลื่อมล้ำของกำลังพล หรือถูกผู้บังคับบัญชากลับแก้ง สามารถให้ทหารร้องทุกข์ได้ ซึ่งในกรณีนี้ไม่มีบัญญัติไว้ให้ร้องทุกข์

3.4 กรณีที่ความทุกข์ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย เมื่อทหารผู้ใด ได้มีการร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบที่ว่ามีแล้ว และเวลาล่วงผ่านไปสัปดาห์วัน ยังไม่ได้รับความชี้แจงอีกทั้งความเดือดร้อนก็ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก และในการร้องทุกข์ครั้งนี้ ให้ชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว ตั้งแต่เมื่อใด (มาตรา 28)

เมื่อมีการร้องทุกข์โดยชอบแล้ว เป็นหน้าที่ของผู้มีอำนาจที่จะสั่งไต่สวนและแก้ไขความเดือดร้อนให้แก่ผู้ร้องทุกข์ ซึ่งเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคำว่า การพิจารณาทางปกครอง ตามพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 มาตรา 5 แล้ว จะเห็นได้ว่าการพิจารณาทางปกครอง หมายความว่า การเตรียมการ และการดำเนินการของเจ้าหน้าที่ เพื่อจัดให้มีคำสั่งทางปกครอง การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ จึงเป็นการพิจารณาทางปกครอง ฉะนั้น การไต่สวนและแก้ความเดือดร้อนให้แก่ผู้ร้องทุกข์ จึงเป็นการพิจารณาทางปกครองด้วยเช่นกัน ซึ่งอยู่ภายใต้บังคับแห่งพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ.2539 ด้วย

ประเด็นปัญหา คือ เมื่อระยะเวลา 15 วันล่วงผ่านไปแล้ว ผู้ร้องทุกข์ยังไม่ได้รับคำชี้แจง และความเดือดร้อนยังไม่ได้รับการปลดปล่อยเยียวยา ผู้ร้องทุกข์จึงจะสามารถร้องทุกข์ใหม่ได้อีก โดยให้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดไปตามลำดับ พร้อมกับการร้องทุกข์ใหม่นี้ ผู้ร้องทุกข์ต้องชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว ตั้งแต่เมื่อใดด้วย ซึ่งความชัดเจนในเรื่องกระบวนการปลดปล่อยเหตุแห่งการร้องทุกข์ เมื่อการร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาในชั้นแรกไม่บรรลุผล และให้ร้องทุกข์ต่อไปยังผู้บังคับบัญชาชั้นถัดไป โดยที่ในการร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาในชั้นถัดไป

ก็ไม่มีหลักคำประกันใด ๆ ว่าเรื่องที่เดือดร้อน หรือปัญหาจะได้รับการแก้ไขและยังต้องรอลงนามพื้น ลิบห้าวัน เมื่อไม่ได้รับการแก้ไข จึงจะร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก ซึ่งไม่มีหลักประกันใดๆ ที่จะรับรองว่าการร้องทุกข์ครั้งใหม่นี้ จะได้รับการแก้ไขปัญหา

3.5 กรณีที่ทหารผู้ร้องทุกข์นั้น หากกระทำไปโดยผิดระเบียบ ผู้ร้องทุกข์จะต้อง มีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร (มาตรา 31)

การร้องทุกข์ เป็นวิธีการที่ใช้ตรวจสอบความชอบที่ผู้บังคับบัญชาได้กระทำลงไป และเป็นวิธีการที่จะได้รับการเยียวยาปลดเปลื้องความเดือดร้อน การร้องทุกข์ จึงมีผลกระทบต่อ อำนาจการบังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะหากผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจ หน้าที่โดยไม่ถูกต้อง ก็จะต้องถูกเพิกถอนคำสั่งหรือการกระทำนั้น ๆ และผู้ได้รับผลการกระทำของ ผู้บังคับบัญชาย่อมได้รับการเยียวยาปลดเปลื้องความเดือดร้อนตามควรแก่กรณี ดังนั้น หากข้อความ ที่ร้องทุกข์เป็นความเท็จ หรือร้องทุกข์ผิดระเบียบ จะทำให้คำชี้แจง และการเยียวยาปลดเปลื้อง ความเดือดร้อนเป็นไปอย่างไม่ถูกต้อง หรือไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการร้องทุกข์ที่แท้จริง การวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ อาจพิจารณาผิดประเด็นได้ ซึ่งไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ร้องทุกข์นั้นได้ แต่มาตรานี้ ประเด็นปัญหา คือ การร้องทุกข์นั้น กระทำไปโดยผิดระเบียบที่กล่าวตามมาตรา 21 - 30 ผู้ร้องทุกข์ จะต้องมีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร ในความเป็นจริงแล้วการร้องทุกข์ไม่ควร จะมีโทษกำหนดไว้ ในเมื่อให้สิทธิในการร้องทุกข์แล้วหากร้องทุกข์ผิดไปจากมาตรา 21-30 ถือเป็น ความผิดอีก และจะต้องถูกลงโทษเท่ากับว่าเป็นการเพิ่มทุกข์ให้แก่ผู้ร้องทุกข์มากยิ่งขึ้น แต่หากร้องทุกข์ เป็นความเท็จ ให้ถือว่ามีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร

3.6 ประเด็นปัญหาอื่น ๆ นอกจากปัญหาการจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์แล้ว การร้องทุกข์ ของทหาร ยังคงมีปัญหาในอีกหลาย ๆ ด้าน ซึ่งควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้เกิดความเหมาะสม มากยิ่งขึ้น ได้แก่

3.6.1 ปัญหาเกี่ยวกับเหตุแห่งการร้องทุกข์ เกิดจากการบัญญัติด้วยกฎหมายไว้ ไม่ชัดเจน ไม่ครอบคลุม ทำให้ข้าราชการทหารไม่เข้าใจเรื่องเหตุของการร้องทุกข์ที่แท้จริงและ ไม่ทราบถึงหลักเกณฑ์วิธีการในการร้องทุกข์ ทำให้การใช้สิทธิร้องทุกข์ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้การร้องทุกข์ ไม่อาจบรรลุวัตถุประสงค์ของกฎหมายที่ตั้งไว้ ได้แก่

1) ปัญหาเรื่องถ้อยคำของกฎหมาย และมีได้ระบุจุดประสงค์ของการร้องทุกข์ ไว้ในกฎหมาย มาตรา 21 และมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เพียงแต่ได้กล่าวไว้ว่า การกระทำของผู้บังคับบัญชาที่ไม่ยุติธรรม ผิดกฎหมายและผิดแบบธรรมเนียม ทหารนั้น ผู้ร้องทุกข์สามารถที่จะร้องทุกข์ได้ ซึ่งหากเป็นกรณีที่ผู้บังคับบัญชาใช้ระเบียบหรือ กฎหมาย เป็นเครื่องมือในการกลั่นแกล้งผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชามีสิทธิร้องทุกข์ได้หรือไม่

2) ปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตแห่งการร้องทุกข์และเหตุแห่งการร้องทุกข์ สำหรับปัญหานี้เกิดขึ้น เนื่องจากกฎหมายมิได้กำหนดเหตุแห่งการร้องทุกข์ไว้ให้ชัดเจน ซึ่งกล่าวว่า ถ้าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจอย่างไม่ยุติธรรมต่อผู้บังคับบัญชาแล้วสามารถให้ผู้ได้บังคับบัญชา ร้องทุกข์ได้ แต่มิได้ระบุขอบเขต และเหตุในการร้องทุกข์ให้ชัดเจนว่ามีเหตุอะไรบ้าง จึงสมควร ที่จะกำหนดไว้ เกี่ยวกับเรื่องที่สามารถร้องทุกข์ได้

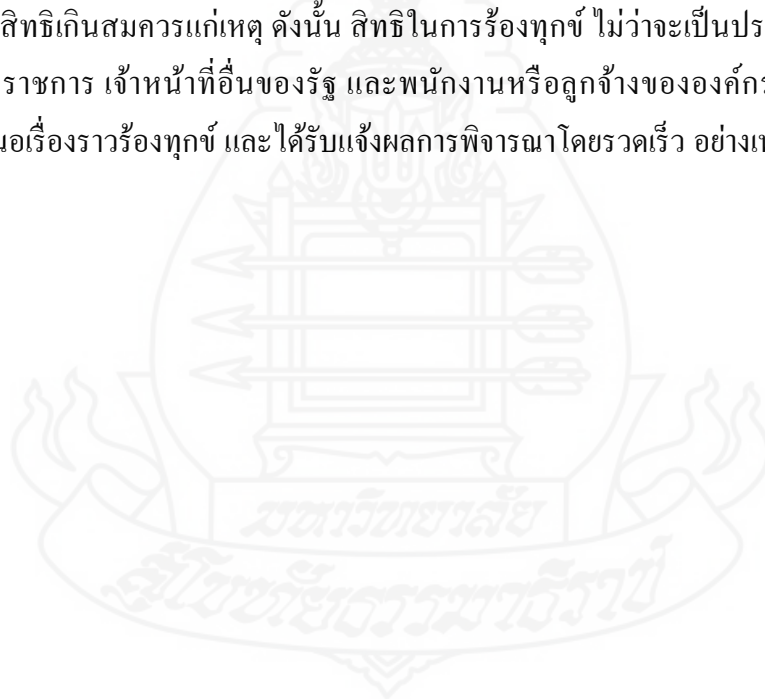
3) ปัญหาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิร้องทุกข์ ปัญหานี้เกิดจากผู้ร้องทุกข์มักเป็น ข้าราชการทหารชั้นผู้น้อย ไม่คุ้นเคยกับระเบียบและสิทธิหน้าที่ของตนเอง มักเกิดความเกรงใจ ไม่กล้าโต้แย้ง คัดค้าน ทำให้เกิดการเกลี้ยกล่อมได้ง่าย ดังนั้น ควรบัญญัติให้มีการคุ้มครองสิทธิ ผู้ร้องทุกข์ เพื่อให้ผู้ร้องทุกข์ได้เกิดความมั่นใจว่าหากร้องทุกข์ไปแล้วจะไม่เกิดการกลั่นแกล้งหรือ ถูกผู้บังคับบัญชาลงโทษ ซึ่งอาจเกิดผลเสียแก่ตนเองในภายหน้า เพราะไม่แน่ใจว่าเมื่อร้องทุกข์แล้ว เรื่องร้องทุกข์ของตน จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมหรือไม่

3.6.2 ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ โดยที่กฎหมายในเรื่องการร้องทุกข์ ของข้าราชการทหาร ได้กำหนดวิธีการเกี่ยวกับการดำเนินการเรื่องร้องทุกข์ไว้ในมาตรา 29 ของ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 กล่าวไว้ว่า ให้ผู้บังคับบัญชาผู้ที่ได้รับเรื่องร้องทุกข์ รับผิดชอบพิจารณาและจัดการแก้ไขความทุกข์ของผู้ร้องทุกข์โดยเร่งรีบ และเมื่อได้พิจารณาสอบสวน เรื่องร้องทุกข์นั้นแล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาชี้แจงให้ผู้ร้องทุกข์ทราบ การที่กฎหมายไม่ได้กำหนด หลักเกณฑ์และระยะเวลาในการร้องทุกข์ให้ชัดเจนเพียงพอ ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยพิจารณา เรื่องร้องทุกข์ของผู้บังคับบัญชาในแต่ละหน่วยงาน ไม่เป็นแนวทางเดียวกัน ผู้ร้องทุกข์ในแต่ละส่วน ราชการจึงไม่ได้รับการพิจารณาที่มีกฎเกณฑ์และเป็นแนวปฏิบัติเหมือนกัน ทั้งนี้ การพิจารณาเรื่อง ร้องทุกข์ขึ้นอยู่กับผู้บังคับบัญชาของแต่ละกองทัพ ซึ่งอาจทำให้ผลการพิจารณาไม่ได้รับความ เท่าเทียมกัน จึงสมควรที่จะได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องวิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ไว้ให้ชัดเจน ในส่วนของการพิจารณา การสอบสวนและระยะเวลาในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ เพื่อเป็นประโยชน์ ต่อผู้ใช้สิทธิร้องทุกข์ในอนาคตต่อไป

3.6.3 ปัญหาเกี่ยวกับคำวินิจฉัยร้องทุกข์ เมื่อผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจพิจารณา เรื่องร้องทุกข์ได้ดำเนินการพิจารณาเสร็จสิ้นแล้ว และได้แจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทุกข์ทราบแล้ว ในพระราชบัญญัติวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มิได้บัญญัติว่าคำวินิจฉัยนั้นเป็นที่สิ้นสุดหรือไม่ แต่ได้เปิดช่องไว้มาตรา 30 กล่าวไว้ว่า แต่ถ้าผู้ร้องทุกข์ยังไม่หมดความสงสัย ก็ให้ร้องทุกข์ต่อ ผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปได้ ซึ่งในกรณีนี้ ทำให้เกิดปัญหาว่าอย่างไร ถึงจะหมดความสงสัย ในเรื่องร้องทุกข์นั้น กรณีเช่นนี้ จะถือว่าเป็นการอุทธรณ์ต่อไปของผู้ร้องทุกข์ได้หรือไม่ เนื่องจาก ในกฎหมายมิได้กล่าวไว้ถึงการอุทธรณ์การร้องทุกข์ของผู้ร้องทุกข์ ซึ่งถ้าผู้ร้องทุกข์ยังไม่หมดความสงสัย

ตามมาตรา 30 แล้ว การร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นเหนือขึ้นไปนั้น กระบวนการพิจารณาจะยังคงเป็นเช่นเดิม หรือไม่

จะเห็นได้ว่า จากการศึกษาเรื่องสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิทธิอย่างหนึ่งที่กฎหมายกำหนดให้ข้าราชการที่เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้อง ไม่ยุติธรรม ผิดกฎหมาย และแบบธรรมเนียมของทหาร ทหารมีสิทธิที่จะร้องทุกข์ขอความช่วยเหลือให้ได้รับความเป็นธรรมจากผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์เพื่อแก้ไขปลดเปลื้องหรือเยียวยาความเดือดร้อน สิทธิในการร้องทุกข์ ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนทุกคน รวมถึงข้าราชการ เจ้าหน้าที่ของรัฐ พึงมีตามรัฐธรรมนูญ แต่หากทหารยังคงถูกจำกัดสิทธิ มีข้อห้ามในการร้องทุกข์ ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ที่ทหารทุกเหล่าทัพต้องถือปฏิบัติ ซึ่งถูกจำกัดสิทธิด้วยคำว่า “วินัย” เพราะวินัยทหารเป็นรากฐานสำคัญ และเป็นมาตรการจำเป็นที่จะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการเป็นส่วนรวม แต่ในการตรากฎหมายนั้น ก็ควรจะกระทำเฉพาะเท่าที่จำเป็นและได้สัดส่วน ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิเกินสมควรแก่เหตุ ดังนั้น สิทธิในการร้องทุกข์ ไม่ว่าจะเป็นประชาชนทั่วไป ทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ควรจะมีสิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว อย่างเท่าเทียมกัน

บทที่ 5

บทสรุป และข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 ให้ความสำคัญในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเท่าเทียมกัน และได้บัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยไว้ในหมวด 3 มาตรา 25 ถึงมาตรา 49 กล่าวว่า บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำการใดๆ และได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ หากการใช้สิทธิเสรีภาพนั้น ไม่กระทบกระเทือน หรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของภาครัฐและความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน รวมถึงไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น และยังกำหนดว่าบุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิและเสรีภาพหรือได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิด ย่อมมีสิทธิได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือตามกฎหมายบัญญัติ และในกรณีที่กฎหมายมิได้มีการบัญญัติเงื่อนไขสิทธิและเสรีภาพนอกเหนือที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ กฎหมายดังกล่าว ต้องไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม และไม่จำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ

ดังจะเห็นได้ว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 27 กล่าวว่า บุคคลไม่ว่าชายและหญิง ย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่ว่าจะมีความแตกต่างกันในเรื่องใด ๆ ก็ตาม ถ้าการกระทำนั้นไม่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะรับรองให้บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมายเท่าเทียมกัน แต่ยังคงมีข้อจำกัดแก่ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ กล่าวไว้ว่า บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม ซึ่งคำว่า “วินัย” ถือได้ว่าเป็นข้อจำกัดสิทธิและเสรีภาพสำหรับทหารอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะเรื่องการร้องทุกข์ของทหารต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มีข้อห้ามที่ต้องถือปฏิบัติ ซึ่งการร้องทุกข์ ถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2560 มาตรา 41 กล่าวว่า บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ต่อหน่วยงานของรัฐ และได้รับแจ้งผลการพิจารณาโดยรวดเร็ว

จากการที่ได้ศึกษางานวิจัยในครั้งนี้ สิทธิในการร้องทุกข์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476 หมวด 4 ตั้งแต่มาตรา 21 ถึงมาตรา 31 ว่าด้วยเรื่องวิธีการร้องทุกข์ซึ่งมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญ คือ ทหารจะร้องทุกข์ได้สำหรับตนเองเท่านั้น จะมอบหมายให้บุคคลอื่นร้องทุกข์แทนตนไม่ได้ และเหตุที่จะร้องทุกข์ได้ต้องเกิดจากการที่ผู้บังคับบัญชาให้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์โดยไม่ถูกต้อง ไม่ยุติธรรม ผิดกฎหมาย หรือแบบธรรมเนียมทหาร ส่วนเรื่องที่จะร้องทุกข์นั้น มิได้กำหนดระเบียบหรือหลักเกณฑ์ไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน เพียงแต่บัญญัติไว้ว่าวิธีการร้องทุกข์ กฎหมายให้ร้องทุกข์ด้วยวาจา และการร้องทุกข์เป็นหนังสือ และผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ได้รับเรื่องร้องทุกข์ จะต้องรีบดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์นั้น และจะต้องแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทุกข์ทราบโดยเร็ว และถ้าเป็นในกรณีและผู้ร้องทุกข์ยังไม่หมดความสงสัยให้ร้องทุกข์ต่อไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือขึ้นไปอีก และคำวินิจฉัยสิ้นสุดขึ้นอยู่กับดุลพินิจของผู้บังคับบัญชา ตามทางปฏิบัติมีข้าราชการทหารเพียงส่วนน้อยที่จะใช้สิทธิร้องทุกข์เมื่อเห็นว่าผู้บังคับบัญชาไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามกฎหมายและตนไม่ได้รับความเป็นธรรม อีกทั้งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหารพุทธศักราช 2476 ยังคงมีปัญหาประเด็นปัญหาที่สำคัญ คือ มีข้อห้ามซึ่งถือเป็นการจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์ และรวมถึงปัญหาเกี่ยวกับเหตุแห่งการร้องทุกข์ วิธีพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ คำวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ฯ การร้องทุกข์เป็นหลักในการให้ความเป็นธรรมแก่ข้าราชการทหาร เพื่อแก้ไขทุกข์ให้กับข้าราชการทหารที่เดือดร้อนเสียหาย แต่การร้องทุกข์นั้นไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการทหารได้ใช้สิทธิร้องทุกข์อย่างมั่นใจว่าตนจะได้รับการแก้ไขทุกข์ อีกทั้งกฎหมายในเรื่องการร้องทุกข์ยังไม่ชัดเจนในเรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการร้องทุกข์ และไม่ครอบคลุมถึงการใช้ดุลพินิจของผู้บังคับบัญชา ทั้งที่ใช้อย่างมิชอบหรือบิดเบือน ทำให้กฎหมายเรื่องการร้องทุกข์ของข้าราชการทหารที่เป็นอยู่ในปัจจุบันยังไม่เป็นผล และไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้มีระบบร้องทุกข์ ข้าราชการทหารต้องอยู่ภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 โดยเฉพาะเรื่องการร้องทุกข์ ซึ่งบังคับใช้มาเกือบ 84 ปีแล้ว จึงสมควรที่จะได้มีการปรับปรุงกฎหมายในเรื่องนี้ให้มีความทันสมัย เกิดการคุ้มครองสิทธิมากยิ่งขึ้น

สรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญในการวิจัยครั้งนี้

การร้องทุกข์ของทหารตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ที่มีข้อห้ามหรือข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการแก้ไข เนื่องจากเป็นการจำกัดสิทธิจนเกินสมควร หรือเกินความจำเป็น ถึงแม้ว่าจะมีการตรากฎหมายเพื่อรักษาซึ่งระเบียบวินัย แต่การร้องทุกข์ถือเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงมีเทียบเท่ากัน จึงไม่ควรมีการจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์

1.1 ทหารจะร้องทุกข์ได้แต่สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่นเป็นอันขาด ห้ามลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน และห้ามมีการประชุมกันเพื่อหารือเรื่องจะร้องทุกข์ (มาตรา 23) แยกเป็นแต่ละประเด็น ดังนี้

1.1.1 ทหารจะร้องทุกข์ได้แต่สำหรับตนเองเท่านั้น ห้ามร้องทุกข์แทนผู้อื่นเป็นอันขาด ถือได้ว่าเป็นการปิดกั้นจำกัดสิทธิในการร้องทุกข์จนเกินความพอดี ซึ่งการร้องทุกข์ตามกฎหมายระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 สามารถให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทน แต่ต้องมีเหตุจำเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ เจ็บป่วยจนไม่สามารถร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง อยู่ในต่างประเทศ และมีเหตุให้ไม่อาจร้องทุกข์ได้ทัน ภายในเวลาที่กำหนด มีเหตุจำเป็นอย่างอื่น ที่มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์เห็นสมควรการมอบหมายต้องทำเป็นหนังสือ แต่การร้องทุกข์ของทหาร ห้ามไม่ให้ร้องทุกข์แทนผู้อื่น ซึ่งหากทหารผู้นั้นเกิดเจ็บป่วย แต่มีเหตุที่จำเป็นจะต้องร้องทุกข์ แต่ไม่สามารถร้องทุกข์ได้ และจะให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทนตนซึ่งก็ทำไม่ได้ หรือกรณีมีเหตุอยู่ในต่างประเทศหรือถิ่นทุรกันดาร ไม่สามารถร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง

1.1.2 ห้ามทหารลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน เป็นการจำกัดสิทธิของทหาร ซึ่งหากทหารเกิดมีเรื่องร้องทุกข์ มีความคับข้องใจในเรื่องเดียวกัน ควรจะสามารถลงชื่อรวมกัน ในการร้องทุกข์คราวเดียวกันได้ ถือว่าเป็นข้อดีเนื่องจากเกิดความสะดวก รวดเร็ว การเข้าพบผู้บังคับบัญชาพร้อมกันหลายคนในคราวเดียวกัน จะทำให้ทหารกล้าแสดงความคิดเห็นหรือกล้าที่จะพูดในเรื่องที่เกิดความทุกข์มากยิ่งขึ้น และผู้บังคับบัญชาที่สามารถแก้ปัญหาได้ในคราวเดียวกัน ซึ่งในกฎหมายแพ่งยังมีการนำการฟ้องคดีแบบกลุ่มมาใช้ (Class Action)

1.1.3 ห้ามทหารประชุมกันเพื่อหารือเรื่องที่จะร้องทุกข์ เป็นการจำกัดสิทธิของทหาร ในเมื่อทหารเกิดความทุกข์ แต่ไม่สามารถปลดเปลื้องความทุกข์ได้ หรือมีเรื่องทุกข์ใจที่ไม่สามารถแก้ไขได้ ควรที่จะสามารถปรึกษาผู้ที่มีความรู้ หรือประชุมกันว่าเรื่องที่จะร้องทุกข์สามารถร้องทุกข์ได้หรือไม่ เพื่อเกิดการไตร่ตรอง ก่อนที่จะร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชา รวมถึงก่อนที่จะมีการร้องทุกข์ ควรเปิดโอกาสให้ผู้ได้บังคับบัญชาที่มีความทุกข์ ได้เข้าพบผู้บังคับบัญชาเพื่อปรึกษาหารือปรับความเข้าใจกัน สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน

1.2 ห้ามทหารร้องทุกข์ในขณะที่ตนกำลังเข้าแถว หรือในขณะที่กำลังปฏิบัติหน้าที่ ราชการอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ขณะปฏิบัติหน้าที่เป็นยาม หรือปฏิบัติหน้าที่ในการอยู่เวร เป็นต้น และห้ามมิให้ร้องทุกข์ก่อนเวลาล่วงไปแล้ว 24 ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น (มาตรา 24) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเมื่อเกิดเหตุเดือดร้อน หรือได้รับความไม่เป็นธรรมสามารถร้องทุกข์ได้นับจากเกิดเหตุ เพื่อให้ผู้ร้องทุกข์ได้เกิดความรู้สึกว่ามีผู้บังคับบัญชาให้ความสำคัญในเรื่องทุกข์ของผู้ได้บังคับบัญชา ไม่ต้องรอเวลาผ่านไป 24 ชั่วโมง ถึงจะสามารถร้องทุกข์ได้

โดยเมื่อเปรียบเทียบกับประชาชนทั่วไปแล้ว เมื่อได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรม เมื่อใด ก็สามารถร้องทุกข์ได้ทันที นับแต่มีเหตุที่จะร้องทุกข์

1.3 ห้ามทหารร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรงเกินไป ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชานั้น มิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่จะทำได้ตามความในหมวด 3 แห่งพระราชบัญญัติ (มาตรา 25) ประเด็นนี้มีบางกรณีที่เป็นความผิดครั้งแรก ผู้บังคับบัญชามิควรลงทัณฑ์ด้วยการภาคทัณฑ์ แต่กลับตั้งขังและหรือกรณีกำลังพลทำความผิดอย่างเดียวกัน แต่กลับลงทัณฑ์ไม่เหมือนกัน เช่น ลงโทษคนหนึ่งด้วยวิธีการภาคทัณฑ์ แต่อีกคนหนึ่งกลับลงโทษด้วยวิธีทัณฑ์กรรม ถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติต่อบุคคล ซึ่งในกรณีนี้ ไม่มีบัญญัติไว้ให้ร้องทุกข์ได้

1.4 กรณีที่ความทุกข์ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย เมื่อทหารผู้ใด ได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบที่ว่ามีมาแล้ว และเวลาล่วงผ่านไปสิบห้าวัน ยังไม่ได้รับความชี้แจง อีกทั้งความเดือดร้อนก็ยังไม่ได้รับการปลดปล่อย ให้ร้องทุกข์ใหม่ ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก และในการร้องทุกข์ครั้งนี้ ให้ชี้แจงด้วยว่าได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว และตั้งแต่เมื่อใด (มาตรา 28) ซึ่งในกรณีนี้ ไม่มีหลักคำประกันใด ๆ เลยว่าเรื่องที่เดือดร้อน หรือปัญหาจะได้รับการแก้ไข แต่กลับต้องรอลงเวลาผ่านไปสิบห้าวัน เมื่อไม่ได้รับการแก้ไข จึงจะร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก เป็นการเพิ่มภาระและขั้นตอนในการร้องทุกข์ ให้กับทหารผู้ที่มีความทุกข์ความเดือดร้อน อีกทั้งยังไม่มีสิ่งใดยืนยันได้ว่าในการร้องทุกข์ในชั้นที่สูงถัดขึ้นไป ปัญหาที่ร้องทุกข์จะได้รับการแก้ไขหรือปลดปล่อยทุกข์หรือไม่ ซึ่งจะต้องรอเป็นเวลานานเท่าใด และจะต้องปฏิบัติอย่างไรต่อไป

1.5 กรณีที่ทหารผู้ใดร้องทุกข์นั้น หากกระทำไปโดยผิดระเบียบ ผู้ร้องทุกข์จะต้องมีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร (มาตรา 31) ในการร้องทุกข์หากปรากฏว่า การร้องทุกข์กระทำไปโดยผิดระเบียบที่กล่าวไว้ในเรื่องร้องทุกข์ ผู้ร้องทุกข์ถือว่ามีความผิดโทษฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร เป็นการจำกัดสิทธิโดยชัดแจ้งอีกหนึ่งชั้น เพราะหากผู้ร้องทุกข์ร้องผิดระเบียบไปจากที่กำหนด เช่น ไม่ให้ปรึกษาหารือหรือประชุมร่วมกัน ไม่ทราบขั้นตอนหรือระเบียบ อาจทำให้ไม่มีการไต่ตรอง ซึ่งอาจเกิดการผิดพลาดหรือร้องทุกข์ผิดระเบียบ แล้วต้องได้รับโทษ ซึ่งเป็นการจำกัดสิทธิของบุคคล เพราะซึ่งหากมีความทุกข์อยู่แล้ว และได้ร้องทุกข์ไปแล้วผิดระเบียบโดยไม่ได้ตั้งใจ แล้วยังต้องได้รับโทษทางวินัย ก็จะไม่มีการคนใด กล้าร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชา

2. ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการวิจัย เรื่องการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ในหมวดของการร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร ยังมีข้อจำกัดในเรื่องใช้บังคับทางกฎหมาย ไม่เปิดกว้างในเรื่องสิทธิของการร้องทุกข์ ไม่มีกฎหมายหลักเกณฑ์ หรือระเบียบเรื่องการร้องทุกข์ที่ชัดเจน รวมถึงไม่มีบทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหาร และยังมีการจำกัดสิทธิหรือข้อห้ามในการร้องทุกข์ ไว้ในพระราชบัญญัติวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 หมวด 4 อีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบการร้องทุกข์ของทหารกับข้าราชการส่วนราชการอื่นๆ ในประเทศไทย ซึ่งได้แก่ ข้าราชการตำรวจ และข้าราชการพลเรือน จะเห็นได้ว่าข้าราชการตำรวจและข้าราชการพลเรือน มีการแยกเรื่องการร้องทุกข์ไว้ในกฎหมายอื่น ๆ ซึ่งเป็นกฎที่รองรับเรื่องร้องทุกข์โดยเฉพาะ แต่การร้องทุกข์ของทหารไม่มีกฎหมายแยกออกมา ทำให้เมื่อข้าราชการทหารเกิดความทุกข์ หรือไม่ได้รับความเป็นธรรม และเกิดความไม่มั่นใจว่าทุกข์ที่เกิดขึ้นจะได้รับการเยียวยา ปลดเปลื้องความทุกข์นั้นไปได้ รวมถึงทหารไม่สามารถร้องศาลปกครองได้ เพราะเป็นเรื่องที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลปกครอง และเมื่อเปรียบเทียบกับกรร้องทุกข์ของทหารในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศสิงคโปร์ จะเห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกา มีกฎหมายบัญญัติให้สิทธิในการร้องทุกข์ แยกเป็นสัดส่วนตามเหล่ากองทัพ ไม่จำกัดเหตุแห่งการร้องทุกข์ เปิดกว้างให้ทหารสามารถร้องทุกข์ได้ทุกเรื่อง ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิที่พึงมี และกฎหมายยังมีหลักเกณฑ์ วิธีการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์อย่างมีระบบ มีองค์กรที่ทำหน้าที่รับเรื่องร้องทุกข์ สำหรับการร้องทุกข์ของทหารในประเทศสิงคโปร์ กฎหมายให้สิทธิการร้องทุกข์คล้ายคลึงกับประเทศไทย จะต่างกันเพียงที่ประเทศสิงคโปร์ ทหารสามารถอุทธรณ์การร้องทุกข์ได้ ซึ่งมีการจัดตั้งคณะกรรมการรับเรื่องร้องทุกข์ไว้โดยเฉพาะ เช่นเดียวกับประเทศอเมริกา (กล่าวโดยละเอียดไว้แล้ว ในบทที่ 4) ดังจะเห็นได้ว่าการร้องทุกข์ของทหารในประเทศไทยนั้น ยังคงมีประเด็นปัญหา ข้อจำกัดของกฎหมายที่ควรได้รับการแก้ไข ปรับปรุง เพิ่มเติม พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ให้เกิดการคุ้มครองสิทธิในการร้องทุกข์ของทหารให้เกิดความเป็นธรรม และเหมาะสมมากยิ่งขึ้น จึงขอเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องการร้องทุกข์ของทหารเป็น 2 แนวทาง ดังนี้

2.1 แนวทางที่หนึ่ง เสนอปรับแก้บทบัญญัติในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ให้มีความชัดเจน เหมาะสมและเกิดความเป็นธรรมมากยิ่งขึ้น

2.1.1 กำหนดวิธีการร้องทุกข์ในมาตรา 23 ให้มีความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ร้องทุกข์ สามารถร้องทุกข์ได้หลายทางเมื่อเกิดเหตุจำเป็น ดังนี้

1) ปรับแก้ข้อความที่ว่าทหารจะร้องทุกข์ได้แต่ตนเองเท่านั้น โดยนำแนวทางการร้องทุกข์ตามกฎหมายระเบียบข้าราชการพลเรือนมาปรับใช้ คือ กำหนดให้ทหารสามารถให้ผู้อื่นร้องทุกข์แทน แต่ต้องมีเหตุจำเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ เจ็บป่วยจนไม่สามารถร้องทุกข์ได้ด้วยตนเอง อยู่ในต่างประเทศและมีเหตุให้ไม่อาจร้องทุกข์ได้ทันภายในเวลาที่กำหนด มีเหตุจำเป็นอย่างอื่นที่ผู้มีอำนาจวินิจฉัยร้องทุกข์เห็นสมควร การมอบหมายต้องทำเป็นหนังสือ

2) ยกเลิกข้อความที่ว่า ห้ามมิให้ร้องทุกข์แทนผู้อื่นเป็นอันขาด และห้ามมิให้ลงชื่อรวมกัน หรือเข้ามาร้องทุกข์พร้อมกันหลายคน และห้ามมิให้ประชุมกันเพื่อหารือเรื่องร้องทุกข์

2.1.2 ยกเลิกข้อความในมาตรา 24 ที่ว่าห้ามมิให้ร้องทุกข์ก่อนเวลาล่วงไปแล้ว ยี่สิบสี่ชั่วโมง นับตั้งแต่ที่มีเหตุจะต้องร้องทุกข์เกิดขึ้น เพราะว่าหากทหารได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับความเป็นธรรมเมื่อใด ก็ควรที่จะสามารถร้องทุกข์ได้ทันที นับแต่มีเหตุที่จะร้องทุกข์

2.1.3 เพิ่มข้อความต่อท้ายในมาตรา 25 ที่กล่าวว่า ห้ามมิให้ร้องทุกข์ว่าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์แรงเกินไป ถ้าหากว่าผู้บังคับบัญชานั้น มิได้ลงทัณฑ์เกินอำนาจที่จะทำได้ เพิ่มข้อความต่อท้ายว่า “แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาลงทัณฑ์โดยไม่เท่าเทียมกันหรือกลั่นแกล้ง ในกรณีที่มีความผิดเหมือนกัน ให้สามารถร้องทุกข์ได้”

2.1.4 เพิ่มข้อความต่อท้ายในมาตรา 28 ที่กล่าวว่า เมื่อผู้ใดได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาตามระเบียบที่วางมาแล้ว และเวลาล่วงพ้นไปสิบห้าวัน ยังไม่ได้รับความชี้แจงประการใด ทั้งความเดือดร้อนก็ยังไม่ปลดเปลื้องไป ให้ร้องทุกข์ใหม่ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นที่สูงถัดขึ้นไปเป็นลำดับอีก และในการร้องทุกข์ครั้งนี้ให้ชี้แจงด้วยว่า ได้ร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาชั้นใดมาแล้ว แต่เมื่อใด เพิ่มข้อความต่อท้ายว่า “การไต่สวนและการพิจารณาคำร้องทุกข์ต้องแล้วเสร็จภายใน 30 วัน”

2.1.5 ยกเลิกข้อความในมาตรา 31 ที่กล่าวว่า การร้องทุกข์นั้น กระทบไปโดยผิดระเบียบที่กล่าวมา ผู้ร้องทุกข์จะต้องมีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร แต่ยังคงข้อความที่กล่าวว่า ถ้าหากปรากฏชัดว่า ข้อความที่ร้องทุกข์เป็นความเท็จ ผู้ร้องทุกข์จะต้องมีความผิดฐานกระทำผิดต่อวินัยทหาร

2.1.6 ข้อเสนอแนะอื่นๆ ได้แก่

1) คำชี้แจงของทหารเรื่องการร้องทุกข์ตามมาตรา 22 เพิ่มสิทธิการร้องทุกข์ให้มากขึ้น เปิดกว้างเหมือนทหารในประเทศอเมริกาให้ทหารสามารถร้องทุกข์ได้ในทุกเรื่องที่เป็นสิทธิที่พึงมี โดยเฉพาะให้สิทธิทหารในการร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาที่ใช้ดุลพินิจในการพิจารณาโดยมิชอบหรือบิดเบือน

2) ชี้แจงทำความเข้าใจ ในส่วนของผู้บังคับบัญชา ทหารระดับชั้นให้มีความสำคัญในด้านการปกครองการบังคับบัญชา ใกล้ชิดกับทหารในหน่วยของตนให้มากที่สุด

เพื่อเกิดความคุ้นเคยให้ทหารเกิดความเชื่อถือในตน ควรปฏิบัติตนให้เป็นประดุจเพื่อนหรือญาติผู้ใหญ่ ที่คอยสอดส่องดูแลความทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาโดยใกล้ชิด ตลอดจนไต่ถามทุกข์อยู่เสมอรวมทั้งพยายามแก้ไขความเดือนร้อน และให้การช่วยเหลือแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาเท่าที่สามารถจะกระทำได้

3) กำหนดหลักประกันหรือการให้ความคุ้มครองผู้ร้องทุกข์ไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 บัญญัติว่า มิให้ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจกลั่นแกล้งข้าราชการผู้ร้องทุกข์ด้วยความพยาบาท หรือย้ายข้าราชการผู้ร้องทุกข์ออกจากหน่วยงานในขณะที่มีการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ไม่แล้วเสร็จ หรือย้ายด้วยเหตุผลที่ว่าข้าราชการผู้นั้นได้ร้องทุกข์ถ้าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่กลั่นแกล้งผู้ใต้บังคับบัญชา ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชาผู้นั้นเป็นผู้กระทำผิดวินัย เป็นต้น เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับข้าราชการที่ร้องทุกข์ว่าตนจะได้รับความเป็นธรรมในการร้องทุกข์ครั้งนี้

2.2 แนวทางที่สอง เสนอร่างกฎหมายเพื่อรองรับเรื่องร้องทุกข์ของทหาร โดยแยกออกมาเป็น กฎว่าด้วยเรื่องการร้องทุกข์ของทหาร เพื่อให้การร้องทุกข์มีหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ ที่เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น แต่ยังคงหมวด 4 วิธีการร้องทุกข์ ไว้ในพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 คงไว้เฉพาะมาตรา 21 โดยให้บัญญัติว่า

มาตรา 21 ในการที่จะรักษาวินัยทหารให้เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอ ย่อมเป็นการจำเป็นที่ผู้บังคับบัญชา จำต้องมีอำนาจในการบังคับบัญชา หรือลงทัณฑ์อยู่เองเป็นธรรมดา แต่ผู้บังคับบัญชาบางคน อาจใช้อำนาจในทางที่ผิดยุติธรรม ซึ่งเป็นการสมควรที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชา มีโอกาสร้องทุกข์ได้ในทางเป็นระเบียบไม่ก้าวท้าว ผู้ที่นั้นอาจร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ร.ท (คณะกรรมการว่าด้วยการร้องทุกข์ของทหาร) แล้วแต่กรณี เพื่อขอให้แก้ไขปลดเปลื้องทุกข์นั้นได้

หลักเกณฑ์ และวิธีการร้องทุกข์ เหตุแห่งการร้องทุกข์ และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ให้เป็นไปตามที่กำหนด ในกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.....

ร่างกฎหมายว่าด้วยเรื่องการร้องทุกข์ หลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีการ เหตุแห่งการร้องทุกข์ และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ มีสาระสำคัญดังนี้

1. ข้อความการร้องทุกข์ของทหาร เพื่อบอกถึงความหมายของการร้องทุกข์ ให้เกิดความเข้าใจตรงกัน เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 2 และ ข้อ 3 ทั้งนี้ ควรละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

2. กำหนดให้มีคณะกรรมการรับเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร เพื่อทำหน้าที่ในการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ เรียกโดยย่อว่า ก.ร.ท. ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 4 ทั้งนี้ ควรละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

3. หลักเกณฑ์การร้องทุกข์ และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการทหาร เพื่อให้ผู้ร้องทุกข์เกิดความเข้าใจในหลักเกณฑ์และการพิจารณาที่ถูกต้อง ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 6 และข้อ 7 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

4. การใช้สิทธิร้องทุกข์ เพื่อให้ผู้ร้องทุกข์ทราบว่าหากเกิดเหตุร้องทุกข์จากผู้บังคับบัญชาซึ่งดำรงตำแหน่งใด สามารถร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาเหนือชั้นขึ้นไป หรือดำรงตำแหน่งใด และระยะเวลาในการพิจารณาเป็นอย่างไร ให้ดำเนินการตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 8 และข้อ 9 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

5. การร้องทุกข์ ต้องทำเป็นหนังสือ และลงลายมือชื่อและที่อยู่ พร้อมทั้งแสดงข้อเท็จจริง และเหตุผลในการร้องทุกข์ไว้ด้วย ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 10 ข้อ 13 และข้อ 17 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

6. ผู้ร้องทุกข์มีสิทธิคัดค้านผู้บังคับบัญชา ผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือกรรมการผู้พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ได้ ถ้าผู้บังคับบัญชาผู้นั้นมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งอาจทำให้ผู้ร้องทุกข์ ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการปลดเปลื้องทุกข์ ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 11 และผู้ร้องทุกข์จะขอถอนเรื่องร้องทุกข์ก่อนที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ สามารถทำได้ ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 15 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

7. เพื่อประโยชน์ในการนับระยะเวลาเรื่องร้องทุกข์ และหลักเกณฑ์ สาระสำคัญในการรับเรื่องร้องทุกข์ ให้เป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ข้อ 12 และข้อ 14 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

8. วิธีการและอำนาจการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ ของผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ให้ดำเนินการเป็นไปตามร่างกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ พ.ศ.... ตั้งแต่ข้อ 18 - ข้อ 25 ทั้งนี้ คูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- คณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
(2549). *แนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เรื่อง สิทธิ เสรีภาพและหน้าที่ของ
ชนชาวไทย*. กรุงเทพฯ: คณะอนุกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ
คณะที่ 1 ในคณะกรรมการศึกษาแนวทางการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำนักงาน
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- จุด อติเรก และคณะ. (2537). “ปัญหาการร้องทุกข์ของทหาร หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง
รุ่นที่ 11 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ, 17-19:22-23.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2560,16 ตุลาคม). “สิทธิมนุษยชนทหาร” สืบค้นจาก
<https://www.gotoknow.org/posts/393165>
- บรรเจิด สิงคะเนติ. (2547). *หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตาม
รัฐธรรมนูญ พ.ศ.2550*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- บวรศักดิ์ สุวรรณโณ. (2538). “กฎหมายมหาชน เล่ม 3” ที่มาและนิติวิธี. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์นิติธรรม, 348.
- บุญศรี มีวงศ์โงษ. (2535). *คำอธิบายวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญเปรียบเทียบ : รัฐธรรมนูญเยอรมัน,
กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 165 – 167.*
- พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ. (2560,16 ตุลาคม). *ข้อความเบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายมนุษยธรรมระหว่าง
ประเทศ (International Humanitarian Law)*.
สืบค้นจาก <http://www.deepsouthwatch.org/node/5758>
- ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการจัดการเรื่องราวจ้างทุกซ์ พ.ศ. 2552 เล่ม 126 ตอนพิเศษ
179 ง ราชกิจจานุเบกษา 14 ธันวาคม 2552.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เล่ม 135 ตอนที่ 40 ก ราชกิจจานุเบกษา
6 เมษายน 2560.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์. (2543). *สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช
2540*, (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน. 85-91.

- วรางคณา จิตจักร และคณะ. (2560, 15 ตุลาคม). *โครงการไทยศึกษาเชิงประจักษ์เรื่อง การรื้อ
ทุกซ์กับการ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย.*
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สืบค้นจาก [http://b6blogger.blogspot.com/2016/11/blog-
post_60.html](http://b6blogger.blogspot.com/2016/11/blog-post_60.html) วันที่ 15 ตุลาคม 2560
- วีระ ผดุงไทย. (2544). *กฎหมายทหาร และ สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานและระเบียบว่าด้วยการ
ปฏิบัติประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิด กรุงเทพฯ:
โรงเรียนทหารสารวัตร.*
- ศรีราชา เจริญพานิช. (2555). “หลักสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย:
แนวคิดและ ภาคปฏิบัติ”. *จลนิตี*, 8(1), (มกราคม–กุมภาพันธ์ 2555), 4.
- ศูนย์การฝึกนักศึกษาวิชาทหารมณฑลทหารบกที่ 21. (2560, 10 กรกฎาคม). *วินัยและแบบธรรมเนียม
นิยมทหารการปฏิบัติทางทหาร*, สืบค้นจาก
<http://www.rtckorat.org/index.php?limitstart=55>
- สถาบันพระปกเกล้า. (2560, 25 มิถุนายน). *สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย: ฐานข้อมูลการเมือง
การปกครอง*. สืบค้นจาก <http://www.thaipolitics government.org>.
- สมคิด ติศไพฑูรย์. (2533). “หลักแห่งความได้สัดส่วน” *วารสารนิติศาสตร์*. 20(4), หน้า 99–101.
- สมเจตน์ คงรอด. (2550). *สิทธิและเสรีภาพของทหาร*. (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- สุคนธา ศรีภิรมย์. (2536). *ปัญหาทางกฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร*. (วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- โสภารัตน์ จารุสมบัติ. (2547). “โครงการรวบรวมข้อมูลพื้นฐานเรื่อง สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของ
ประชาชนชาวไทย” สถาบันพระปกเกล้า, ส่วนที่ 10. 15.
- สำนักวิจัยและวิชาการ. (2548). *สรุปหลักกฎหมายมหาชน: เรื่อง หลักแห่ง
ความได้สัดส่วน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานศาลปกครอง, หน้า 1.
- อมร รักษาสัตย์. (2543). *รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนพร้อมบทวิจารณ์*. กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 68

ภาคผนวก

ร่าง

กฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์

พ.ศ.....

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการร้องทุกข์และการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 กท. จึงออกกฎ ก.กท. ว่าด้วยการร้องทุกข์ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 กฎ ก.กท. ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ 2 “ร้องทุกข์” หมายความว่า คำชี้แจงของทหารว่าผู้บังคับบัญชากระทำแก่ตนด้วยการอันไม่ยุติธรรมหรือผิดกฎหมายหรือแบบธรรมเนียมทหารว่าตนมิได้รับผลประโยชน์หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับ

ข้อ 3 ข้าราชการทหารผู้ใดเห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย แบบธรรมเนียมทหาร หรือเกิดการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อตน หรือตนมิได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับ ผู้นั้นอาจร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชา หรือ ก.ร.ท. แล้วแต่กรณีข้อเพื่อขอให้แก้ไขได้ โดยมีหลักเกณฑ์และวิธีการร้องทุกข์ เหตุแห่งการร้องทุกข์ การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎหมายนี้

ข้อ 4 ให้มีคณะกรรมการข้าราชการทหาร เรียกโดยย่อว่า ก.ร.ท. ประกอบด้วย

- (1) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม
- (2) ปลัดกระทรวงกลาโหม
- (3) เจ้ากรมพระธรรมนูญ
- (4) ผู้บัญชาการทหารสูงสุด
- (5) ผู้อำนวยการสำนักพระธรรมนูญทหาร
- (6) ผู้บัญชาการทหารบก
- (7) ผู้อำนวยการสำนักพระธรรมนูญทหารบก

- (8) ผู้บัญชาการทหารเรือ
- (9) ผู้อำนวยการสำนักพระธรรมนูญทหารเรือ
- (10) ผู้บัญชาการทหารอากาศ
- (11) ผู้อำนวยการสำนักพระธรรมนูญทหารอากาศ
- (12) ผู้บังคับหน่วยระดับกองพันหรือเทียบเท่าขึ้นไปที่เป็นผู้บังคับบัญชา

ของผู้ร้องทุกข์

ข้อ 5 ให้ ก.ร.ท.มีอำนาจแต่งตั้งอนุกรรมการ ก.ร.ท. เพื่อปฏิบัติตามที่ ก.ร.ท.

มอบหมาย

ข้อ 6 การร้องทุกข์และการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของข้าราชการทหารให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการดังนี้

(1) เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเมื่อมีกรณีเป็นปัญหาขึ้นระหว่างกันควรจะได้ปรึกษาหารือทำความเข้าใจกัน ฉะนั้น เมื่อผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีปัญหาเกี่ยวกับการที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติตามตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อไป และแสดงความประสงค์ที่จะปรึกษาหารือกับผู้บังคับบัญชา ให้ผู้บังคับบัญชานั้นให้โอกาสและรับฟังหรือสอบถามเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวเพื่อเป็นทางแห่งการทำความเข้าใจและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นต้น

(2) ถ้าผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาไม่ประสงค์ที่จะปรึกษาหารือ หรือปรึกษาหารือแล้วไม่ได้รับคำชี้แจงหรือได้รับคำชี้แจงไม่เป็นที่พอใจ ก็ให้ร้องทุกข์ตามข้อ 7 และข้อ 8

ข้อ 7 ข้าราชการทหารผู้ถูกผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติตามตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย แบบธรรมเนียมทหาร หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อตน หรือตนมิได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับ มีสิทธิร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ร.ท. ได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ทราบเรื่องอันเป็นเหตุให้ร้องทุกข์

ข้อ 8 การใช้สิทธิร้องทุกข์ให้ดำเนินการดังนี้

(1) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองผู้บังคับกองพัน หรือเทียบเท่าลงมาให้ร้องทุกข์ต่อผู้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ที่ทำให้เกิดเหตุร้องทุกข์

(2) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองผู้บังคับการกรมหรือเทียบเท่าลงมาถึงผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่า ให้ร้องทุกข์ต่อผู้ดำรงตำแหน่งผู้บังคับการกรมหรือเทียบเท่าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ที่ทำให้เกิดเหตุร้องทุกข์

(3) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าลงมาถึงผู้บังคับการกรมหรือเทียบเท่า ให้ร้องทุกข์ต่อผู้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ที่ทำให้เกิดเหตุร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท.

(4) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองแม่ทัพหรือเทียบเท่าลงมาถึงผู้บัญชาการกองพลหรือเทียบเท่า ให้ร้องทุกข์ต่อผู้ดำรงตำแหน่งแม่ทัพภาคหรือเทียบเท่าที่เป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ที่ทำให้เกิดเหตุร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท.

(5) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองผู้บัญชาการทหารบก รองผู้บัญชาการทหารเรือ รองผู้บัญชาการทหารอากาศ หรือเทียบเท่า ลงมาถึงแม่ทัพภาคหรือเทียบเท่า ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ หรือ ก.ร.ท.

(6) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองผู้บัญชาการทหารสูงหรือเทียบเท่า ลงมาถึงผู้บัญชาการทหารบก ผู้บัญชาการทหารเรือ ผู้บัญชาการทหารอากาศ ให้ร้องทุกข์ต่อผู้บัญชาการทหารสูงสุด หรือ ก.ร.ท.

(7) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่รองปลัดกระทรวงกลาโหมหรือเทียบเท่า ลงมาถึงผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้ร้องทุกข์ต่อปลัดกระทรวงกลาโหม หรือ ก.ร.ท.

(8) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปลัดกระทรวงกลาโหมหรือเทียบเท่า ลงมาถึงผู้บัญชาการทหารสูงสุด ให้ร้องทุกข์ต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม หรือ ก.ร.ท.

(9) กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมให้ร้องทุกข์ต่อ ก.ร.ท.

กรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้บังคับบัญชาที่อยู่ในฐานะเป็นผู้รักษาราชการแทนหรือปฏิบัติราชการแทนในตำแหน่งใด ให้ถือว่าเหตุร้องทุกข์เกิดจากผู้ดำรงตำแหน่งที่รักษาราชการแทนหรือปฏิบัติราชการแทนนั้น

การใช้สิทธิร้องทุกข์ตาม (3) (4) (5) (6) (7) (8) และ (9) ให้ใช้สิทธิร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ร.ท. ได้เฉพาะทางใดทางหนึ่งเท่านั้น

ข้อ 9 ให้ผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ท.ร. ข้อ 8 (1) (2) (3) (4) (5) (6) และ (7) เป็นผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่รับไว้ในแต่ละกรณี

ระยะเวลาการพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ให้พิจารณาและดำเนินการตามข้อ 19 ให้แล้วเสร็จโดยเร็วอย่างช้าไม่เกินเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องทุกข์และเอกสารหลักฐานตามข้อ 18 เว้นแต่มีเหตุจำเป็นที่ทำให้การพิจารณาไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลาดังกล่าว ก็ให้ขยายระยะเวลาได้อีกไม่เกินสองครั้ง โดยแต่ละครั้งจะต้องไม่เกินสามสิบวัน

ข้อ 10 การร้องทุกข์ต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องทุกข์พร้อมทั้งแสดงข้อเท็จจริงและเหตุผลในการร้องทุกข์ให้เห็นว่าผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตนโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย แบบธรรมเนียมทหาร หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อตน หรือตนมิได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับอย่างไร และความประสงค์ของการร้องทุกข์

ข้อ 11 ผู้ร้องทุกข์มีสิทธิคัดค้านผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือกรรมการข้าราชการทหารผู้พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ ถ้าผู้นั้นมีเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

- (1) เป็นผู้ที่ทำให้เกิดเหตุแห่งการร้องทุกข์
- (2) มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ร้องทุกข์
- (3) มีสาเหตุโกรธเคืองผู้ร้องทุกข์
- (4) เป็นคู่สมรส บุพการี ผู้สืบสันดาน หรือพี่น้องร่วมบิดามารดาหรือร่วมบิดาหรือมารดากับผู้บังคับบัญชาผู้ซึ่งเป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์
- (5) มีเหตุอื่นซึ่งอาจทำให้การพิจารณาเสียความเป็นธรรม

การคัดค้านต้องแสดงข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการคัดค้านไว้ในหนังสือร้องทุกข์หรือแจ้งเพิ่มเติมเป็นหนังสือก่อนที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือกรรมการข้าราชการทหาร แล้วแต่กรณี เริ่มพิจารณาเรื่องร้องทุกข์

เมื่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือกรรมการข้าราชการทหารซึ่งจะต้องพิจารณาเรื่องร้องทุกข์เห็นว่าตนเองมีเหตุคัดค้านหรือถูกคัดค้านจะถอนตัวไม่พิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้นก็ได้ ถ้ามิได้ถอนตัวให้ผู้นั้นส่งคำคัดค้านให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไปของผู้ถูกคัดค้าน ประธานกรรมการ หรือประธานอนุกรรมการแล้วแต่กรณีพิจารณาเหตุที่คัดค้านถ้าเป็นการคัดค้านประธานก็ให้คณะกรรมการซึ่งประกอบด้วยกรรมการที่เหลืออยู่เป็นผู้พิจารณา หากเห็นว่าเหตุนั้นน่าเชื่อถือให้ดำเนินการดังนี้

(1) กรณีร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่พิจารณาคำคัดค้านนั้นเป็นผู้พิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้นแทนผู้ที่ถูกคัดค้าน

(2) กรณีร้องทุกข์ต่อ ก.ร.ท.ให้ประธานกรรมการ หรือประธานอนุกรรมการ คณะกรรมการ ซึ่งประกอบด้วยกรรมการที่เหลืออยู่ แล้วแต่กรณี แจ้งผู้ถูกคัดค้านนั้นทราบและมีให้พิจารณาเรื่องร้องทุกข์นั้น

ข้อ 12 เพื่อประโยชน์ในการนับระยะเวลาเรื่องทุกข์

(1) ในกรณีที่เหตุร้องทุกข์เกิดจากการที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งเป็นหนังสือต่อผู้ร้องทุกข์ให้ถือวันที่ผู้ถูกสั่งได้รับแจ้งคำสั่งเป็นวันทราบคำสั่ง

การแจ้งคำสั่งให้แจ้งโดยเร็วโดยใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่งดังต่อไปนี้

(ก) ให้นำบุคคลเป็นผู้แจ้งแก่ผู้ถูกสั่งที่ทำงาน หรือตามที่อยู่ที่ได้ให้ไว้กับเจ้าหน้าที่ หรือภูมิลำเนาของผู้ถูกสั่ง โดยให้ผู้ถูกสั่งลงลายมือชื่อและวันที่รับทราบไว้เป็นหลักฐาน และให้มอบสำเนาคำสั่งแก่ผู้ถูกสั่งไว้หนึ่งฉบับ

ในกรณีผู้ถูกสั่งไม่ยอมรับ หากได้วางคำสั่งนั้นหรือปิดคำสั่งนั้นไว้ในที่ซึ่งเห็นได้ง่าย ณ สถานที่นั้น ต่อหน้าเจ้าพนักงานตำรวจ ข้าราชการอื่น เจ้าพนักงาน ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเขตพื้นที่ ได้แก่ กำนัน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการส่วนท้องถิ่นหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ข้าราชการประจำอำเภอหรือจังหวัดที่ไปเป็นพยาน ก็ให้ถือว่าได้รับแจ้งแล้ว

ในกรณีที่ขณะไปส่งไม่พบผู้ถูกสั่ง จะส่งคำสั่งแก่บุคคลอื่นซึ่งบรรลุนิติภาวะที่อยู่หรือทำงานในสถานที่นั้นก็ได้ และให้ถือว่าผู้ถูกสั่งได้รับแจ้งในวันที่ได้ส่งคำสั่งให้แก่บุคคลนั้น ยกเว้นกรณีผู้ถูกสั่งเป็น ผู้ถูกสั่งพักราชการ หรือถูกสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน หรือเป็นผู้ถูกสั่งลงโทษกรณีละทิ้งหน้าที่ราชการไปแล้วไม่กลับมาปฏิบัติหน้าที่อีกเลย ให้ดำเนินการแจ้งคำสั่งตาม (ข) แทน

(ข) ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับไปให้ผู้ถูกสั่ง ณ ภูมิลำเนาของผู้นั้น หรือตามที่อยู่ที่ได้ให้ไว้กับเจ้าหน้าที่แล้ว เมื่อปรากฏในใบตอบรับทางไปรษณีย์ลงทะเบียนว่าผู้นั้นได้รับคำสั่งดังกล่าวหรือมีผู้รับแทนแล้วให้ถือว่าได้รับแจ้งเมื่อครบกำหนดเจ็ดวันนับแต่วันส่งสำหรับกรณีภายในประเทศหรือเมื่อครบกำหนด สิบห้าวันนับแต่วันส่งสำหรับกรณีส่งไปยังต่างประเทศ เว้นแต่จะมีการพิสูจน์ได้ว่าไม่มีการได้รับหรือได้รับก่อนหรือหลังจากวันนั้น

(ค) กรณีมีเหตุจำเป็นเร่งด่วนจะใช้วิธีส่งทางเครื่องโทรสารก็ได้ แต่ต้องมีหลักฐานการได้ส่งจากหน่วยงานผู้จัดบริการโทรคมนาคมที่เป็นสื่อในการส่งโทรสารนั้น และต้องจัดส่งคำสั่งตัวจริงโดยวิธีใดวิธีหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้วในข้อนี้ให้แก่ผู้ถูกสั่งในทันทีที่อาจกระทำได้

ในกรณีนี้ให้ถือว่าผู้ถูกสั่งได้รับแจ้งคำสั่งตาม วัน เวลา ที่ปรากฏในหลักฐานของหน่วยงานผู้จัดบริการโทรคมนาคมดังกล่าว เว้นแต่จะมีการพิสูจน์ได้ว่าไม่มีการได้รับหรือได้รับก่อนหรือหลังจากวันนั้น

(2) ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาไม่มีคำสั่งเป็นหนังสือต่อผู้ร้องทุกข์โดยตรงให้ถือวันที่มีหลักฐานยืนยันว่าผู้ร้องทุกข์รับทราบหรือควรได้รับทราบคำสั่งนั้นเป็นวันทราบเรื่องอันเป็นเหตุให้ร้องทุกข์

(3) ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติต่อตน โดยไม่ถูกต้องหรือไม่ปฏิบัติต่อตนให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย แบบธรรมเนียมทหาร หรือเกิดจากการปฏิบัติโดยมิชอบของผู้บังคับบัญชาต่อตน หรือตนมิได้รับผลประโยชน์ หรือสิทธิตามที่ควรจะได้รับต่อผู้ร้องทุกข์ โดยไม่มีคำสั่งอย่างใดให้ถือวันที่ผู้ร้องทุกข์ควรได้ทราบถึงการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาดังกล่าวเป็นวันทราบเรื่องอันเป็นเหตุให้ร้องทุกข์

ข้อ 13 การร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาที่มีตำแหน่งเหนือผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ให้ทำหนังสือร้องทุกข์ถึงผู้บังคับบัญชานั้นพร้อมกับสำเนารับรองถูกต้องหนึ่งฉบับและยื่นที่ส่วนราชการของผู้บังคับบัญชานั้น

การร้องทุกข์ต่อ ก.ร.ท. ให้ทำหนังสือร้องทุกข์ถึงประธานกรรมการข้าราชการทหารพร้อมกับสำเนารับรองถูกต้องหนึ่งฉบับและยื่นที่สำนักงาน ก.ร.ท.

การยื่นหรือส่งหนังสือร้องทุกข์ ผู้ร้องทุกข์จะยื่นหรือส่งผ่านผู้บังคับบัญชาหรือผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ก็ได้ และให้ผู้บังคับบัญชานั้นดำเนินการตามข้อ 17

ในกรณีที่มีผู้นำหนังสือร้องทุกข์มายื่นเอง ให้ผู้รับหนังสือออกใบรับหนังสือ และลงทะเบียนรับหนังสือไว้เป็นหลักฐานในวันที่ได้รับหนังสือ และให้ถือวันที่รับหนังสือตามหลักฐานดังกล่าวเป็นวันยื่นหนังสือร้องทุกข์

ในกรณีที่ส่งหนังสือร้องทุกข์ทางไปรษณีย์ ให้ถือวันที่ทำการไปรษณีย์ต้นทางออกใบรับฝากเป็นหลักฐานฝากส่งหรือวันที่ทำการไปรษณีย์ต้นทางประทับตรารับที่ซองหนังสือเป็นวันส่งหนังสือร้องทุกข์

เมื่อได้ยื่นหรือส่งหนังสือร้องทุกข์ไว้แล้ว หากผู้ร้องทุกข์จะยื่นหนังสือร้องทุกข์เพิ่มเติมหรือส่งเอกสารหลักฐานเพิ่มเติมก่อนที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท.แล้วแต่กรณี พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ก็ได้ โดยยื่นหรือส่งตรงต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือ ก.ร.ท.แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกินระยะเวลาสามสิบวันนับแต่วันยื่นหนังสือร้องทุกข์ เว้นแต่กรณีที่เป็นพยานหลักฐานที่ปรากฏขึ้นภายหลังจากระยะเวลาดังกล่าว

ข้อ 14 เรื่องร้องทุกข์ที่จะรับไว้พิจารณาได้ต้องเป็นเรื่องร้องทุกข์ที่ยื่นหรือส่งภายในกำหนดเวลา

เรื่องร้องทุกข์ที่ยื่นหรือส่งเมื่อพ้นกำหนดเวลาแล้ว ถ้าผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท.แล้วแต่กรณี เห็นว่าการรับพิจารณาจะเป็นประโยชน์แก่การบริหารราชการหรือการคุ้มครองและให้ความเป็นธรรมแก่ข้าราชการทหารจะรับไว้พิจารณาก็ได้

หนังสือร้องทุกข์ใดที่มีสาระสำคัญไม่ครบถ้วน ให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบหรือสำนักงาน ก.ร.ท. ให้คำแนะนำแก่ผู้ร้องทุกข์เพื่อดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือร้องทุกข์นั้นให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด และในการนี้ให้ถือวันที่ยื่นหนังสือร้องทุกข์ครั้งแรกเป็นหลักในการนับระยะเวลาการยื่นเรื่องร้องทุกข์ ในกรณีที่ผู้ร้องทุกข์ไม่แก้ไขเพิ่มเติมภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท. พิจารณาเรื่องร้องทุกข์ต่อไปโดยไม่ต้องรอการแก้ไขเพิ่มเติมหนังสือร้องทุกข์

ในกรณีที่มิมีปัญหาว่าเรื่องร้องทุกข์รายใดเป็นเรื่องร้องทุกข์ที่จะรับไว้พิจารณาได้หรือไม่ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือ ก.ร.ท. แล้วแต่กรณี เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัย

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือ ก.ร.ท. มีคำสั่งหรือมติไม่รับเรื่องร้องทุกข์ไว้พิจารณา ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือสำนักงาน ก.ร.ท. แล้วแต่กรณี แจ้งคำสั่งหรือมตินั้นให้ผู้ร้องทุกข์ทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว ในหนังสือแจ้งต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

- (1) เหตุผลในการไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย
- (2) สิทธิในการร้องทุกข์คำสั่งต่อผู้บังคับบัญชาหรือ ก.ร.ท. ในกรณีที่เป็นการคำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือสิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครองในกรณีที่เป็นการไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของ ก.ร.ท.

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ มีคำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ตามวรรคห้า ผู้ร้องทุกข์อาจร้องทุกข์คำสั่งนั้นต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไปหรือร้องทุกข์ต่อ ก.ร.ท.

การร้องทุกข์คำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ตามวรรคหก ผู้ร้องทุกข์จะยื่นหรือส่งหนังสือร้องทุกข์ผ่านผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ส่งหนังสือร้องทุกข์คำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์พร้อมทั้งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ความเห็นและคำสั่ง ตลอดจนหลักฐานการรับทราบคำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของผู้ร้องทุกข์หนังสือร้องทุกข์เดิม หลักฐานการรับทราบคำสั่งหรือ

หลักฐานที่ยืนยันว่าผู้ร้องทุกข์รับทราบหรือควรได้ทราบคำสั่งหรือการกระทำของผู้บังคับบัญชา อันเป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์และเอกสารหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องกับข้อโต้แย้งคำสั่งของผู้ร้องทุกข์ไปให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไปหรือสำนักงาน ก.ร.ท. โดยเร็ว

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไป หรือ ก.ร.ท. มีคำสั่ง หรือมติยืนตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่ไม่รับเรื่องร้องทุกข์ไว้พิจารณาหรือกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไปหรือ ก.ร.ท. มีคำสั่งหรือมติให้รับเรื่องร้องทุกข์คำสั่งดังกล่าวไว้พิจารณา ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไปหรือสำนักงาน ก.ร.ท. แจ้งให้ผู้ร้องทุกข์และผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว และในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไป หรือ ก.ร.ท. มีคำสั่งหรือมติยืนตามคำสั่งไม่รับเรื่องร้องทุกข์ไว้พิจารณา ในหนังสือแจ้งต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

(1) เหตุผลในการมีคำสั่งหรือมติยืนตามคำสั่งไม่รับพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

(2) สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ที่อยู่ลำดับเหนือขึ้นไป หรือ ก.ร.ท. มีคำสั่งหรือมติให้รับเรื่องร้องทุกข์ไว้พิจารณา ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์เพื่อมีมติตามข้อ 15 ต่อไป

ข้อ 15 ผู้ร้องทุกข์จะขอลอนเรื่องร้องทุกข์ก่อนที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ หรือ ก.ร.ท. แล้วแต่กรณี พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์เสร็จสิ้นก็ได้ โดยทำเป็นหนังสือยื่นหรือส่งตรงต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือ ก.ร.ท. เมื่อได้ลอนเรื่องร้องทุกข์แล้ว การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ให้เป็นอันระงับ

ในกรณีตามวรรคหนึ่ง หากผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือ ก.ร.ท. เห็นว่าเรื่องร้องทุกข์ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์แก่การบริหารราชการหรือเกิดความเสียหายแก่ทางราชการจะดำเนินการต่อไป หรือส่งให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการต่อไปได้

ข้อ 16 ในกรณีที่ผู้ร้องทุกข์ได้ย้ายหรือโอนไปสังกัดใหม่ ให้ยื่นร้องทุกข์ต่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือองค์กรบริหารงานบุคคลที่มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ของหน่วยงานที่ผู้ร้องทุกข์ได้ย้ายหรือโอนไปสังกัดนั้น

ในกรณีที่ผู้ร้องทุกข์ได้ย้ายหรือโอนไปสังกัดใหม่หลังจากที่ได้ยื่นเรื่องร้องทุกข์ไว้แล้ว และผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์สังกัดเดิมหรือ ก.ร.ท.ยังมิได้สั่งการหรือมีมติตามข้อ 19 ให้ส่งเรื่องร้องทุกข์และเอกสารหลักฐานตามข้อ 18 ไปให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือองค์กรบริหารงานบุคคลที่มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ตามวรรคหนึ่ง เป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ต่อไป

ข้อ 17 เมื่อได้รับหนังสือร้องทุกข์ตามข้อ 13 วรรคหนึ่ง หรือวรรคสอง ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือสำนักงาน ก.ร.ท.แล้วแต่กรณี มีหนังสือแจ้งพร้อมทั้งส่งสำเนาหนังสือร้องทุกข์ให้ผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ทราบโดยเร็ว และให้ผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์นั้น ส่งเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องและคำชี้แจงของตน (ถ้ามี) ไปเพื่อประกอบการพิจารณาภายในเจ็ดวันทำการนับแต่วันที่ได้รับหนังสือ

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาได้รับหนังสือร้องทุกข์ที่ได้ยื่นหรือส่งตามข้อ 13 วรรคสาม ให้ผู้บังคับบัญชานั้นส่งหนังสือร้องทุกข์พร้อมทั้งสำเนาต่อไปยังผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ภายในสามวันทำการนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องทุกข์

เมื่อผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ได้รับหนังสือร้องทุกข์ที่ได้ยื่นหรือส่งตามวรรคสอง หรือข้อ 13 วรรคสาม ให้ผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์นั้นจัดส่งหนังสือร้องทุกข์พร้อมทั้งสำเนาและเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องและคำชี้แจงของตน (ถ้ามี) ไปยังผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์หรือสำนักงาน ก.ร.ท.แล้วแต่กรณี ภายในเจ็ดวันทำการนับแต่วันที่ได้รับหนังสือร้องทุกข์

ข้อ 18 การพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์พิจารณาจากเรื่องราวการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์ของผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์และในกรณีจำเป็นและสมควรอาจขอเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม รวมทั้งคำชี้แจงจากหน่วยราชการรัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือบุคคลใด ๆ หรือขอให้ผู้ร้องทุกข์ ผู้แทนหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานอื่นของรัฐ ห้างหุ้นส่วน บริษัท ข้าราชการหรือบุคคลใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือคำชี้แจงข้อเท็จจริงเพื่อประกอบการพิจารณาได้

ข้อ 19 เมื่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ได้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ตามข้อ 8 (1) (2) (3) (4) (5) (6) (7) (8) หรือ (9) แล้วให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ถ้าเห็นว่าการที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์นั้นถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย และเป็นไปโดยชอบแล้วให้สั่งยกคำร้องทุกข์

(2) ถ้าเห็นว่าการที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์นั้นไม่ถูกต้อง ตามระเบียบ กฎหมาย หรือมิชอบด้วยประการอื่น ให้สั่งให้แก้ไขโดยเพิกถอน

หรือยกเลิกการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือมิชอบ นั้น หรือให้ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์ ให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเป็นไปโดยชอบ

(3) ถ้าเห็นว่าการที่ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจหน้าที่ปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติต่อผู้ร้องทุกข์นั้นถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเป็นไปโดยชอบแต่บางส่วน และไม่ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือมิชอบบางส่วน ให้สั่งให้แก้ไขหรือให้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามระเบียบ กฎหมาย หรือเป็นไปโดยชอบ

(4) ถ้าเห็นว่าสมควรดำเนินการโดยประการอื่นใดเพื่อให้มีความถูกต้องตาม กฎหมายและมีความเป็นธรรม ให้สั่งการได้ตามควรแก่กรณี

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ เป็นผู้สั่งการเว้นแต่ในกรณีที่ระเบียบ กฎหมาย กำหนดให้เป็นอำนาจการสั่งการของผู้บังคับบัญชาผู้ เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์โดยเฉพาะ หรือเป็นกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ จะต้องสั่งหรือดำเนินการด้วยตนเองเป็นการเฉพาะตัว ก็ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่อง ร้องทุกข์สั่งการให้ผู้บังคับบัญชาผู้เป็นเหตุแห่งการร้องทุกข์ดำเนินการให้เป็นไปตามผลการ พิจารณาภายในระยะเวลาที่กำหนด

ข้อ 20 ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ได้สั่งการเป็น ประการใดแล้วให้เป็นที่สุดจะร้องทุกข์ต่อไปอีกมิได้

ข้อ 21 เมื่อผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์ได้ดำเนินการตามข้อ 19 แล้ว ให้ผู้บังคับบัญชาผู้มีอำนาจพิจารณาเรื่องร้องทุกข์แจ้งให้ผู้ร้องทุกข์ทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว ในหนังสือแจ้งต้องประกอบด้วยสาระสำคัญดังนี้

(1) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อ กฎหมาย

(2) สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ข้อ 22 การพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ในกรณีที่ร้องทุกข์ต่อ ก.ร.ท. ให้นำข้อ 18 และข้อ 19 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 23 เมื่อ ก.ร.ท.พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์และมีมติเป็นประการใดแล้ว ให้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้เป็นไปตามมติ ก.ร.ท.และจะร้องทุกข์ต่อไปอีกมิได้

ข้อ 24 เมื่อ ก.ร.ท.ได้พิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์และมีมติเป็นประการใดแล้ว ให้สำนักงาน ก.ท.ร.แจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบหรือดำเนินการให้เป็นไปตามมติ ก.ร.ท. และ แจ้งให้ผู้ร้องทุกข์ทราบเป็นหนังสือโดยเร็ว ในหนังสือแจ้งผู้ร้องทุกข์ต้องประกอบด้วยสาระสำคัญ ดังนี้

(1) เหตุผลในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องร้องทุกข์ทั้งในข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

(2) สิทธิในการฟ้องคดีต่อศาลปกครอง

ข้อ 25 การแจ้งผลการพิจารณาให้ผู้ร้องทุกข์ทราบตามข้อ 22 และข้อ 24 ให้นำหลักเกณฑ์และวิธีการในข้อ 12 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ 26 กรณีร้องทุกข์ต่อไปไม่ได้ตามข้อ 20 และข้อ 23 ผู้ร้องทุกข์อาจใช้สิทธิทางศาลได้

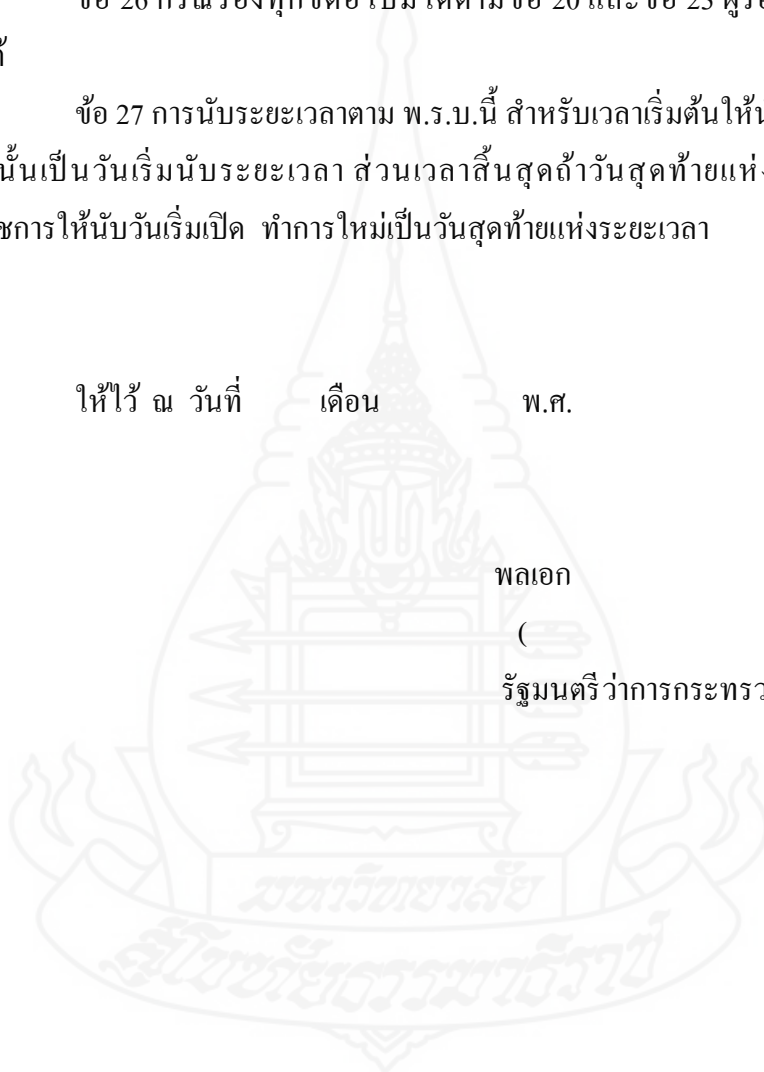
ข้อ 27 การนับระยะเวลาตาม พ.ร.บ.นี้ สำหรับเวลาเริ่มต้นให้นับวันถัดจากวันแรกแห่งเวลานั้นเป็นวันเริ่มนับระยะเวลา ส่วนเวลาสิ้นสุดถ้าวันสุดท้ายแห่งระยะเวลาตรงกับวันหยุดราชการให้นับวันเริ่มเปิด ทำการใหม่เป็นวันสุดท้ายแห่งระยะเวลา

ให้ไว้ ณ วันที่ เดือน พ.ศ.

พลเอก

()

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อสกุล	ร้อยเอก อัจฉริยะ แก้วเจริญ
วัน เดือน ปีเกิด	25 มกราคม 2519
สถานที่เกิด	อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช (2549)
ประวัติการทำงาน	ตำแหน่ง รักษาราชการนายทหารพระธรรมนูญ กรมพัฒนาที่ 1 ค่ายศรีสุริยวงส์ จังหวัดราชบุรี

